

CURS INTREG
DE
POESIE GENERALE

DE
I. HELIADE RADULESCU

VOLUMUL II.

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA LUCRĂTORILOR ASOCIATI
12, PASSAGIUL ROMÂN 12.
1870.

DESPRE EPOPEA

DESPRE EPOPEA

I.

S'a scris neîncetat, quel puçin dela Aristotele pînă astăzi, de toți maestri atât în prosă quât și în versuri despre epopeă, dându'î definițiunea, aratându'î regulele, ținindu-se quare mai mult quare mai puçin unii după alții quă, să perpetue, că nisce legi nemutabili, nisce convențiuni arbitrare și proprie de a încatenă mintea umană și d'a o face a nu mai produce de quât nisce palide imitațiuni.

Noi nu vommu vorbi de aquellea que se află în toate cursurile de litteratură.

Limbele Europei mai mult sau mai puçin sunt de ajuns de răspândite în coprinsurile României; quine va dori vâ citi asemenea regule în aquelle limbe.

Noi luăm înainte și cercetăm quâte în questiunea epopeei pot să fiă că nisce legi nemutabili dictate de rațiunea generale a omenilor din toate locurile și din toți timpii.

Începem dar, că tot d'auna, dela cercetarea numelor que ne induce de multe ori la cercetarea obiectelor și la cunoștința naturii lor. Știind que va să ȋică *epopeă*, vommu află și definițiunea ei, și aqueasta ne va servi că punct de plecare sau că princip dela quare nu ne vommu depărta în aqueastă încercare.

Epopeă sau poesie epică în originea sa va să ȋică poesie narativă.

Epos în limba hellenică, însemnă ȋis sau ȋicere, spunere.

Fiă-quare expresiō sau fiă-quare phrase que coprinde o cugetare împlinită s'a ȋis *epos* ⁽¹⁾

În poesie, fiă-quăria linie măsurate sau cadențate, pentru quō se cântă, quei moderni 'i au ȋis vers. Quei vechi din quea mai 'naltă antichitate, 'iau ȋis *epos*, sau expresiō.

Prin urmare, iar o mai repetim, epopeă va să ȋică faccere de narrațiuni sau de istorii, după cum ȋicu Românii, și poesie epică, poesie narativă. Quāt nu vommu perde din vedere aqueastă simplă, primitivă și naturală definițiune, tot d'a una vommu fi și în stare de a judică despre quei que au scris și au dat regule despre epopeă daqua au fost în Adevăr saunu.

Aquest princip pare quō l'au uitat sau quō n'au vrut să'l recunoscă toți maestri în litteratură, și au dat nisce regule la quare credem quō nici quō au 'cugetat părinții și maestri mari ai epopeelor.

Vedem în antichitate nisce civilizațiuni, cu mnlt mai antice de quāt civilizațiunea hellenică. De vommu lăsa Indiele, China și Babylonia, vedem în Egypt semnele unei îndelungate și mari

¹⁾ Din *ἔπος* suprimând vocalea *ε* și rămăind *πω*, pōte derivă *po-nerē* sponere.

civilizațiuni : edificiurile și monumentele acestui coprius înverderă cunoscințe de mathematice, de astronomie, de mecanică, de legile dinamice, de măiestrie, de arte, de științe, și cu toate acestea, nici urme nu se văd în aquei timpii 'naintați de queea que numim astăzi alphabet.

Prin que își exprimă ómenii aqueia cugetare, rațiunea la posteritate

Pare quò aquei ómeni primitivi, că mai vecini cu creațiunea, avea gesturile mai assemenate cu alle Creatorului; Dumnezeu își exprimă cugetarea prin fapte, face și nimeni nu 'iaude vocea.

Natura, creația este o carte infinită plină de mystere, que abia se desciffră și se descópre neîncetat cu secolii în nemărginit.

Natura fu primul și marele instructor al ómenilor primitivi que edificaró aquele monumente titaniene pline de mystere, de embleme și pe quari le lăssaró că nisce cărți la posteritate.

Fia-quare pyramidă, după locul unde se ardică, după situațiunea în quare eră pusă, după relațiunea în quare eră una către alta, după emblemele que eră pe dânsa, eră quâte o carte que putea spune posterității atâtea și atâtea evenimente și fapte, și toate împreună compunea cartea cărților que coprindeá historia de sute și mii de seculi.

Turnurile Babyloniei eră nisce monumente sau nisce cărți symbolice, emblematice că și pyramidele Egyptului.

Pe când se făcea sau se edifică turnuri și edificii titaniene, faptele ómenilor, spre comemorațiunea operelor lor, se dicea *pyrgopeá* πυργοποια. — După faptă și numele.

După caracterul și gustul popolilor, după credințele și datinele lor, după divinitățile lor se cunoscea sau se destingea și stylul arhitecturii lor, și symbolurile sau emblemele lor ; quei

le egyptene se distingea de quelle babyloniene , unele pe altele nu se copia.

Mai târziu cugetarea umană începù a se exprimà prin semne, embleme ideographice, pînă quând mai în urmă se inventò după facilitatea limbei egyptene, alphabetul hieroglyphicu, reprezentat prin animale și alte obiecte, spre înțellesul vulgului.

Din hieroglyphele abreviate și din resturile ideographiei rezultò alphabetul cu quare se servescu de patru mii de anni popórele globului.

Astădi cugetarea, rațiunea se exprimă către quei que nu sunt de față prin alphabet ; astădi cuvântul în genere se scrie prin alphabet; privilegiul hierophanțiilor fu surpat, comunicația între ómeni deveni mai facile, generațiunile își puturò legà generațiunilor fiitoare cu precisiune și abondanță tesaurile intelectuali și morali.

Dela aflarea alphabetului cătò a încetà pyrgopëa, și prin cuvântul scris începù epopëa.

Prin cuvântul scris, muta și mysteriósă sphynge que stà la porțile edificiurilor, la basile pyramidelor cătò a plesni înaintea deslegării enygmei ; Omului i se deslegò limba.

Prin cuvântul scris, rația umană și divină începù a trecce, din locu în locu și din secul în secul, prin mii de gure.

II.

Dela invențiunea alphabetului. ori-quine s'a pus a narrà și a lăsà posterității tradițiunile, faptele unor popoli, credințele lor, datinele lor, aspirațiunile și agitațiunile lor spre un scopu óre-quare, au făcut, și fără a sci pôte que nume să dea operei lor, au făcut o epopeă și de ațui începe Historia.

De unde pînă aqù erà dat numai potenților, ȑeilor Babyloniei, pharaonilor și hierophanților Egyptului qua prin sudorile de sânge alle popolilor să accopere prin pyrgopee historia și s'o descifre numai ei, veni la putința fiă-quăruia om din popul a luà stylul sau péna în mână, și prin epopeă să descifre emblemele și prin alegorie să scótă din fabulă un adevăr qua să ajungă mai târziu la historie — Historia primitivă a tutulor popoli-lor se formă din epopee, din mythistorie.

De s'au narrat cosmogonie cã de primii poeți, de s'a scris despre creațiune, de crescerea și înmulțirea ómenilor, de catastrofele pãmântului, fiă sub forma fabulei, fiă sub forma mythistoriei; de a scris Moyse sau alții dela creațiune pînă la deluviu, de aqù pînă la confusiunea dela Babel, despre Abraham și posteritatea lui, pînă la eșirea din Egyptu a descendenților aquestora, și instiutuirea lor într'o singură națiune *Israel*, nu sunt de quât nisce epopee.

Biblia se pôte ȑicce epopeă epopeelor, pre cum este cartea cãrților.

Quăți au adunat cãnturile primilor aedi și rapsodi ai Greciei, de au fost un singur Homeru, sau mai mulți que au narrat, n'au fãcut de quât epopee, adică narrațiuni expuneri de cuvinte.

Tot assemenea, de s'au narrat cãllătoriele, aventurile lui Ulysse, Odyseea nu fu mai puțin o poemă epică cã și Iliada, și tot assemenea, cu mult mai târziu, de s'a narrat mai în aquellași mod luându-se după Heliodoru, de Fenelon aventurile lui Telemachu. filiului lui Ulysse, opera aqueasta, de și în prosă, după principele que am pus, este tot o epopee; cu diferența ânsă quô în Fenelon arta se vede mai perfecționată și cunoscințele umane se vëdu mult mai naintate.

O epopeă că Odysseea se vede și Eneida lui Virgiliu.

Lucan, după alte împregiurări și după doctrinele salle repubblicane cântă, în versuri heroice, lupta între două partite que au sfîșiat Roma, lupta între tendințele către imperialismu din partea lui Cesar, și între devotamentul și sacrificiurile lui Pompeiu, Caton și Brutu spre a mîntui libertatea Patriei; făcù darò și el o epopeă, și după lupta que s'a dat la Pharsala între Cesar și Pompeiu îi dette numele de *Pharsală*.

Din cânturile bardilor gallici esu atâtea epopee or poeme heroice atribuite unui singur poet Ossian, că rapsodiile Iliadei, din poemele lui Ossian ese historia primitivă a regilor Calledonei, Scoției și Irlandiei,

Perind credințele paganismului, și întindënduse christianismul, Dante spre a descrie quelle din timpii săi, spre a satyrisa quelle din aquea epochă, și a moralisa societatea, își facce *Divina comedie*, și creând și descriind Infernul, Purgatoriul și Paradisul, după credințele chrestine, face, fără a scîi pôte, o altă epopeă într'un genere cu totul distins de al Iliadei, Odyssei, Eneidei și Pharsalei. — Alți timpî, alte credințe, alte impulsuni, alte aventuri alle sufletului.

Intr'un genere cu totul original, Ariosto vine a cânta cavalerii și damele mediului evu, luptele și întreprinderile cavalierilor erranți într'un ton serios și plăcut tot de o dată, unind grațiosul cu terribilul, sublimul cu familiarul. Epopea sa, heroico-comică, Orlando Furioso, în generele său fu neimitabile.

Admirând pericolele que a putut întâmpina compatriotul său Vasco de Gama, curagiul de a le învinge pînă să descopere și drumul pe mare la Indii, geniul aquestui Capitan

și bravura soților săi în aqueasta expedițiune, Camoens, împins de marele său suflor spre a consacra memoriei aquestei mari fapte, se pune și descrie în cânturi aqueastă expedițiune și dotă limba patriei sale, ca un alt Homeru, cu *Lusiada*, epopeă que făcu gloria Portugaliei.

Mai într' aqueeași epochă cu a lui Camoens Torquato Tasso înavuțesce limba italiană cu epopea quea mai serioasă a literaturii moderne, epopeă în adevăr classică în quare, în locul heroilor antici vin cavallerii moderni. *Gerusalemme liberata* pe cât se asemăna cu Iliada cu atâta interese mai mult și rămâne ca un model de epopeă a poeziei moderne.

După un secol aproape în mijlocul evenimentelor que sub Cronwel sbucină din temelie Englitera, apare Milton și cu dânsul o nouă epopeă, *Paradisul pierdut*, de un gen cu totul nou. — Ne vommu întinde mai mult arătând cauzele și natura aquestei epopee, și acolo vommu vorbi mai pe larg și despre Milton și despre *Paradisul pierdut*.

Punem aici în rîndul epopeelor, și *Henriada* lui Voltaire și la locul său vommu vorbi mai pe larg.

Pe cînd atheismul era la modă în Franța și trecea și în alte țări, în Germania Clopstock întreprinde, elaboră și publică epopea sa intitulată *Messiada*, în quare este cântat Mântuitorul lumii, și spune miracolele Christianismului, în admirațiunea Germaniei întrege, și în uetul vociferățiunilor și argumentățiunilor scholastice ale theologilor indoctrinați de theocapili.

Aquestea sunt epopeele quelle mai renumite de genurile serioase, tractate în versuri.

Plecînd însă dela definițiunea dată quă poema epică este o po-

emă narrativă, cată a verbí și de quelle scrise în prosă cum și de quelle de generele umoristicu san comicu.

III.

La Greci vedem pe primii cantori que se numiă aedî, dela Orpheu pînă la Homeru. Aqueștia dillectând, îmblândînd și conducênd popolii cu lyra în mână, narrațiunile lor eră nisce cuvinte cadențate, pe o măsură querută de musică. Aquelle rapsodie, aquelle cânturi au cătat să fiă în versuri pe o măsură de doi, de trei și de patru timpi, din quare se formară trocheii, iam-bii, dactylii antichității¹⁾.

Că aedii și rapsodii antichității, se vedu bardii în Gallie, trobadurii sau trovatorii, romancierii, scaldii și toți cantorii popolilor de stirpea gothică; că rapsodiile antice, romanțele balladele popolilor neolatini și germani, legendele sau basnele, doinele și cântecele numite *historii* alle popolilor nostri, sunt primele elemente din quari la mulți popoli s'au compus epopee, sau vor avé a se mai compune.

În adevăr, quă în aqueste elemente arta se vede încă în pruncia ei, limba este incultă, versificația necorrectă; ânsă totul este natural și pitorescu, și dă un caracter original și propriu fia-quăruia popol.

Legendele se narră în prosă, și cum am đis balladele populare sunt de o versificațiune fôrte necorrectă; de aquî iară un alt genere de poesie narrativă în prosă, și daqua aquestea vin mai pe urmă a fi tractate de ómeni de talent și de instrucțiune, și printr'ênsele se narră datinele străbunilor, credințele popolului, faptele bărbaților celebri și populari, minunele prin quare se

¹⁾ Veđi tractatul despre versificațiune vol. I.

crede quod s'au operat aquelle fapte, obstacolele que au întîmpinat aquei bărbați, luptele, callătoriele, avîntul popolilor și agitațiunile lor în viața socială și publică, virtuți, amori, pasiuni, vișuri în viața privată que influe în viața publică, opera, de și este în prosă, are toate condițiunile unei opere narrative, unei epopee.

Dela Heliodoru ni se conservă din antichitate o specie de historie fabuloasă que s'a ȋis *mythistorie*.

Din mediul evu încă quînd începurō a se culege, a se elaboră și narră nisce evenimente în quare credințele populare, coprind quel mai mare locu, în quari smei, stafiele, strigoi, sylphii, feele sau zinele, ellele, fermecătorii, fermecătoarele au un mare rol, în quare se vedu intervențiuni quînd alle cerului quînd alle iadului, aquelle narrațiuni populare, neputînd a se face în limbele mōrte, ci în limba romană que eră generală în Italia, Franța, Spania, Portugalia, pînō și în Englittera, aquelle opere s'au ȋis dupō cum și eră, *romane* sau *romançe*¹⁾ și sunt de natura mythistorielor sau historiilor fabuloase alle quellor antichi.

Ast-fel am avut și noi *Coborîrea Maicei Domnului la Iad*, legendă vechie dela quare se ȋice quod își are începutul *comedia divina* a lui Dante cu alte personaje; ast-fel am avut *Alexandria*, *Argir* și altele que pentru înțellesul vulgului eră nu pe *hellenică*, cum se ȋicea pe atunci, ci pe *romanesce*.

¹⁾ Sunt mulți de părere quod vorba *roman* sau romanțu vine dela vorba hellenică ἐρωμῆνικὸς *inamorat*, coprinȋnd istorii tot de amor. Derivațiunea aqueasta ânsă ni se pare quam trasă de pîru sau de urechi, 1° pentru quod romanele nu sunt numai cînturi amorose, daqu ȋi narră datine, credințe, lupte heroice, callătorie etc. și 2° pentru quod eră fōrte natural pe quînd toți erudiții scriă latinesce, qua tot que nu eră scris pe atunci latinesce să fiă roman sau românescu pe înțellesul popolului.

Queea que în litteratura catholicismului eră legendele sau viețile sântilor, ha giografiele, aqueea în litteratura profană eră romanurile. Aquestea la ori-que popul, cà și în antichitate își au sorgintea în legendele populare, și pînă astă-đi ómeni instrui-ți, de geniu, și de philocalie, de artă cu un cuvânt, le-a addus la atâta perfecțiune.

De aquí litteraturele moderne avurő epopee în prosă, cà Tele-machu al lui Fenelon, Don Chiciotte al lui Cervantes, operele de asemenea genere alle lui Walterscott, și altor autori germani și francesi sunt de generele aquesta mythistoricű, que reu se đicu romanuri, daqua nu mai sunt scrise în limba necultă romană, și mai vîrtos daqua sunt scrise în limbele germană și englesă.

În rîndul epopeelor în prosă întră dar tóte đisele romanuri moderne, dela aventurile bărbaților historici pînă la persona-gele fictive, dela viața ómenilor celebri pînă la viața proleta-rului; dela Uliise și Telemachu, pînă la Rodin și Dagober, pînă la mysterele Parisului și pînă la *Miserabili*.

IV

Poeții antici, quăt și quei moderni, au fost cu atâta mai sublimi și mai perfecți, cu quăt au prezentat natura în fictiunile și creațiunile lor.

Frumusețea naturei stă în variațiunile salle nemărginite și în harmonia que resultă din aqueste tonuri diverse de forme și de culori, iar nu în monotonie. Sus avem etherul cerului cu astrele și stellele lui, cu tóte fenomenele de pe dînsul ; jos avem din preună cu grandiosul munților și horribilululabyssurilor, d'al-lătura cu selbele fioróse și câmpiele rident_i, d'allătura rîurilor

și lacurilor limpede, și paludele pestiferenți; de o dată cu 'naltul stă și profundul.

Homeru, lîngă divitațiile sublime, omnipotenți, gratiose, pune în Olympu, și pe monstruosul Vulcan, că și pe hidosul Momu; lîngă maiestosul Agamemnon, bravul Achille, terribilul Ajace, mintosul Nestor și sapientul Ulysse, pune și pe disformul și ridicolul Thersite.

Că un contrast la splendoră Olympului oppune întunericul Erebului; La Grațiile din Olympu, oppune Furiele în iadu; la Nymphe, Naiade, Dryade, oppune Gorgone, Meduse, Parce sau Ursitoare.

Pretutindeni sublimul are de contrast grotescul; seriosul are burlescul, pretutindeni luminele, qua să resalte, au necesitate de umbre.

În viața umană, pe quând avuții se bucură în desfătări, splendore și glorie, proletarii gemu în obscuritate de sufferințe și fôrte adesea în horrórea vișurilor. Poetul cătă să fiă un pictor fedel al realității. Altele se petrecu în palate, și altele în colibe și pe strade; unele în tindele ducilor de ostiri, și altele în viața soldatéscă. Tóte își au tonul lor, culorile lor, limbagiul lor, stylul lor, și fiă-quare este pitorescu, poeticu, quand arta le pune natural la locul lor.

A descrie lumea ast-fel cum este, și a tinde către un ideal prin creațiuni, am dis airea quă constitue pe adeveratul poet.

În tóte capetele d'operă amêndoă contrastele se vedu în aque-eași operă; în Iliada lui Homeru d'allaturea cu sublimul se vede și grotescul. Aquellași autor iară vedem quă reparte

seriosul în Iliada și Odysseea și burlescul în Batrachomiomachi a (lupta Brâșcelor cu Sôrecii.)

Mai târziu poeții dramatici separară burlescul din sublim, seriosul din ridicol, tragicul din comicu, Comiceul și ridicolul îl detteră Comediei; seriosul patheticul, maiestosul îl destinară pentru Tragedie.

Comedia luă misiunea de a da răilor și râsului tot que este reprobabil și ridicol, iar Tragedia de a inspira admirațiunea entusiasmul pentru tot que este mare în om. Precum comicul provocă râsul general, asemenea tragicul ne face a versă lacrimi de durere la suferințele Virtuții persecutate, lacrimi de bucurie la triumfele ei.

Quând în culmea civilizațiunii Greciei antice eșiră Platonii și Aristotelii, litteratura ei n'avea alte modele pentru alte poezii de cât epopeele homérique, Iliada și Odysseea, tragediile lui Eschylu, Sophoclu și Euripide, și comediele lui Aristophane.

În toate aceste opere se vede în adevăr geniu mare și talente, naturali, în cât ânsă pentru artă, se cunósce quă este o emanatiă a rațiunii însoțite de o mare doze de philocalie.

Quăci Rapsodii archaici, Homeru, și quei după dênșii poeți nu au aflat dela quei din aintea lor que-vă regule de poezie și nici n'au cugetat să dea ei nisce legi despre epopeă și dramă; au elaborat și au cântat după cum s'au inspirat înaintea obiectului que tractau, conduși de rațiune, de gustul natural, de simțirea verului și frumosului, și fiă-quare operă, deveni un tipu, un model la posteritate, nu pentru quă autorii lor s'au luat după ore quare regule, ci pentru quă mai ântău de toate au avut în sine puterea creatoare unită de cunoscința naturei, și pentru quă arta o avea în inima lor.

Pe lângă aqwestea, n'a fost de ajuns să fiă ei ast-fel și să producă aqweste opere; Homeru, Eschylu și quei lalți ar fi fost necunoscuți și lui Aristotele și noă, daqua n'ar fi fost înăscută în omu adorația bunului, frumosului și sublimului.

V.

Aristotele dărö, fără a puté desciffră faptele de ărtă și de poe-sie alle națiunilor mai vechi că alle Indielor, Chinei, Babylo-niei și Egyptului, exprimate prin ideographie, hierogliphe, prin semne emblematice și ênsuși prin arhitectură; fără a cunösce litteratura hebraică, sau epopăa quea mare a creațiunii, coprin-să în Pentateucu; avënd în ainte numai pe poeții națiunii salle, din studiul exclusiv numai al aqwestora, trasse nisce regule nu în genere alle artei poetice, ci în spețial alle poesiei hellenice.

Qua să arate que este epopăa, n'avea în ainte de quăt mod-ul cum s'a fost elaborat Iliada și Odysseea, și tot assemenea urmö și cu alle dramei sau tragediei și comediei cum și alle altor generi de poe-sie. Quea que nu se află în poeții Greciei antice eră necunoscut pentru Aristotele.

Intre Romani vine Virgiliu, și după modul Odysseei își face Eneida, descriind căllătoriele și aventurile lui Eneea, pñind aquelleași divinități și credințe pe scenă.

Horățiu, qua să scrie despre arta poetică, copiadă în versuri latine pe Aristotele: Mai târziu in timpii moderni Boileau, nu face mai mult de quăt, în versuri franceze și adesea provocatöre de critică, vine a copią pe Aristotele și pe Horățiu.

Arta dela Aristotele n'a mai înaintat nici după Horățiu nici după Boileau, ci cu quăt s'au învechit regulele aqwestora, cu a-

tâta au devenit càn nisce catene que au asservit mințile mediocre

A trecce peste aquelle regule spre a scăpà de imitațiuni și a deveni original se considerà cã o eresie, cã o apostasie, în republica despotică a litterilor,

Aqueastă schólă typicală din preună cu nisce errori que nu au commis antichitatea hellenică și latină, se numi, nu scim pentru que schólă clasică

Am promis a vorbi despre schóla dișă clasică, și despre quea dișă romantică. Locul aquestei tractări îl destinassem în al treilea volum unde se tractă despre dramă. Ne vommu ocupà în adevăr acolo de aqueasta, în quât se attinge de alle dramei; aquí ânsă credem quô este locul de a vorbi în genere despre aqueste doë schóle.

VI.

Suindu-ne la quea mai 'naltă antichitate, începem dela Egypteni, Hebrei sau Phenicieni, dela quari se addusserô în Grecia atâtea instituțiuni, doctrine, credințe, și ênsuși alphabetul.

Nu vorbim de timpii fabuloși ai Indielor și Chinei, a quâror istorie este exprimată în embleme monstruôse, în semue ideographice, nici de timpii antichissimiai Égyptului, alle quâror evenimente sunt narrate prin monumente, symboluri, terata și hieroglyphe. Să începem de când cugetarea începù a se comunica prin cuvânt, și cuvântul a se scrie prin alphabet.

Pe când Moyse, trecând Marea Roșie constituia din semențele Hebreo o națiune dându-i numele de *Israel*, pe când o dotă cu legi și instituțiuni, descindând din munte cu tablele legii, cu decalogul sculptit, nu în embleme, ci într'un alphabet

dejă de mult cunoscut în Assyria și prin urmare în Phœnicia ; pe quând se scriă Pentateucul, cartea creațiunii, cosmogonia mosaică, opopăa epopeelor ; în Grecia, nu numai qud nu se vedea nici semne de organizare socială și politică, ci totul eră selbaticu și desert și de ómeni.

Orpheu mai târziu, cà un alt Moyse addusse în Grecia doctrine, credințe, dei și instituțiuni din culmea civilizațiunii Egyptului ; primele doă sacerdotesse que instituiră oracolul dela Delphi, după spusa lui Herodotu, venisseră din Egyptu.

Prin timpui aedilor și rapsodilor nu se sciă despre littere în Grecia și atât mai puțin despre usul lor. Cadnu, cà phœnician addusse șapte-spredece littere alle alphabetului din Phœnicia.

Instituțiuni de educațiune și de instrucțiune nu se vedu nici ênsuși în timpii lui Homeru. Bărbați cà dênsul câtă a se ducce spre a se instrui în Asia sau în Egypt. Sciințe, arte, industrie nu se putea aquistă de quât dela maestri în Asia și în Egyptu. Moyse din preună cu Betsелеel și Eliab quărora *le didesse Dumnezeu sciința în inimă* (¹) venia din Egyptu cu alți principi în «sapiență despre tôte spre a architectonă, a faconă aurul, argintul și arama, și a sculpă pétra, a operă lemnele și a termină ori-que faptă de sapiență, a țesse la roșu și la purpură și la « bysson, a facce ori-que operă de architectură variată. (²)

Hei bine, în Grecia, quăria îi veni cultura din Egypt și din Asia, nici lui Orpheu, nici lui Homer, și cu atât mai puțin poetilor que veniră după dênșii, nu le veniră în minte, să se apuce a cântă pe dei și regii sau pharaonii Egyptului, nici fapte-

1) Veđi Biblice, pagina 148 și 149.

2) Exodu Capu XXXV v. 32 35.

le lor, nici credințele lor, nici a copiă sau paraphrasă operele lor de artă sau a se ține de schóla instructorilor lor.

Orpheu, ȕeilor sėi le dette nume hellenice, și resturnând systema autorității vermulóse, dette victoria Revoluțiunii-Jupiter, iar nu dehulatului Saturnu. În Grecia nu învinge Divinitatea Osiris, străbunul pharaonilor, ci titanul Jupiter; în Grecia se pune Revoluția în cer, spre a distruge ȕisul drept divin de pe pământ.

Homer își cântă heroișii sėi naționali și face a interveni divinitățile patriei sãlle după doctrinele și credințele lui Orpheu. În Iliada nu se vedu nici datine, nici costume, nici gesturi egyptene, ci toate hellenice, din aquei timpi.

Architectii, sculptorii, pictorii que se instruiã în părțile civilizațiunii antice, nu se pusseró a copiã edificiurile Asiei și Egyptului, ci creãró un styl național.

Architectura, Sculptura, Musica, Poesia se cultivaró și progressaró hellenicu, și detteró modele originali și neimitabili, typuri hellenice.

Eattó în que stã classicitatea în Grecia; în modele originali, naționali, iar nu în copie, în imitațiuni și paraphrasi.

Grecii nu detteró nici un nume schólei lor; se occupã numai în studiul frumosului în aflarea legilor armoniei, și întru a producebunul, frumosul și sublimul, ilustrând historia patriei.

VII.

Romanii cã stirpe dorică, amestecată eu colonie phrygiane, cã locuitori ai Italiei, din quare o parte considerabilă se numiã Grecia mare, Romanii se instruiró dela Greci și pentru af-

finitatea datinelor și credințelor, le fură continuatori, și cu toate quod admiră pe eroii Greciei și încă și mai mult pe poeții și sapienții, Virgiliu însă nu se pusse a cânta pe Heraclidi și Atridi ect, nici datinele și costumele Greciei, ci pe strabunul și pater Enea. Nici un sapient nici un historicu roman nu se ocupă de historia Greciei, ci de a Romei proprie și daqua reușiră a da opere de artă, și a ajunge la perfecțiunea posibilă în quāt pentru queea que este relativu la limbă, la styl, la harmonie, la regulele frumosului, fără a'și numi schola lor clasică, nu 'i a împedicat nimic spre aqueasta numele heroilor și heroinele lor de Enei, Romuli, Pompilii, Bruți, Scipioni, Lucreție, Virginie qua să se țiiă de Thesei, Agamemnoni, Oresti, Electre, Iphigenie etc.

De vommu trece la Galli, la Gothi și alte ginți alle nordului, que în starea lor primitivă n'avea nici o sciință de litteratură grécă și romană, vedem pe Bardii și Scaldii lor cântându'și pe eroii lor proprii, luptele și faptele după credințele și datinele lor proprie, și aquei Bardi, fără a imită nici Homeri nici Virgilii, și fără a avé nici o idee de regulele lui Aristotele și Horațiu, sunt asemenea de sublimi că și poeții Greciei, pe quāt sunt și de originali.

Quând în totă Europa cu întinderea Christianismului cădă și dispără păgânismul, în Italia, de și se schimbară credințele, remasseră însă datinele, costumele și limba, toate romane. Dante nu pută și nici nu se cuveniă să facă queea que făcuse Homeru. În Dante linia de demarcațiune între Romanii chrestini și între Romanii păgâni nu e așa de însemnată ca în operele de artă alle Grecilor que se distingu cu totul de alle Egyptenilor. În Dante, că în toți artistii Italiei se vede o continuațiune,

Limba latină se continue în Italia după cum s'a continuat și limba hellenică între Grecii moderni atât prin Ecclesie cât și prin școlile, și toți erudiții și poeții scriă și versifică încă în latinesce.

Dante vorbește de Virgiliu și îl ia de conducător în regiunile infernului că pe un poet și maestru al patriei sale. Clasicitatea latină era din drept educătorea limbei italiene, Italienii moșteniă iar nu copii; bărbații quei mari ai Romei era străbuni Italienilor, cum și eroii lui Homeru și bărbați celebri mai din urmă ai Greciei era străbuni ai Grecilor moderni.

În Dante pe lângă crearea sau descrierea unui purgatoriu catholicu se vede conservat iadul păgânismului grecu și roman.

Italienii avea tot dreptul și tot cuvântul de a se ține de școala latinității clasice precum și Grecii moderni de a se ține de școala și de limba lor hellenică; și cu toate acestea, atât Dante cât și Ariosto și Tasso nu remaseră exclusiv nu mai în alle antichității lor naționale; nimeni nu și dăduse quod poezia epică nu pôte a se ocupa de cât de bărbați, de zei, de credințe și datine alle păgânismului grecu și roman; din contra în locul Chryseidelor, Bryseidelor, Casandrelor, Polixenelor, Electrelor, Iphigenielor, aflară personaje și nume nationali tot atât de nobili și sonore demne de a fi cântate, Lucia, Beatrice, Eleonora, Laura, Francesca, Angelica, Erminia, Glorinda nu fură mai puțin poetice.

Satan, pe lângă terribil, unesce și grotescul que lui Pluton nu s'a fost dat de quei păgâni, Armida și Ismena nu sunt mai puțin epici de cât Cassandra și Calcha.

Daqua mai târziu Alfieri, que se pôte dicea quel mai clasicu din poeții dramatici italieni, pune pe scenă pe Oreste, pe

Brutu și alte personaje grece și romane, pôte quă este cu mult mai clasicu prin Saul și Don Carol.

VIII.

Gallii, Gothii, Normandii Saxoni, și alte ginți alle Nordului devenind chrestini, mai conservară firesce din datinele și credințele păgânismului lor propriu, și limbele lor se cultivară spontan eu că și hellenica în timpul său, după geniul său propriu și distins.

Litteratura, poesia ginților teutonice sau gothice, de și educate între erudiții lor, că chrestinați, de scrisele latinității clasice și ecclesiastice, se desvoltară ânsă în parte după natura lor proprie.

Scaldii primitivi, poeții ginților germane își cântară heroi, narrară evenimentele după datinele, credințele și gustul popo-
lilor din quare făcea parte; avură instinctul și buul simțu natural que avussesser și Hellenii: precum adică aqestia nu luasseră drept typi personagele din Asia și Egypt, nici drept modele operele Babyloniene și Egyptene, ci se occupară de quelle naționali, assemenea și ei urmară naturalemente a se desvolă întru alle lor proprie.

Poeților nordului Europei nu li se părură nici barbare nici ostrogothe numele heroilor naționali: Fingal, Swaran, Cuchulin, Cairbar, Ossian, Oscar, Malvina, Moina, Gelhosa, Agandeca. . . Hamlet, Magbeth, Richard, Conrad, Alfred etc; nu se părură la gustul lor nepervertit nici mai puțin sonore, nici mai puțin nobili de quât Theseii, Heraclidii, și Atridii Greciei.

Gothii urmaro și se desvoltarō atât în poesie quāt și în ar-chitectur 1 și musică, cum și în tōte artele pe o calle a lor par-ticulară, și pe atât de veră pe quāt a fost și de naturale la originea, doctrinele, credințele, costumele, gesturile lor și la evenimentele prin quare an trecut.

Pe quând se desvoltă Gothii și își creă o litteratură, o po-esie a lor națională, ei n'ar fi scint a respunde, de 'iar fi între-bat quine va: de que scōlă este poesia lor? clasică sau roman-țică? Poesia lor fu gothică, după cum le fu și architectura go-thică. După quare regule au fost urmat ei? după alle lui Ari-stotele, sau după alle lui Horatiu que eră tot aquellea? Ei în genere nu cunoscea nici pe unele nici pe altele, instructorul maestru lor eră, că la toți popolii primitivi, Natura, que a in-struit și desvoltat și pe Achei și pe Danai.

De au cântat bine sau frumos, au cântat cum cântă și Pri-vinghietórea, que nu scie după quare schōlă cântă, nici quō ó-menii îi dīcu *Philomela*.

De venirō iarō în Europa meridională numai cu dreptul, fără a cunósce datoria, cu instinctul numai de a lua, fără să scie și a dà, cu simtimentul de libertate numai individuală, venirō că ori-quare sēlbaticu potent que își dīce; nu pune mâna pe mine quō dau.

De au fost egoisti că férele, fioroși și altieri că munții, rec că și climatele nordului de unde descindea, răpești și turburi că torrentele, sombri că pădurele, fantasci că speluncele, sciă ș ei atăta pe quāt sciu férele, munții, selbele, torrentele, spelun-cele de efectul que producu ómenilor.

Au fost gothici în poesie și în tōte artele pentru quō au fost Gothi, și n'au vrut și nici n'au putut să fiă nici Helleni nici

Romani, după cum și aqwestia nu s'au încercat a se face nici Babylonieni nici Egypteni.

IX.

După que trecurăm epocbele heroilor, cavallerilor san ritterilor, cantate, narrate de atâtia bardi, scaldi, și romanțieri, tăcem despre poeții dramatici, ne fiind locul aquî, lăssăm pe romanțieri de tôte speciile și venim la Milton, și mai în urmă la Clopstock și ênsuși pînă la Byron.

Aquestia din urmă 'și au avut o educațiune mai mult și mai puțin latină și hellenică, an cunoscut cu admirațiune frumusețele Iliadei, Odyseei, Eneidei și ênsuși alle pharsalei și Divinei comedie, cu tôte aqwestea nici unul n'a voit, în epopă sa să urmeze servil sau după typicu regulelor lui Aristotele și Horațiu. Quôci națiunile și evenimentele, de și se succedu după nisce legi generale și eterne, nu vin ânsă una după alta că edițiunile stereotypice, și pentru quă nici datinele, credințele sunt tot aquellea, nici viețele individelor și popolilor sunt identice, fia-quare individ își are biographia sa, fiă-quare popol historia sa și apoi unde ar' mai fi progresul daqua artele ar' remâne în starea lor primitivă ? unde ne ammu află, sau unde anmu ajunge quând ori-que progres în Pictură și în Musică s'ar consideră că o eresie, că o schismă înaintea artistilor de o scholă mai vechie sau de un gustu al unei altei națiuni ? Que este grecu nu pôte fi roman, și que este roman și grecu nu pôte fi și gothicu.

Milton apare pe scenă în mijlocul evenimentelor que sub Cronwel sbucină din temelie Englittera întrégă; chrestin în tóte, nu putea luă parte de quăt pentru justiție, pentru cauza Libertății și a Republicei.

Că om ânsă în adevăr liber, se convinse quă Republica nu póte să existe fară un cap suprem, principiu al Libertății, cu o justiție egale pentru toți, și că un pater cu aqueeasi misericordie pentru toți, și ast-fel să póta perpetuă ordinea, însuflând respectul către autoritatea legitimă și charitatea mutuală quare pe callea progresului duce la adevărata fericire, stabilând un Stat model

Qua să nu degenera aquea republică în despotismu sau monarchicu din partea unui usurpator, sau anarchicu din partea multitudinilor innorante, aquel cap suprem și perfect întru tóte nu putea fi de quăt unul singur Dumneđu în Cer, aquel *Domnu Dumneđu* quare *te-a exdus din casa servituții*. Numai astfel jos pre pământ toți ómeni au dreptul și datoria de a fi cetățeni liberi și frați, luându 'și fiă-quare după faptele salle.

Tótă epocha lui Milton și tóte ideele reformelor religióse și politice gravită în giurul aquestui ideal, al unui Stat liber, al quărnuia suveran să fiă unul singur și nevěđut. « Să n'ai alți đei afară de mine. » — Țeu sau Dumneđu în quea mai naltă antichitate babyloniană și egypteană însemnă despot, tyran.

Vorbele de ordine, epigraphele, inscripțiunile, cu un cuvânt limbagiul întregu al liberalilor de atunci eră plin de nume, de figure și de parabole biblice. Idealul perfecțiunii națiunii englese se numia *Israel*, reacționarilor li se da nume de *philiști*. Londra se dicea nua *Ierusalem*; nomenclatura vocabo-

larului liberalilor eră, că și a franc-maçonilor, că și a primilor chrestini, cu totul biblică.

Quând ânsă din innozanță, din cupiditate și din pasiuni órbe partiturile ajunserő la exces și la exclusivismu atroce, quând soțietatea ajunse a fi un chaos horribil de anarchie, quând Innozanța se sculő assupra Sapienței, Lenea în contra Travalliului. Nullitatea în contra Geniului, Talentului și Capacitații, Vițiul în contra Virtuții, cu un cuvânt Intunerecul în contra Luminei, paralogismul în contra Rațiunii . . . atunci adevărații partisans ai Republicei se spăimētarő la vederea spectacolului que offerirő filii Pēcatului și ai Peirei, venind a parodiă quelle mai salutarie și divine principe ; atunci poetului, prophetului aquelei epoke nu'i veni în minte de quāt neascultarea Omului, gustarea mai nainte de timp din fructul arburelui Sciinței paradisul perdut prin intriga și amăgirea Spiritului pervers Soțietatea nu mai părū sufletului spăimētat al lui Milton de quāt rebellia Rēului în contra Binelui. Orgolliul nedemnu a intriganților egoisti que speculă cu aspirațiunile legitime alle popolului, nerușinarea sau cynismul quel mai sfruntat de a parodiă și profană quelle mai sacre principe și speranțe, îi addusserő a minte pe Satan cu toți angelii lui que se revoltă în contra cerului și vin a amăgi și perverti umanitatea; îi addusserő a minte cauza căderii Omului, *Paradisul perdut*.

Eatő împregiurări, întrige, peripeții cu totul altele de quelle que făcurő pe Homer a'și facce Iliada și Odysseea, pe Virgiul a producce Eneida, pe Dante a trecce vaticinând în alte regiuni prin Divina sa Comedie.

Quine a fost martur ocular, sau că spectator sau că actor în asemenea guerre civili sau a citit cu luare a minte descrip-

țiunea unor asemenea scene horibili provocate de intriganții quei mai infami, pôte devinà sorgintea de unde Milton își trasse și stylul și limbagiul atât de nou și original în epopeea sa.

Eatō cauzele decăderii Omului; în numele libertății, despotismul quel mai exclusiv și atroce, în numele Virtuții, vițiurile quelle mai desfrânate, în numele Sciinței, obscurantismul quel mai grosiar; în numele Nemuririi, mórtea eternă a Pecatului; Rellele tôte grămmădite la un loc în numele Binelui suprem.

Quine n'a auđit în ȕillele nōstre de frenesie generale: " u-
" nire să fiă, și fiă și cu Dracul; voisce și vei puté, sparge și
" vei intră . . . , și alte asemenea. Hei, bine nisce asemenea
expressiuni făcurō pe Milton a împlé capul său d'operă de
expressiuni că quelle din consiliul Demonilor. " Liber și suveran
" mai bine în iad, de quāt suppus în ceruri. „

Suppnerea în ceruri este respectul legilor eterne alle Harmoniei universali, alle Fericirii — Extremitățile se attingu, respectul Binelui și dreptului este una cu adeverata Libertate. Ȃnsă éttō cum spiritele perverse parodiă și profană quelle mai sacre.

Poetul, prophetul se desdemnă la un spectacol atât de hidos, se inspiră, se pătrunde de Spiritul Adeverului, de Spiritul adeveratei Libertăți; și departe de a invocă vre o Musă a păgânsului, după credințele salle și alle patriei salle nu se adressă de quāt la Spiritul, la divinitatea que inspirō o diniōră pe Moyse assupra muntelui Oreb și Sinai, invocă Spiritul sânt al Adeverului și datător de viață, thesaurul bunătăților.

Adam și Eva sunt personagele lui principali și collective în quare se coprinde umanitatea întrégă; miracolele, que ocupă un mare loc într'o epopă, se operă după credințele chrestine și

într'un modu foarte natural după natura sujetului și a spațiului în quare se pune scena. La Milton Omul è Adam și nici de cum Prometheu que fură focul Vieței și Sciinței din ceru ; Femeea este Eva, și nici de cum Pandora și cu atâta mai puțin luxuriôsa și păgâna de Venus. Amorul este tot que este mai sacru în omu, este puterea creatôre și datătore de viață, affectia que trage ambele sexe spre viața conjugală și la patul nupțial decorat de mâinile lui Dumneșeu, și nici de cum malițiosul și săgetătorul Cupido, filiu demnu de o asemenea mater. In Milton Focul este focu, Marea è mare, și nici de cum Vulcan și Neptun.

Daqua allegoriile contribuescu mult la frumosul sau carmenii Poesiei, allegoriile lui Milton sunt parabole biblice; geniul scie utilisă și pe unele și pe altele și trage din quelle biblice și chrestine folose și frumuseți cu atâta pôte mai frapante și sublime, cu cât sunt și mai originali.

Pentru aquestea, éttô quô *Paradisul perdut* al lui Milton, de și nu este elaborat după regulele lui Aristotele și Horațiu, nu este mai puțin un cap d'operă de epopă. Daqua Iliada, Odyseea și Eneida sunt modele de epopă grécă și latină, *Paradisul perdut* nu este mai puțin model de epopă chrestină și în specie englesă, eșită din împrejurările în quare s'a aflat Milton.

Clopstock în *Messiada* sa elaboră după epocha în quare s'a aflat, după credințele națiunii sale, după geniul limbei sale; că toate geniurile din 'nainte a lui, elaboră și cântă că chrestin și German, după cum Homeru a elaborat și cântat că idolatru și Danau sau Hellen.

Opera lui Clopstock nu è mai puțin clasică pentru Germani

de quât a lui Milton pentru Englesi, de quât a lui Dante pentru Italiani, de quât a lui Virgiliu pentru Romani, și alle lui Homer pentru Helleni.

X

De vommu trecce în Gallie, aflăm cu totul alte evenimente que au cătat să schimbe cursul natural al dezvoltării litteraturei locuitorilor ei.

După conquista Romanilor în Gallia se introdusse limba latină atât prin colonii romani și prin administrațiune la început, quât și mai târziu prin Ecclesie cu catholicismul. Aquea-
sta contribuî spre a întrerumpe tradițiunile și credințele primitive alle Galliei. Missia Druidilor încetasse mai de mult, rolul Bardilor que le succeduseră începú a nu mai avé creditul de mai nainte. Prin cetăți nu se mai vorbià de quât limba romană (latina rustică); prin ecclesie, atât în cetăți quât și la câmpie nu se auđià de quât limba latină; instrucțiã prin schóle pentru quei que se preparà pentru preoție și pentru ómenii de elită se făcea în limba latină cã în tótă Europa catholică.

După fusiunea Gallilor cu Romanii, supravine conquista Francilor que domină și pe unii și pe alții. Francii, cã dominatori, vin cu datinele, cu costumele, cu credințele lor; religia catholică ânsă îi face a'și luà instrucțiunea în limba latină, în quât pînă infine ajungu a vorbi cu toții limba romană, luând aquea-
easi educațiune cu pămîntenii subjugăți.

În locul anticilor cantori și bardi, după datinele cavallerismului gothicu și franc, vin trubadurii sau trovatori (*trouvères*) și romanțierii cu balladele, romanțele lor. Aquesti cantori nu

mai avea că bardii caracterul religios; sacerdoțiul catholicu; aristocrația feodală, moștenind morgia patriciană, influențată de exclusivismul catholicu nu putea tracta pe aquești cantori de quât că pe nisce istrioni. Cânturile lor eră considerate că profane, și limba lor disprețată că o romană barbară a vulgului.

Tot que se putea ȃdice sapient, erudit cultivat, regular, frumos, sublim câtă să fiă scris latinesce. Limba latină eră limba sacră a Ecclesiei, limba sapienților, a diplomației și a sciințelor, limbă a salónelor. Tot que se scria în limba romană eră vulgar, trivial, *basne* demne de a diveriti vulgul și servitorii.

Quând, începù a se scrie și în limba romană que eră comună nu numai în Franța că și în Italia, ei și în Spania și Portugalia și ênsuși în Englittera, erudiții Franței n'avea înainte drept modele de quât capetele d'operă alle latinități; mythologia grécă se consideră că o sorginte nedesecabilă de allegorie din quare se putea quine-va adăpa de tot que pôte fi sublim și poeticu; erudiții toți era beți de mythologie. Talentul, geniul autorului stă întru a locu, fără să crédă, pădurele de Dryade, rîurile și fântânele de Naiade, Mările de Nereide, câmpiele de Pani și Sylvani, grădinele de Flore și de Pomone; Cerului îi ȃdicea Olympu, Sôrelui Apollon sau Phebu, Academiilor Parnasi și Eliconi, Apei Amphitrite, Vinului Bacchu etc.

Erudiții sau mai bine preciosi ridicoli se întrceea la baptesmă a punne copiilor nume de Narcis, Ippolite, Aristide, Iphigenia, Cleopatra, Aspasia, Chariclia, Aglaia etc.

Sujetele, bărbații celebri, heroi, cavalerii Franței, historia patriei nu putea attrage attentionea litteraților din aquea epochă; de aquestea se ocupă ómenii vulgului, cantorii publici, trobadurii. Erudiții nu luă înainte de quât Agamemuoni și Clitem-

nestre, Enei și Didone, Thesei și Romuli, Themistocliși Scipioni, Pompei, Cesari, Bruti, Catilini, Neroni etc, etc.

Regulele lui Aristotele și Horațiu erà legi sacre pentru dênșii ; a eși dintr'ênsele sau a le călcà, a emmitte sau a adăogi queva erà lipsă de talent, de geniù, era semnu de quea mai grósă innoranță.

După dênșii, epopeea câtà să fiă-quevâ quare să semene sau cu Iliada sau cu Eneida, ȑei Olympului, și ai Tartarului nu putea lipsi; epopeea que n'ar fi fost plină de mythologie grécă, cà Ossianicelespre exemplu, cà Paradisul perdut, erà que-va ostrogot, trivial; epopeea catà să fiă plină de miracole și cerul cu iadul și cu pământul să s'appuce la luptă dréptă, homericamente. Ȓisii maestri, venià pentru a prescrie numerul cânturilor, nu mai mult de 24 și nu mai pucin de 10, pînă quând din definițiune în alta, din erróre în alta, que tot depărtà lumea din adeverata și primitiva definițiune coprinsă în înțelesul numelui de poesie epică (poesie narrativă) ajunse Franța pînă la arta poetică a lui Boileau.

Ettă que cantă aquest maestru despre poesia epică :

.

Ainsi la tragedie agit, marche et s'explique.

D'un air plus grand encor la poesie epique,

Dans le vaste récit d'une longue action

Se soutient par la fable, et vit de fiction.

Là pour nous enchanter tout est mis en usage,

Tout prend un corp, une âme, un esprit un visage.

Chaque vertu devient une divinité.

Minerve est la prudence, et Venus la beauté;

Ce n'est plus la vapeur qui produit le tonnerre,
 C'est Jupiter armé pour effrayer la terre,
 Un orage terrible aux yeux des matelots,
 C'est Neptune en courroux qui gourmande les flots.
 Echo n'est plus un son qui dans l'air retentisse,
 C'est une nymphe en pleurs qui se plaint de Narcisse,
 Ainsi, dans cet amas de nobles fictions,
 Le poète s'égayé en mille inventions
 -

Traducem quât se póte mai fidel, pe quât ne iartă rima,
 quă să putem înţellege în tóte pe aquest mare maestru.

S'a vorbit or s'a cântat mai nainte despre tragedie, şi termi-
 nând, începe despre epopee.

Ast fel Tragedia pasă în drumul său maiestos.

Iar poesia epică c'un aer mai grandios.

În vasta narraţiune unei lunge acţiuni.

Prin fabulă se susţine şi traiesce în ficţiuni.

Intr'ênsa, qua să ne 'ncântă, tóte 'şi află al lor locu,

Tóte iau un corp, un sufflet, o persónă şi un jocu.

Tótă virtutea devine o putere, un Dumneǎu,

Minerva este prudenţa, Iris este curcubeu (1).

Nu sunt aburii sau nori que i auǎim a tună

Ci Joie que se întrarmă pământul a spăimântă.

O terribilă tempestă marinarii-ameninţând.

E Neptun plin de mēnie valurile înfrēnând (2).

(1) Poetul ǎice quă tótă virtutea devine o divinitate, Frumuseţea mai
 ânteiu nu é o virtute, ânsă i-a venit bine să facă rima ; noǎ nu ne veni
 bine şi ǎisserǎm Iris în locu de Venus.

(2) *Infrânarea sau gurmândarea valurilor nu înspaimântă pe mari-
 nari din contra fi asicură. Eră mai bine a ǎicce : Valurile resculând
 sau întrâtând.*

Echo nu è un resunet în aer la que s'a ȑis,
 Ci-o nymphă plină de lacrăm' que se plânge de Narcis.
 Ast fel în grămmada-aqueasta de nobile ficțiuni.
 Poetul se desfătédă în mii de invențiuni. . . .

Aquì nu é o definițiô în genere a poesiei epice, ci în quâte-
 va versuri quare mai bune, quare cum a dat Dumneȑeu, o ară-
 tare despre quâte a putut contribui Mytholgia în epocelè hel-
 lenice și latine, după credințele de atunci, afară numai daqua
 pentru Boileau aquelele nu mai pot intră între poesiele epice.

Acum ânsé lumea are alte credințe, alte datine, și fiă-quare
 națiô historia sa, heroiî sêi, legendele salle și fiă-quare secol
 prodigele salle.

A pretinde ânsé quô prin aqueste versuri se dă definițiunea
 epopeei în genere, și quô fiă-quare este dator a se supune la
 dênsele că la nisce legi neschimbate când se simte în stare
 de a întreprinde compoziția unei epopee, aqueasta nu s'a putut
 face de quât nu mai în Franța, unde pămênțenii n'au putut
 urmă cursul natural al litteraturei lor naționali.

Daqua epopeea s'ar susține numai prin fabulă și ar trăi nu-
 mai din ficțiuni, daqua ar fi nevoită qua prudentei să 'i ȑică
 Minerva, și frumuseței Venus, și Curcubeului Iris etc., atunci
 n'am mai avé nimicu de original, ninnicu în progresul artei.

Pe lîngă aquestea, de când è lumea, și de când ómenii
 au avut minte, nimeni n'a putut veni să pretindă quô minciu-
 nea sau fabula este basea frumuseței și a sublimului și quô
 viața este queea que nu există, adică, ficția, și quô o asemenea
 doctrină să se înnalțe pînô la dogmă, și să se dea că o lege în
 schôle.

În adevăr quô arta ardică realitatea pînô la ideal, pînô la

perfectiunea quea mai 'naltă de se pôte ; ânsă aquel ideal nu pôte fi nici monstros nici hidos, cată să se base pe adevărurile legilor, proporțiunilor și armoniei.

Sunt nisce adevăruri que s'au arătat și se arată prin symboluri, que se accopere de un myster, nisce adevăruri relative, nisce errorî însuși que la mulți popoli au trecut și trecu de adevăruri absolute pentru mulți seculi. Acolo ânsă plăcerea mulțumirea stă în credință, iar nu în convicțiunea quă ascultă nisce minciuni.

Poeții greci s'au servit de aquelle fabule, pentru quă credea lumea într'ênsele și pentru quă însuși poeții află plăcere în alegoriile lor.

Mythologia la păgâni coprindea dogmele lor, religiunea lor. Popolii helleni și romani credea în tôte aquelle fabule, și poeții le puneau înaintea lor că nisce adevăruri, și aquestea nu numai quă eră bine venite, ci desteptă quelle mai frumoșe și nobili simtimente de pietate, de justiție la resbunarea Virtuții, la persecuția Vițiului.

Astăzi poesia n'ar puté produce aquellași effect, de nu ar alergă a se susține cu credințele stabilite ; fabula ar distruge tot prestigiul poesiei.

Poeții antichității vorbiă de dei și de acțiunea lor, pentru quă aquei dei eră ereduți și adorați; poesia epică printr'ênșii deveniă seriósă, imposantă, maiestósă. Poeții moderni, de s'ar luă după dênșii, operele lor ar' presentă tot que este mai frivoli și mai de rea credință, pentru quă poetul ar narră queea que însuși nu crede. Nimicu n'ar fi mai rece și mai fără viață de quât o epopee, luânduse quine va după regulele lui Boileau , narrând queea que însuși nici simte nici crede.

Epopăa că poemă a poemelor quare quere într'ênsa toți generii de poesie, quere mai mult de quât ori-quare altă poemă condițiunile prîn quare se facu aquestea.

Elegia, spre exemplu, quere qua poetul în sine să simță dorul pentru quare plânge, amorul pentru quare suspină. Să te faci ânsă quâ cânti și quô suspini de amor, quând Dulcinea nicⁱ nu există, sau quând în inimă este încuibată urra assupra obiectului către quare îți adressi suspinele !

Que ar fi iară mai nesărat și mai immoral, de ar' face quineva o satyra fără a'l scusa urra, de ar' satyrisa tot que este mai innocent și mai sacru, tot que adoră mai mult ?

Elegia quere durere, simțire, devotament, adorațiune.

Satyra quere urră, disprețu, și să aibă înainte quelle în adevăr disprețabili.

Ruga, hymnul quere fervóre, pietate, enthusiasmu, recunoștință către quelle înalte.

Cum se póte dar qua poetul que scrie o epopee, să scrie fără nici o credință, fără nici o afecțiune către heroii sei, obiectele lui de predilecțiune sa se susțiiă numai prin minciuni sau prin fabulă ? Frumósă schólă ! minunate regule !

Divina Commedie, Gerasalemme liberata, Paradisul perdut, Mesiada sunt nisce epopee de prima ordine, nu pentru quô s'au susținut prin fabulă, ci pentru quô s'au servit de credințele popolilor respectivi, și pentru quô autorii lor au avut tot que se quere dela adevăratul poet : nici unul n'a scris cu sânge rece.

Să venim și la elegantul și frumosul vers, que tractă despre echo.

Pentru que ânsă echo să fiă numai o nymphă que de atăția

mii de anni se tot plânge de Narcis? pentru que să nu fiă ori-
que sunet quare resună, și poetul după subiectul que tractă, după
credințele populare să fiă liber a-și arăta talentul și geniul
după cum va sci mai bine, profitând după locuri și împrejiu-
rări?

Tasso, când descrie consiliul infernal, nici nu-și mai ad-
duce a minte de fabula elegantă a antichității; resunetul que
îl preocupă pe el è cu totul de altă natură de resunetul selbelor
și munților; cititorul lui are să fiă transportat în horrórea
quellor din infernu, și epopeadă dar sau narră,

*Chiama gli abitator' dell' ombre eterne
Il rauco suon della tartarea tromba,
Treman le spaziose atre caverne
E l'aer cieco à quel rumor rimbonđa,*

Chiamă locoitorii eternelor umbre
Raucul sunet tartareei trombe;
Tremură spațioșele negre caverne
Ș'aerul orb l' aquel uet resbumbă.

După credințele popoului român echo este însuși dracul de
Cornea que se pune a îngână pe ómeni prin ruine și pe ori-
unde sunt locurile mai fioróse.

Am cunoscut un copil quare ori-unde resună sunetul el se
ducea în adins spre a păcăli pe Dracul, și ultima vorbă que
cătă să resune o alegea ast-fel cum repetind'o Dracul să fiă
păcălit.

Nympha plină de lacrăme que se plânge de Narcis pôte în
adevăr veni cu multă naivitate și însuși grație a susține o

poesie idyllică ; nu 'și ar' avé ânsă nici de cum locul într'o poesie de genere grotescu sau burlescu și cu atâta mai puțin în fundul Tartarului.

În versurile sus citate alle lui Boileau nu se vede nimicu alta que s'ar cuveni poesiei epice, de quât în locu de a o defini simplu și pur quô este o poesie narrativă, ne spune quô în *vasta narrațiune unei lunge acțiuni, se susține prin fabulă, și trăiesce 'n ficțiuni*.

De aquí încolo, prescriindu-ne de rigóre fabula, puind poetul claie peste grammadă (un amas) de nobili ficțiuni, éttô 'l și în beatitudinea nemuriri, quô miile de invențiuni vin să 'l desmierde, să 'legaiese, după expressiunea poetului, făcând dintr'ênsul un Homeru sau un Virgiliu.

Apoi mai adoagă cu mare certitudine :

Sans tous ces ornements, le vers tombe en langueur
La poésie est morte ou rampe sans vigueur.

De nu s'ar' cită Boileau prin propriiele salle regule sau versuri, s'ar' crede quô exagerăm pretențiunile din aquei timpi ; pentru quô și Boileau nu este de quât expressia în genere a ómenilor aquelei schóle.

Ettô que mai đice :

La fable offre à l'esprit mille agréments divers
Là, tous les noms heureux semblent nés pour les vers
Ulysse, Agamemnon, Oreste, Idomenée
Helène, Ménélas, Paris, Hector, Enée,
Oh ! le plaisant projet d'un poète ignorant

Qui de tant de héros va choisir Childebrand !
 D'un seul nom quelquefois le son dur ou bizarre
 Rend un poème entier ou burlesque ou barbare.

Par' quò poema ar' depinde de numele heroului, iar nu de talentul și geniul și sciința autorului !

De aquì tótă historia patriei nedemnă de a fi cercetată de poeți, toți heroi moderni proprii de a fi cântați nu mai de lăutari și de trubaduri, admirați numai de vulgul innoțat.

Nu quò dóră noi voim a proscrie numele din historia antică după cum schóla lui Boileau pare quò ar' voi a proscrie pe quelle din historia modernă, ci voim a țice quò daqua ia un poet un sujet sau un nume fiă grecu fiă roman, unde ar' fi clasicitatea artei quând poetul s'ar depărta de tot que este natural, de tot que se țice quò *ține de culórea locală* ?

Paradoxul este să țică quine-va quò numai numele antice sunt ferici și destinate pentru versuri, și apoi să ne facă a auđi pe Oreste țicând mumesei : *vous Madame !* să ne facă a auđi pe Cassandra vorbind că o marchisă, pe Achilli, Ajaci și Hectori în versuri rimate și ca nisce curtesani dela curtea Tuilerieselor, să ne facă a vedé pe Cesari și pe Bruți appărând pe scenă în peruce că nisce cotoi ; să ne arate pe Mohamet vorbind și gesticulând, nu ca un arab, ci că un grecu sau roman, și țind languagiul unui Pompeiu sau Cesar.

Unde è clasicul în asemenea abatterii și uitări de sine în quare n'au căđut nici Grecii nici Romanii și nici o națiō din quelle moderne ?

Doctrinile și regulile cu quare se crescú ómenii au mare influință în tótă viața lor, în tóte operele lor, și cu cuvânt sau fără cuvânt ajung a'și dà tóte numele cuvióse schólei în quare s'au format.

Nu este de mirare dar quó schóla quea mai defectuósă și mai împilátóre eșită, nu din clasicitate, ci din scholastica hellinității și latinității decădute să fiă numită de maestri și elevii ei *schóla classică*.

Pe când Germanii și Englesii înăugurà o litteratură a lor proprie, o poesie pe atât de originală pe cât erà și națională, Francesii urmaró pînó la începutul aquestui secul preceptelor învechite alle unei schóle que nu putea produce nimicu de original.

Quine nu ar' fi considerat sau ar' fi călcat aquelle precepte erà tractat de innorant, de barbar, un roman din schóla plévei numită romănescă sau romantică.

Quând ajunge quine-va a fi crescut în asemenea doctrine quó tot adacă que este grecu și roman este nobil și demnu de a fi considerat, și quó tot que este modern și național nu póte să ne provóce de cât disprețul, cà o parte din *vila multitude*, n'è de mirare să vedem la un Voltaire în naintea Joannei l'Arc, verginii d'Orleans, quó tótă verva de quare erà capabil, să nu'i însuffle de cât nisce sarcasmi și o satyră pentru heroina martyră numai pentru quó a fost Francesă și nu Romană, și pentru quó n'a fost încai vre o principéssă, ci fi-lie a popoului.

Vommu vorbi despre aqueasta quând vommu tractà despre *allegarea sujetului*.

Chateaubriand primul dintre sapienții Franței și bărbații de littere, prin *geniul Cristianismului* și prin toate operele sale de mare talent deschise o eră nouă și pusse primele fundamente unei școlă în adevăr franceze, și chrestine.

După aqueastă școlă se formară Lamartinii, Victorii Hugo, Eugeniei Sueși toți principii litteraturei contiporane. Tot que fu un adevărat talent în Francia nu mai putu fi sclavu preceptelor pedantismului înșelat cu manta clasicității.

Quei învechiți în prejudițiurile trecutului nu putură tăce înaintea aquestui scandal din punctul lor de vedere, și după limbajul lor începură a striga quod s'a profanat templu Muselor, quod s'au călcat preceptele și legile orthodoxiei lor litterare. Școlă lor o numiră acum mai cu din adinsul *clasică*, și pe quea națională școlă romanesă sau romantică, ca și cum ar' fi ăia a vulgului.

La școlă antică, ăei, regi, semiăei, heroii ai Helladei și Romei, tot que tinde la dreptul divin, mytologie typicali, Olympi, Parnasi, Eliconi locuiți de principii, principesse și ăurtesani, Muse și nympe marchisate și cu livreele lor; în școlă nouă credințe chrestine, virtuți evangelice, charitate, speranță, umanitate, historia patriei, heroii națiunii, popoul, proletarul, sufferințele quellor din urmă aspirațiunile lor, învierea lor pînă în quelle după urmă din aqueastă mörte vie.

Quelle din școlă d'ântăiu pentru cler, unobili, pentru dreptul divin; quelle din școlă nouă toate romănesci; ocupe-se vila multitudine de aquelle utopie.

Quine a numit aqueste două școlă așa? Au dörö în antichitate Homer sau Aristotel? Au dörö în timpii moderni Schakspeare, Milton, Schiller, Byron or Chateaubriand? Nu, ci schola-

sticii însuși pe sine se numiră clasici, și pe quei lalți romantici, că și cum ar' fi ȃis *innoranți calici*.

Diferința que există în questiune religiósă între catholicismu și protestantismu, aqueeási este și în questiunea litterară între schóla ȃisă clasică și între quea ȃisă romantică — aqueeási diferența este și în partitele politice ȃise conservátore și în quelle ȃise liberali.

Cuteȃm din convicțiune a ȃice și mai mult, schóla quea vechie a litteraturei franceze își are cauzele cu mult mai mysteriósé; sorgintea ei este acolo de unde s'a susținut dreptul divin; a fost un interes al legitimiștilor qua sapienții ocupându-se de quei antici, să nu'și mai adducă aminte de ȃopol și de miseriele lui, nici de ómenii și historia lui que pot să le deștepte consciința de sine.

XII

Daqua făcuróm comparuțiunea de sus, nu se cuvine a uită abusurile que din disgrăție se commit din ambele părți.

Pe quând domină schóla ȃisă clasică, a privilegiatilor, vulgar, innoíanții nu cuteȃ a scrie, și cu atâta mai puțin a typări

Quine se punea în rîndul autorilor cătă să trecă mai nainte printr'un penibil purgatoriu, să'și studie și să'și cunósă latina sa daqua nu și hellenica, cătă sa'și trecă clasile de rhetorică și poesie, de philosophie și tot que se ținea de clasile ȃise encyclice, și cu quât își studiă mai bine autorii mari greci și latinⁱ cu atâta se pătrundea mai bine de frumusețele artei, avênd înainte neîncetat modele admirabili.

Quăți apoi simțîă în sine schiuteia sacră, ardóre nobilă de a produce și ei, se presentă după langagiul prețioșilor la templu Muselor cu tótă sciința și decența. Este adevărat quô se ținea după typicu, ânsă erudiția, gustul, talentul și geniul se vedea pretutindeni în operele lor de imitațiune; și de eră, cum ammu dicce servil regulelor prescrise, aquel servilismu ânsă se decoră cu expresiunea de respect al legilor.

Omenii aqueia avea curagiul sciinței lor, că și al cunoscînței legilor prescrise de autorități; eră cu un cuvânt leali și onești, se presentă lumii ca nisce competenți în consciința lor; scriă cu decență și cu luare a minte; scriă fiă-quare după vocațiunea sa, iar nu de speculațiune, după specialitatea sa, după studiurile și convicțiunile salle, își măsura vorbele. Își formă stylul, se feriă de trivialități și cu atâta mai mult de que nu le eră de competență; eră cu un cuvânt de bună credință.

Aquesti ómeni, de ar' fi avut bunul simț să cutede a trecce peste legile quăror le trecusse timpul, de 'și ar fi dis: fiă Hellenul hellen, și Romanul roman, ânsă să facem qua să fiă și Francesul frances, după cum a devenit Germanul german, și Englesul engles; de ar fi lăsat regiunile antice și înalte, și 'și ar' fi pus tot talentul spre a deșteptă în popol consciința de sine consciința națională, aqueia în adevăr ar' fi înăugurat o schólă națională francesă, o schólă în adevăr clasică cu calitățile și meritele que au avut în timpul lor și schólele hellenică și latină, quari mai 'nainte de tóte au fost naționali!

Hei bine! n'au lipsit pînă în urmă și de aquei bărbați, și ast-fel fu în quelle după urmă Chateaubriand, și quei după dên-sul que dusseră aqueastă schólă națională și mai departe, fără

să le lipsească sciințele necesare la misiunea lor , fondul dicō intellectual și moral.

Strigările ânsē quellor învechiți în prejudiciurile trecutului, și vociferatiunile lor făcurō pe mulți a crede quō în adevēr scriitorii quei nooi n'au nevoie de a mai cunōsce vre-o regulă vre-o cūviintă , n'au nevoie de a'și mai perde timpul prin gymnasiuri, quō n'au nevoie nici de sciințe, nici ânsuși de styl sau gram-matică, pot să innove tot que se comunică prin schōle. E de ajuns să începă a scrie quō în dată é autor de schōla đisă romantică.

Eatō începutul sarsailismului litterar. Dela etate de 15, 18 anni atâția și atâția se pusserō a scrie și a publică. Se înmulțirō din tōte părțile autorii cu lipsă de artă, de talent, de morală și de ânsuși primele noțiuni alle stylului ; monstruosități de tōte speșiele împlurō tōte libreriele, cabinetele de lectură, tōte theatrele din capitală și provincie.

Un asemenea abus nu putea să nu dea un mai mare cuvânt quellor învechiți în prejudiciurile scholastice de a critică schōla noă, schōla națională , que nu avea nimicu d'ammestecu cu innoranții.

Quōci mediocrități, nullități au fost în tot-d'auna în toți timpii și în tōte locurile și la Greci și la Romani, și la Germani , și în schōle antice și în quelle moderne. Toți Grecii n'au fost Homeri. Pindari, și Eschyli ; toți Francesii n'au fost iarō Corneli și Molieri, pentru que darō să querem qua după schōla națională, toți să fiă Chateaubriandi, Victori, Lamartini etc. ?

Arta quere talent, studiu, travalliu, geniu spre a creă întregul, justestă și philocalie spre a perfecționă amenuntele, și a-

questea le quere în tot timpul și în tot locul, între toți popoli, și după toate școlile.

Nu este vorba în artă de a'și allege quine-va un sujet grecu sau roman qua să pótă da un cap d'operă, de a descrie palate sau colibe de a'și luă avântul la Olymp sau a descinde în Tartar, de a cântă sau a depinge munții, or câmpiele, stâncele or florile, quelle trei regnuri alle naturei sau societățile, de a descrie luptele ómenilor, bucuriele și fericirile unora, gemetele și miseriele altora, virtuți, vițiuni, patime toate quâte mișcă pe om sau umanitatea; vorba este qua opera noastră să aibă toate condițiunile querute de artă în ori-que timp și în ori-que locu.

Ênsuși Boileau, que proscie numele și faptele moderne, el ênsuși recunósce quă :

Il n'est point de serpent ni de monstre odieux,
Qui, par l'art imité, ne puisse plaire aux yeux ;
D'un pinceau délicat l'artifice agréable
Du plus affreux objet fait un objet aimable.

Nu traducem aqueste versuri, temându-ne să nu le învederăm neputința cu expressiuni că : *place ochilor, că penel delicat, artificiu agreabil, și objet amabil.*

Sustinem ânsă sensul și adevărul dintr'ênsele quă ori-que scrie omul să imite natura după querințele artei, să nu facă pe grecii primitivi ai lui Homeru a vorbi langagiul curtesanilor din timpul lui Ludovicu XIV.

Fiă Brahma sau Osiris, Iehovă sau Jupiter, fiă Manù sau Menès, sau Numa sau Moyse personagiul que 'și 'l allege quine-va, se cuvine ânse a'ltractă ast-fel cum să vedem într'unul

un indian, în altul un egyptean, în altul un hebreu, în quei următori un grecu și un roman, și în ultimul un arab; nu voiui să deviiă personagele franceze într'un autor frances, după cum nu voiesce nici Boileau qua obiectele să aibă humorea gascónă într'un autor gascon (1)

Prin urmare totă schóla ȓisă de sine clasică pe atât nu putea fi clasică, pe quât nu erà nici naturală și cu atât mai puțin națională.

Schóla pură francesă începe dela Chateaubriand.

Tóte sujetele se pot tractà de autori și poeți, și operele lor pot deveni opere de artă și în adevăr clasice, daqua se tractă după natura lor și de bărbați que sciu a le dà quâte se queru de artă pînă la quelle mai mice amănunte.

Artistii sunt cã oratorii quei mari quãror quea mai mare eloquentă le stă în adevăr. In dată que ia quine-va să plede o causă injustă sau immorală vera eloquentă încetează și cată a alergà la sophisme.

Quând un object serios se tractă cu decența și serioșitatea cuvenită, și pretutindeni se vede geniul și talentul artistului-quând autorul, adică, se află în adevăr, opera devine de sine un model, inspiră admirațiunea și devine clasică. Aquellași adevăr se quere și la un object de generele grotescu; artistul îi dà stylul și culorile și tóte quâte se queru spre a însufflă ilaritatea și admirațiunea meritate după generele seu.

XIII.

Terminăm despre epopeă repetind quă din tóte quâte s'au ȓis și se pot ȓicce nu è mai mult de quât o *poesiă narrativă* și

(1) Tout a l'humeur gasconne en un auteur gascon.

talentul și geniul poetului îi dă totă valórea iar, nu nisce regule que ar' dà Aristotele sau Horatiu.

Dar daqua se cuvine a vorbi que-va și despre regule, vommu tractà numai despre aquellea que fiă quărui om le prescrie rațiunea și bunul simțu, și quare s'au observat în tot timpul și în tot locul.

Aquestea se ocupă ânteiu despre allegerea sujetului, și apoi despre methodul sau procederea în compunerea operei.

Allegerea sujetului stă la voiea și gustul autorului, și în locu de a dà regule, să luăm în cercetare fiă-quare epopăă din quâte sunt cunoscute în litteratura atât antică quât și modernă.

Autorul Iliadei își propune a face o epopee, și sujetul que își allege este din quelle mai grave și mai importante în toți timpi, questiă de religiune. Nimicu pe atunci nu erà mai sacru de quât ospitalitatea ; lui Jupiter din tôte attributele que'i se dà, quel mai dilectu după credința generală îi era ospaliara.

Precum chreștinii în timpii moderni se sculară spre a liberà mormântul Domnului dela Saracini, asemenea toți regii și principii Helladei se sculară spre a pedepsi pe Paris filiul lui Priam regele Troiei și totă cetatea, pentru qnă óspe fiind la Menelau, 'ia furat pe Helena femeea sa. Questia erà de onóre națională și de insulta que s'addusesse cerului.

Pe când Grecii cu mari cu mici lasându'și căminele veniră a'și versà sângele în aintea Troiei pentru răpirea unei femei, Agamenon cu Achille veniră la cértă pentru femeile și pradele que le rapisseră și ei dela alții. Aqueasta erà grav, și de aquì Homer își începe opera, dela mēnia lui Achille, sorginite la Achei de mii de dureri.

Iliada este o poemă heroică în aparință, în fund însă este o critică amară, o satiră aquellor principi a quăror cêrtă fu causă de periră atăția bărbați, și daqua pronunțarăm vorba critică și satiră, cată a spune quă satirele nu sunt tot d'auna în styl burlescu sau umoristicu. Homer critică sau se plânge indirect că patriot.

Aquî se vede talentul, decența autorului întru a preînălța valorea heroilor, și a face cu mare luare a minte și respect a se vedé passiunile que occupă pe capii oștirii.

Homeru 'și a tractat sujetul cu mare demnitate și prin carmenii, sentințele și doctrinele lui ajunse pînă a formă o unitate națională din atăția popoli. Homeru a creat mai mult de quăt o Iliadă, a creat o națiune.

În Odysseea sujetul este unul din quelle mai serioase în: Ulysse se vedu simtimentele unui soțu devotat, nuui părinte călduros unui rege que își amă patria, soția și filiul și străbate mările, trece peste tôte obstacolele spre a ajunge acolo unde dorințele salle bine cuvântate îl împingu, unde datoria îl chiamă.

Sujetele allese de Homeru îi inspirară și stylul și tôte frumusețele de heroismu și de morala.

Virgiliu își allege de sujet pe Eneea, cu scopu de a arată originea gintii latine, ast-fel cum putea să placă la curtea lui. Augustu. Nimicu mai bine venit după o republică și la stabilirea unui imperiu, de quăt o origine de semițeu, recunoscerea dreptului divinu. — Primul suveran al latinilor fu tractat da semițeu, pietos quăt se pôte, sânt daqua vommuivoi, ȕeu însuși în-pellițat cu puține defecte que se iartă la regi cu tătă pietatea lor; abandonă spre exemplu o regină que dându-i ospitalitate, îi inima

îi dă și inima, culmându'l de bine facceri, și se duce a fură femeea unui principe.

Aqueasta nu e defect mare la un sânt, sau la un puiu de ȕeu.

Eneida narră cǎllȕtoriele lui Eneea, cǎ și Odyssea alle lui Ulysse sau Odysseu, în Homeru ȁnsȕ vede quine-va ȕmenii primitivi cu instincte mai naturali și mai juste. Ulysse plȕcǎ cu un scopu decis. cu o voie liberǎ și cuviȕsǎ la patria și soȕia sa, la filiul seu, și cu scopu de a liberǎ aȕeste scumpe obiecte. In Virgiliu se vede, nu voiea liberǎ a heroului, ci destinul, fatalitatea. Cerul decisessse sǎ viiǎ a se stabili în Italia Ȃenca qua sǎ dea adicȕ guvernului Romanilor o origine de dreptul divin

Aqui ȕ questia mare , ȕ sǎ scie Romanii cu toȕii quȕ dȕla început din cer a fost destinatǎ Italia pentru Imperiu.

Dupȕ cum am ȕis, quȁnd sujetul nu este justu, catǎ sǎ ajungem la sophisme. Cǎ poet este excellent Virgiliu ; sujetul ȕnsȕ nu prȕ fi ȕ atȕt de cuvios. Ȃttȕ una din cauzele inferioritȕții Ȃneidei pe lȁngȕ Iliada și Odysseea.

In timpii lui Neron și predecessorilor sȕi imperatori, lumea se sȕturasse de imperiu, începuse a dorȕ republica. Lucan, de și devotat lui Neron din copillȕrie, de și june que contractasse defecte și ȕnsuși viȕiuri neroniene, poet ȁnse din inimǎ, liberal pȕnȕ a ajunge a și complotǎ în contra imperialismului și ȕnsuși a lui Neron, tot talentul poeticu și 'l puse întru a face oepopȕǎ în favȕrea Republicei și a cȁntȕ Libertatea. Ȃși allesse sujetuȕ quel mai serios, și alle quȕrui suveniru erȕ ȁncȕ vii înaintea contemporanilor ; Ȃși allese resbellul dela Pharsala între usurpatorul libertȕȕȕilor Cesar, și între appȕratorul Republicei Pompeiu. Personagele sau heroii sȕi, și de o parte și de alta sunt ȕme-

nii quei mai celebri din aquea epochă, Caton, Brutu, Afraniu, Vulteiu și Sceva. În aqueastă luptă se decidea de sórta nu numai a Romei ci a lumii întregi: Despotismul în contra Libertății. Să'și imagine quine-va un poet de un mare talent, republican, quô își allege un asemenea sujet în favórea Republicei și în ñillele lui Neron!

Nu este locul aquí de a facce analysea aquestei epopee, de a'i arătá frumusețele în toți generi, vigórea de styl, mênia sacráque pretutindenii inspirá pe un june talent în contra tyranniei, vehemența unui sufflet în dureri, que dă viață la tóte culorile descripțiunilor salle: erá terribile pentru despotismu aqueastă epopéa que sbucină nu numai imperialismul roman, ci tóte thronurile pe viitor.

Quâte anatheme, quâte fulgere putea să aibă pontificatul roman cu quare erá revestiți ñeii, divi-imperatori, tóte au cătat să cadă pe aqueastă poemă, mai virtos dñpó mórtea poetului que perdu viața în etate de 27 de anni.

Virgiliu cu Æneida veniá în ñillele lui August să inaugure, imperiul și să legitime dreptul divin; Lucan veni să distrugă thronurile; aqueasta nu erá o bagatellă pentru imperialismu și pentru toți patricienii corupți. Aqueasta nu fu indiferent nici mai târziu pentru catholicismu quare uitând pe Christu își luó de model pe rengatul quare dà mari prepusuri quô nu va pasce oile cà un păstor adevărat.

Pharsala lui Lucan fu anathematisată în epocha lui, proscrisă, pînă astăzi din schóle, nesciută, uitată, și quând își ad-
ducu a minte de dñsa nu è de quât spre a o critică; spre a preveni junimea de a nu pune ochii pe dñsa. Nu ne crescem

pretutindeni prin schóle de quát cu prețineri în contra Pharsalei.

Eatò cauzele pentru quare Virgiliu è clasicu, și Lucan nici romanticu, adicò al Romanismului.

Juni, quâți simțiți în voi schinteea sacră, ardóre de a produce, allegetivě sujete cà Pharsala, cântați heroi și martyrii que au sufferit pentru libertate, cântați mai vîrtos heroi și martyrii patriei vóstre ; luați de maestru pe Lucan ; fiți emulii lui, faceți mai bine, întreceți'l pentru quò sunteți în seculul XIX, și aveți libertatea typarului ; nu faceți ânsă abus de aqueastă libertate.

Despre sujetele lui Ossian se vorbește de ajuns la locul cuvenit.

Am vorbitu de Divina Comedie, de Gerasalemme liberata.

Se observă quò dela Homer pînd astăzi tóte sujetele se vedu allese, după împregiurările în niđlocul quăror au trăit poeții, după temperamentul, caracterul și doctrinele fiă-quăruia dintr'-eugii, și urđirea și țessătura lor s'a effectuat după credințele ș datinele popolilor în niđlocul quăroa s'au scris.

Ariosto, din natură galant, rident, își allege heroi erranți, cânturile lui sunt asemenea de variate și da'ncallare cà și cavallerii sei ; după sujet și omul ; cavallerii 'și au aflat cântorul, pe quare nu 'la putut imită nici unul que s'a încercat a scrie în aquest genere, heroico-comicu.

Nu ne mai întărđiăm despre allegerea sujetului lui Milton, ammu vorbit despre aquesta pe quát ne încape cadrul aquestui tractat.

Am invitat pe junii noștri a se bucurà de libertatea typarului, și a se ferì de abusul cu dênsa.

Unul din abuserile scrisului este și când își alege quineva subiectul și nu-l tractă după natura lui, sau din inoranță sau din systemă.

De multe ori un asemenea abus provine din quelle particulare ale autorului, caracter pervers, pasiuni, inoranță etc; și adesea din cauza doctrinelor, datinelor și preținerilor în care s'a crescut antorul și trăiesce.

În systema de dispreț și aversiune, que se stabilisse în Franța pentru tot que eră *roman* sau al popoului, în systema de a distragge mințile oamenilor numai spre quelle antice și reposate, qua să nu se ocupe de quelle de față și naționali, în aquea systemă cabalistică que singură își didesse numele de clasică, apare, se cresce și trăiesce și Voltaire.

Erudiți, talent, geniu, tot que s'ar quere dela un autor que scrie despre toate, nu lipsia acestui omu sapient și poet.

Quine ar fi putut în epoca sa întreprinde spre a dota limba francesă cu o epopee ca Voltaire?

Își alege dar subiectele; calcă pestre regulele școlii clasice, și își alege din historia patriei sale, pe Henric IV, și pe verginea de Orleans.

Quare subiect mai important, mai sublimu de cât o vergine din popor, que vădând patria sa împilată de străini, se pătrunde de aquel spirit que inspiră Deborele și Iudithele lui Israel și ardind stindardul Libertații, deșteptă bărbăția compatrioților, se pune în capul oștenilor, mântuie patria de inimeci și ajunge pînă în fine a muri pe rugu ca quea mai sublimă din martyre.

Jonna d'Arc așse, după que nu eră nici regină, nici principesă, nici nobilă din vre o familie de Franci oare-quare, nu eră în-

cai nici din familiile antichității hellenice sau latine. Eră filie a popului. Voltaire influențat de prejudiciile contemporanilor în quare crescuse și el, în locu d'o poemă heroică face o poemă burlăscă, nu se inspiră de quāt spre a batjocori o copillă cu suffletul de arhangel. Eatō pentru que nimeni n'a putut pune în rōndul epopeei o asemenea disgrățiată compozițiune.

Quând viue a'și compune altă poemă, heroul allegorii salle este Henric IV, demnu de a se occupa lumea înaltă de dēnsul, omu de merite, și demnu de péna unui poet cā Voltaire. Inaintea unui asemenea sujet, poetul n'avū nici un scrupul de a comitte o poemă serioasă.

Artele sunt ânsē, după expressiunile chrestine, cā nisce angeli nemaculați, și după quelle antice sunt ênsuși Musele, filie alle Mnemosynei, vergini nemaculate tōte. Mnemosyne este ênsuși Memoria, ținerea de minte.

Quine perde memoria sau se face a o perde în primul cas este nebun, înal doilea sophist que voiesce să arate faptele alt-el după cum au fost.

Henricu IV, bărbat de merite în adevăr, ânsē împregurările în quare există el pe lume, 'l au fost nevoit, din catholicu a deveni protestant și din protestant a deveni iar catholicu; lupta resbellui lui nu este în contra inemicului străin, cā al Danailor în contra Troienilor pentru violarea hospitalității, ci în contra capitalei patriei salle, n'a fost încai cā a lui Pompeiu în contra lui Cesar. Cum se potsustine nisce asemenea fatalități și cum se pot înalță pînd la heroismu? Apoi que facem aquellui ammeticu de mythologie cu credințele chrestine reu înțellose de Voltaire? aquea intervenire a clerului chrestin într'o fapta atât de deplorabilă? Tōtă consciință se înfioră vē-

đënd quđ trece cā un alles favorit al cerului un rege que avea mare nevoie de iertare. Quel puțin Voltaire, n'avea nici sciința, nici puterea de a scī a se folosi din poesia sublimă a crestinătății, să ne facă a ne interesā de heroine cā de Magdalina sau cā de femeea que așteptā lapidarea. N'a sciut să ne facă să vedem quđ s'a *immulțit Grația unde a debordat Păcatul*,

Eccē cauzele pentru que Henriada n'a putut trece între epopee de model. Un sujet disgratiat tractat în versuri pe atât de frumoșe pe quāt de emphatice și pompoșe.

Francezii ar' fi avut o epopeă din quēlle mai ferici, și mai naționali, daqua un talent cā al lui Voltaire, ar fi tractat pe verginea d'Orleans după tōta santitatea împregiurarii. A dat'o ānsē rīsulni, și nimeni nu mai pōte veni spre a întreprinde queea que se cuvenia a întreprinde autorul Henriadei.

Dați inima, sufletul și adorația vōstră lui Dumneđeu, Patriei, Umanitați, dați iarō Rīsului quelle que sunt alle Rīsului, și spiritul Domnului va veni peste voi, opera vōstră va fi în adevēr opera de artă.

Dela allegerea sujetului și dela inima dreptă a autorului depinde succesul unei epopee ca la ori-que operă.

XIV

Am vorbit despre sujet așa cum pōte fi el în sine și cā materie informă; compositiā lui ānsē depinde dela autor, que pe lūngō qualitațile necesare unui poet, se cuvine a avē înainte quānd întreprinde compositiunea sau tractarea sujetului trei articole: planul operei, caracterele personajelor, și sty-lul.

Planul cată să se concépă naturalmente ast-fel cum opera, că ori-que faptă, să aibă un capet de unde începe, și quare în termenii artei se numesce *Exposițiō* ; alt capet unde se termină que se numesce *Desnodēmēt* și în fine miȃlocul que înnódă sau unesce ambele capete, și quare se numesce *Nodu*. Începutul darō, miȃlocul și finitul unei epopee că și unei tragedie se numescu *exposițiō*, *nodu*, și *desnodēmēt*.

În *exposițiune* se coprinde debutul, invocatia și ante-scena.

Debutul arată despre que avem a narră sau a cântă, este desvoltarea sau explicarea titlului poemei, și că ast-fel cată a fi simplu și fără *emphase* ; éttō cum începu quâte-va poeme :

Cântă, o divă, mēnia lui Peleiaide Achille,
Urta funestă, sorginte l'Achei de dureri infinite etc.

sau

Arma virumq̃ cano Troje qui primus ab oris
Ilialiam, fato profugus, Lavinaque venit
Littora. . . .

sau

Canto l'armi pietose e'l Capitano
Che'l gran sepolcro liberò di Christo.

În *invocațiune*, daqua este vre una, poetul invocă sau rógă o putere mai pre sus de omu spre a'i inspiră și susține cânturile.

Grecii și Romanii, după chredințele lor invocă una din Muse.

Chrestinii și mai virtos Românii, când încep que-va, începu cu *Dōmne ajuta* ; quei quari se ȃdicu mai erudiți invocă *Spiritul Sânt*.

Milton invocă aquellași spirit que inspirò pe Moyse și pe propheti.

Tasso chiamă o Musă, nu din Elicon, ci din cerul chrestin.

Camoens, de și chrestin, invocă Nymphele Tagului.

Voltaire invocă Veritatea.

Lucan nu invocă pe nimeni, că tot omul que vede un mare pericol, și uitând tot, ori-que etichetă sau cuvîntă, alérgă acolo unde este expusă viața scumpilor sei. Lucan, quând ia péna în mână să începă, mintea i se transportă în miđlocul guerrei civile, unde au a se uccide frate pe frate, și strigă:

Stați, cetățeni, quare vă este furórea !

Dante este că omul que îl furò somnul sau și mórtea. Nici nu simte linia de demarcațiune que îl desparte din deștept și addormit, începe așa cum își adduce aminte după deșteptare : *Mă aflaiu într'o selbă obscură !* lăsandu-ne a vedé quò singur nu scie que fel și cum.

Nel mezzo del camin di nostra vita

Mi ritrovai per una selva-oscuro . . .

Que să mai prelungească descrierea aquellei situațiuni ? termină đicênd quò

Tanto è amaro qui poco più è morte.

O clipă mai mult è morte.

Unde să se mai deapas,de invocațiuni lui Lucan și lui Dante. Se vede darò quò invocația nu è de strictă necessitate. Debutul

lui Lucan și al lui Dante ar' fi fost cu totu' rece de ar' fi început cu invocațiune; ar' fi fost, cum se dice, după typicu, și Iliada lui Homer este un cap d'operă nu pentru quô începe cu invocațiunea typicale, ci pentru quô geniul și talentul sên propriu a făcut tot que n'ar fi putut facee tôte deele fabulei.

Ante-scena este că un prologu que facee parte a începutului. Printr'ênsa poetul întruduce pe cititor, că printr'o uvertură, spre cunoscința sujetului sên, sau arătându'i faptele după ordinea historică, sau adducându'l d'o dată în mijlocul evenimentelor, și puindu'l în stare de a se orientă singur.

Modul d'ântêiu se dice simplu, quel d'al doilea se dice complexu. Aquesta quere mare atențiune dela poet, cum nu numai să nu încurce pe cititor, ci să 'l puie d'o dată în mirare și să 'i adducă mai mare mulțumire. Daqua poetul nu e așa de erice de a excellă în modul complexu, este cu mult mai preferabil modul quel simplu.

Eccă despre exosițiune que ne prepară spre a intră în acțiunea epopeei.

De aquí înainte începe nodul, que lăgă începutul cu finitul, urdirea și țesetura faptei. De aquí începe narrațiunea, aquí începu obstacolele, intrigele que se oppun heroului principal din partea vre unui inemicu. Aquí se pun în jocu interesele contrarie alle vre unui rival sau alle vre unei divinități que impedică pe herou d'a ajunge la scopul aspirațiunilor, dorinților, misiunii sale.

În partea aqueasta de mijlocu intră tôte evenimentele, tabelele de situațiuni, de lupte, și ênsuși episodele que intră că uisce ornamente.

Episodele sunt nisce narrațiuni despre nisce evenimente secundare, că nisce membrii ai aquelluiași corp.

Quând episodele sunt în proporțiunea cuvenită, elle vin a întregi frumosul, a rennoi atențiunea ; și s'a adoptat că o datină qua în aquestea poezii săși desfășure toate puterile spre a încânta mințile prin descrițiunile și tabellele quelle mai delicioșe și spre a punne în jocu toate contrastele.

Quând ânsă episodele sunt de o mărime disproporționată, nu pot să producă de quât un tot monstruos. În pictură aqueasta disproporțiō displace ochilor, în poesia epică ne face a ni se urrî și a perde șirul unității.

În Paradisul perdut, nodul se formă de o dată cu eșirea lui Satan din Iad. Cum descopere pământul în mișlocul astrelor de currënd create, invidia i s'apprinde, acțiunea începe. Se fură dela supra-vegbierea Archangelului, se strecără în Paradis sub diverse forme, de tigru, de vultur, de broscuiu, și de șerpe ; in tinde curse și amăgesce crednitatea Femeii.

Nodul în *Gerusalemme liberata* începe cu consiliul domonilor i continue prin toate pedicele que pun spiritele infernali, prin încântămintele lui Ismeno și Armidei.

Iliada are două specie de noduri : unul începe cu desbinarea ȝeilor, și altul cu desbinarea capilor armatei.

Intrigele vinu spre a deslegă sau a strînge mai mult nodul. Urȝirea intrigei cu atâta este mai îndemânatică cu quât deștéptă mai mult curiositatea, și o ține neîncetat suspensă între temere și speranță.

Desnodământul este capătul din urmă al epopeei că și al tragediei ; peripețiile succedându-se, addueu desnodămênțele

Aqueste peripeție vinu de multe ori din rău spre bine și de multe ori din bine în rău.

Quelle que se termină în bine sunt mai preferabili. N' are que facce ânsă poetul, quând historia sau credințele spun și queru quô sujetul que s'a alles s'a terminat cu o catastrophă a heroilor poemei. Ast-fel este în Paradisul perdut: desnodămentul ne lasă o durere cu căderea Omului, și cu triumphul Spiritului amăgitor. Femeea ânsă în fine este predestinată spre a sdrobi capul șerpelui; și archangelul consolă pe Adam, arătându'i pe *Deul-Omu* mântuitor que vâ eși din propria lui stirpe.

XV

În compozițiune, pe lîngă plan despre quare vorbirăm, se quere a fi cu atențiune la caracterele personajelor.

În epopeele antichității, que cunoscem între personaje jăcă un rol mare și ȕei. Aqueasta făcū pe quei moderni a amnestecă și ei divinități de tôte speȕiele în epopeele lor, cu locu fără locu, în favóree miraculosului que bate în imaginațiune mai mult de quāt la ochii.

Quāt ânsă se pun și divinitățile pe scenă, aquestea ne-fiind cunoscute de ómeni, poetul le dă nisce caractere umane. At-tunci după expressia lui Poppu este că și quând într'o apă turbure și schimbătoare ammu vedé imaginea unui astru. Caracterele ȕeilor prin urmare perd fórte mult assemēnate cu alle ómenilor. In Homeru mai mult ne interesă ómeni cu passunile și defectele lor, de quāt ȕei lui cu atâtea imperfecțiuni.

Homeru stette într'o epochă quând se stabilisserő nisce credinȕe și o religiune, și è nevoit a vorbi de ȕei că de nisce pă-

rinți și consângi ai heroilor săi, și qua să intereseze massela, quăror le place atâta miraculosul.

Epocha în quare trăia Ossian, și cu atât mai mult în quea mai 'nainte de dânsul, nu se vede nici un semnu de vre o religiune ôre-quare sau de vre o noțiune de divinitate, de quât nisce credințe despre sufletele morților în palatele și locurile lor aeriene.

În epopeele ossianice toate personagele sunt ômeni, și poesia în locu de a se sfortă spre a assemăna divinitățile cu ômenii, își pune toate puterile întru a ne arăta heroii.

Descrierea luptei lui Fingal cu Swaran, luptele între heroii ossianici întrecu pe alle divinităților din Iliada.

Chrestinătatea s'a mântuit de asemenea personage și locul divinităților într'o epopeă îl pot lua virtuțile și pasiunile, nu ânsă și allegoricu personificate.

Virtuțile Episcopului D. Benvenuto Myriel, alle convenționalului G din *Miserabilii* lui Victor Hugo, caracterele între aqueste două contraste sunt cu mult mai presus de quât toate allegoriile mythologice; viciurile, pasiunile lui Val-Jan transformate în virtuți ne presentă un caracter que nu s'a putut vedé pînă acum.

De vommu veni la caracterele ômenilor în genere, aquestea nu sunt nici o dată simple sau monotone; se schimbă după împregiurări. Se cuvine ânsă a scî quine-va susține caracterul fiă-quăruia personagiu, fiă herou, fiă tyran, fiă domnu, fiă vaset. Caracterul lui Agamemnon se pôte schimba că unui rege nu ânsă pînă la prefacerile que pôte lua caracterul lui Therite.

Vedem în Achille quă'și duce resbunarea despre mórtea lui Patroclu pînă la quea mai crudă barbarie. Quând ânsă Priâm vine și îi quere în genuchi corpul fiului seu, Achille nu mai è aquel june furios ; se îmmóie și pune pe disgrățiatul tată să ședă — Nu pot să ședă, dice îndoloratul bătrân, pînă quând scumpul meu Hector stă întins pe pămînt fără îngropare. Achille la aquest respuns atît de patheticu se înfurie din nuou, și iar se allină. — Dă apoi tatălui corpul fiului său și pune și o tunice și doă vълuri spre a se accoperi corpul. — Indată apoi îl apucă furórea din nuou și țipă, strigând către Patroclu : « scumpul meu amicu ! iartă, nu te supperă pe mine daquea îți va veni scire iniadu, qu'am dat tatălui său corpul uccidătorului tău. » — Altă schimbare de character ; și quată nu e mirarea quând vedem cum se justifică. Sciți pentru que s'a îmmuiat să dea corpul ? Noi ammu crede quă 'lau îmmuiat durerea și lacremele unui tată ; nici de cum : o spune singur dicînd : « nu puteam resiste la rescumperarea demnă de mine que mi s'a addus. »

Aqueste schimbări de caractere tóte contribueseu spre a acce un character că al lui Achille, unui principe de resbel din quei timpi.

Cu un cuvent, fiă-quare omu își are characterul său, fiă-quare character își are prefacerile salle după împregiurări și conformu cu natura sa.

XVI

Primele doă părți alle compozițiunii, adică allegarea sujetue lui și caracterele sunt nisce obiecte, cum se vëdu, que poetul ar-

a le considerà, studià și tractà după natura lor și după cuviința querută.

Partea a treia despre styl este o proprietate a poetului.

După cum este omul așa îi este și stylul ; sau mai bine după cum îi è mintea, așa i se face și stylul.

Omul serios vorbesce și scrie cu serioșitatea.

Omul voios sau glumețu scrie și vorbesce cum să ne comunice aqueea voie bună.

O minte clară și limpede, distinge ideele și le descurcă pundu-le la locul lor ; éttô dar un styl clar.

O minte analytică distinge nuanțele ideilor, și și află vorbele și formă expresiunile cum să le distingă și cititorii. În fine.

După cum ne è și mintea, toate câte exprimăm

Or le lămurim mai bine or mai mult le întunecăm.

Aquí avem a vorbi despre stylul cuvenit epopeei. Că o poezie narrativă coprinde toți generii de poeme ; când este heroică, când comică după împregiurari și după sujetul alles, când este erotică când elygiacă, când ênsuși sattrică. Stylul dar al epopeei se formă din caracterul autorului, din alegerea sujetului, din caracterul și rolul personajelor, din evenimentele que se succedu în acțiune.

În genere ânsă stylul epopeei heroice se quere a fi serios, plin de demnitate, exprimând idei nobili și mari, simtimente înnalte. Nu se cuvine ânsă a uită quô aquest styl ori-quât de maestru va fi, își are mlădierile și varietățile salle, quôci fără aquestea devine monoton.

Iar în quât pentru limbă, prima calitate sau talent que se quere dela autor, este să scie a usă fără să abuse de avanta-

gele limbei în quare serie, și unde limba este de sine debil' el că un creator să'i dea tótă puterea și grația.

Tot mysterul stylului stă într'u a fi fidel următor al naturii sugetelor și evenimentelor de quari ne occupăm.

Un suget serios, că heroismul și devotamentul Verginii d'Orleans tractat într'un mod burlescu și satyricu nu pôteajunge la gradul de clasicitate de generele seu comicu unde îl ad-duse Molière, que nu batjocorì de quât în adevèr quelle ridicole.

Numai Geniul și Talentul, quând este în adevèr, pôte creà stylul quel mai admirabil în tóte limbele. Numai Adevèrul dă putere stylului de a fi sublim quând este simplu, și de a fi simplu quând é sublim. El ne însufflă enthusiasmul și admirațiunea la quelle admirabili, el ilaritatea și ênsuși rîsul la quelle ridicole. Șueratul vîntului, mugetul Mărilor, murmura apelor, frémêțul frunzelor, clangórea 'armelor, strepidul resbel-lor, și ori-que è rident sau fioros sau terribil sau hidos și or-ribil, prin adevèr numai se pot exprimà și depinge.

1868 Noembriu

Aquestea despre epopëă sau poesia epică spre a introduce pe cititorii nostri în mai mulți generi, de epopee din mai multe epoche și din mai multe limbe antice și moderne, dăm în aqueastă operă mai multe modele, unele originali și altele traduse pe quât s'a putut mai fedel.

Quelle hellenice și latine am făcut a se typări cu textul original în față, în favórea junimii studióse, și a bărbaților serios de littere,

I. Incepem cu poema noastră originală intitulată *Anatolida* a căria programă eră trasă încă din anul 1836, și din quare că o încercare am publicat cântul I așa cum eră limba în aquea epocă. Restul, al căruia coprints se suie pînă la cinci spredece cînturi, s'a elaborat în anul aquesta. N'am pré attins limba din Cântul I înadins, pentru quă descriind o rebeliune ôre-quare din starea chaotică, par'quă și limba ar symbolisă epocha aquea din starea ei rudimentară de pe atunci.

II. Quât pentru Iliada lui Homer n'am cercat a face nimicu, sciind quă stimabilul și vechiul meu amicu D. C. Aristia, cu deajuns talent și mișlôce se occupă de mai mulți anni la aqueastă mare operă. Viu dar în aintea publicului cititor cu Cântul II din *Æneide* a căria paraphrase este în versuri exametre.

III. Continuăm în Volumul al III cu poemă ossianică în șese cînturi intitulată. *Fingal*, elaborată în limba noastră de astăzi în versuri alexandrine libere.

IV. Spre a dă o idee despre Dante quât s'a putut mai fedelă, greutatea endecasyllabului italian, condus în *terza rima* dantescă, ar'fi forțat pe traducător, reușind în versificațiune, să se depărte de text din cauza rimei. Am preferit dară a dă o traducțiune în prosă quât s'a putut mai harmonică și pôte și cadentată ôre-cum, que se appropie de stylul biblicu sau propheeticu și cuvenit unui vate. Din divina Comedie dăm partea întâiu.

V. Cântul al VII din *Gerusalemme* liberată este tradus și publicat în Currierul de Ambe sexe încă din prima edițiune din anul 1844—1846.

VII. Cinci Canturi din Orlando Furioso al lui Ariosto tradus în versuri endecasyllabe, publicate fiind în Currierul de Ambe sexe periodul al VI, quare s'a perdut cu evenimentele din anul 1848 se vor dà acum înaintea publicului în al III-le volum al aquestui Curs de poezie.

VIII. După aqueste vor-venì alte încercări epice originale romane.

IX. Fiind quò în generele epicu, după recunòscerea tutulor litteratorilor intră și Biblia, începând dela Creațiune și terminându-se cu Apocalypsea Evangelistului, theologului, și poetului sau vatelui Ioan. Vommu terminà și noi partea noastră de poezia epică cu un genere de apocalypse nouă și romană intitulată mysterele din 36 Martiu.

Aqueasta este materia coprinsă în volumul II, III și IV despre partea epică.

Partea dramatică va coprinde patru tragedie atât din schóla ellenă și latină, quât și din schóla modernă sau romană. Aquestea sunt : *Prometheu desmotul* dela Eschyl, *Brutu I*, *Mahomet* și Hernani.

ANATOLIDA

SAU

OMUL SI FORTELE

POEMA IN DOE-ZECI CANTURI

I

EMPYREUL SI TOHU-BOHU

I

EMPYREUL SI TOHU-BOHU

Inalt, mai sus de ceruri la locul Nemuririi,
In santa atmosferă luminei quellei vii,
De unde-emană Viața, și riul Fericirii
Adapă, recoresce curescile câmpii ;

Și spiritul Agapei burădă ambrosie,
 Și 'mmărgărită câmpii eternei beatituți,
 Spre a cresce Charitatea, angelica tărie
 Din quari purced Pacea, divinele virtuți ;

Pe muntele de aur în stânci de adamante,
 Cu pulbere de stelle, verdit de immortali,
 Umbrit de cedri etherii, florat de amarante,
 Și unde se desvôltă virtuțile florali

Acolo unde-adie Zephyrul de Clementă
 Prin arburii Sciinței que *domnul ! domnu !* șoptescu
 În quietutea 'naltă, d'amor, de innocence,
 La rîuri de viață, que *domnu* iar murmuescu ;

Pe culmea astui munte sub tinda Omnipotinței
 Incongiurat de angeli, puteri de Seraphimi ;
 Acolo este thronul Divinei Provedinței
 Pe mii de myriade de răpeți Cherubimi.

Ceréscă harmonie organe mii resună ;
 Poeții Eternității, Seraphi intraripați
 Sub degete d'auđuri vii harpele înstrună
 Răpiți în adorare, de Domnul însufflați

Ființe de simțire, cu totul de vedere,
 Contemplă în mirare p'eternul Iehovă,
 În marele panhymniu, în sânta preveghiere
 Intregu nemărginitul resună; *osanà* !

P'aquellași thron d'a drépta, născut în Presciință,
 În sinu-Eternității, de angeli nevădută,
 Eternu eră și Fiiul cu Pater d'o ființă,
 Că dēnsul fără margini, și fără început,

Quând Pater al Puterii, voind să'l glorifice
 Că un moștean al gloriei, că Verbu și creator
 Puteri, Virtuți, într'ēnsul să se identifice,
 Și 'ntr'ēnsul să cunoscă p'al lor începător.

Ceresci etherii trombe în spațuri resună
 Puteri, tării de angeli svol răpești, lin se pun,
 În giuru Omnipotenței ministri, toți s'adună
 Atenți în tot amorul, ascultă, se suppun.

Vēdu toți pe Fiiul Gloriei l'aPatrelui seu dréptă
 Și cunoscut se face Cuvēntul peste tot ;
 La vocea'i mundiferă Creația așteptă,
 Și laudă, mărire din harpele lor scot.

Și Spirite, și Geniuri, și Minți que nascu Sciință
 Se 'ntrecu să se închine la Marele Cuvânt,
 Prin El să se 'ntregescă în totă a lor ființă
 Și 'ntr'ênsele să chieame al Lui coborământ.

O nouă sărbătóro în ceruri se serbédă;
 Tragu toți cu-ardóre sântă, adducu Carrul quel viu
 Que splende de lumină și de sciinți deraďă.
 Pe dênsul se asédă Divinul Verb și Fiiu,

A lui de flacăr' róte iau drumu 'ntraripate;
 Sunt Cherubimi pré răpeďi que 'n mii de ochi lucescu;
 Orele-eternității la dênsul înhămate,
 D'Apocalypse duse spre secolî propăsescu;

De angeli myriade precedu și îl urmédă,
 Și carrul Naintării propasă ne'ncetat
 Dîn iute în mai iute și 'n callea'i însemnéďă
 Al lumii Plan symbolicu, d'attunci predestinat.

Tăria incongiură în sântă harmonie,
 Și cerurile tóte de glorie se 'mplinescu;
 Dreptatea, Adeverul, Sciința, Bucuria,
 Resar într'a lui urmă, și crescú și se 'mmulțescu.

Iar spiritele 'ntr'ênsul prin traggerea centrală
 Celebră hymeneul ardând că mii de sori
 Ființe mii într'una în nuntă-universală
 O flacăra din flacar' volvóre din volvóri

Al Păcii spirt   una cu-al Dragostii, Bl nd ței
 Al Dragostii  'al Păcii intr'una se unescu
 Cu-al intelligen ței  'al 'naltei Frumuse ței
  i t te iar în Domnul  i cresc  i vie uescu.

Tot este viiu în ceruri,  i totul   via  
  'o s nt  armonie  'o unitate facu ;
 Un plan   tras d'attuncia  i totul ne  nv   
 Qu  suffletele n stre tot ast-fel se  nfacu.

Tot ast-fel se mărită, tot ast-fel se 'mpreună
 A a purced,  i ast-fel solia' i  mplinescu
 A   'ntr'a lor Agape c  flacăr' se adună
  i tot a   c  ra e la centru se unescu.

Ast-fel Fiul Puterii în glorie 'naint   
 Din margine la alta în drum triumfător
 Iu imea 'naint rii prin   pte cuvint   ;
  i vine iar de   de pe thron imperator

Se ımpie tot de glorie, de laudă, mărire,
 Un singur Cap archangel rămâne nemișcat ;
 Distat ın deitate, putere, fericire,
 Iar că ministru-al cerului, el singur protostat.

Onori și nemurire, tărie, libertate
 Avea ın quelle 'nalte, de tot se bucură ;
 Ci, cum vȃdȃ Cuvȃntul, a lui divinitate,
 Il desvoltȃ ın șineși, și greu il appȃsȃ

Stȃ mut marele-Archangel cu degetul la gurȃ
 Stȃ neclintit la postu'i și buzele 'și mușcȃ,
 Ferbea trufia 'ntr'ȃnsul, ferbea frigur' de urȃ,
 D'a tȃmplelor bȃtaie ochi, faȃ se roșȃ.

Horribilȃ durere de frunte il coprinde,
 Și fruntea i se ınflȃ, nu'l mai ıncape locu ;
 ın cugetu'i prin urȃ concepe și s'apprinde,
 Turbȃdȃ apostatul, o spumȃ ȃ, un focu.

Plesnesce al lui creștet — Nascȃ Pȃcȃtuirea ;
 Frumȃsȃ și ridentȃ ȃi svȃlȃ ın pregiur,
 Archangelul resufflȃ, resaltȃ 'n el simȃțirea
 Se 'ncȃntȃ d'a sa filie ȃntȃiul Duh spergiur.

Se înamoră ; ea îl răpesc,
 Și mii de angeli o numescu sor,
 La toți ea ride ; ascuns fior
 Pe toți petrece. — La toți clipește,
 Pe toți provocă la toți se 'ntinde,
 Cu toți è dulce ; ochi 'i vorbescu ;
 Și capu și inimi la toți aprinde,
 Ardu de placere, tremur, dorescu.

Que mare și teribilă la angeli încercare !
 Pe quine frumusețea-'i nu'l ar fi turburat ?
 O Filie d'archangel, nascută 'n cugetare,
 O femine în spirit ! Frumosul incarnat !

Rapindă, grațioasă, plăpândă-amagitoare,
 Și umede și rumenî dulci buzi de Lucifer,
 O față de speranță, și mâini pré datătore,
 Un viitor fericit frumoși'i ochi offer.

A sexului ei grații inspiră voluptatea,
 Și farmecu peste farmecu în corpu'i aerin
 Miscarea ei seduce că însuși Libertatea
 Și 'n față ei străluce că fulger în senin.

Cochetă fară margini, ceréscă curtesană,
 Incatenă voința, pe toți îi captivă,
 Și toți în ea vëdurö de cer o suverană ;
 Spre-a'î merită favórea, a 'npărați doriă

La toți le vine 'n minte a 'și pune residintă,
 Mai sus de thronul Păcii, ș'a se 'ndumneđei,
 A 'și ênsuși, a smulge pe sémă și provedința,
 Și sceptrul Pré-tăriei spurcat a mânui

În spiritul tyrannidii, strigarö ; *Libertate!*
 O mască-amăgitóre infamei Tyrannii;
 Iar boltele etherii resună ; *Strâmbătate!*
 Din margine la alta trosnescu din temelii.

A reușit cocheta ; dar țipă 'ngălbinesce,
 L'al seu părinte-alérgă, și ochii îi sclipeseu,
 Și tremură la sinu'i, de el strins se lipeseu,
 La pept și el o stringe , și 'ntr'una se unescu.

Bubue Cerul ; se scóla Impăratul :

Dudue etherul, quö pasă urgia ;

Fulgere, völvóre în spațiu șerpuescu ;

Focul se'ntinde, curăța Păcatul.

Marea-explosiune arrestă-eternitatea ;

Saltă firnamentul și sorii se spăimântă,
 Cugetul de crimă pe unde se'ntinde
 Tot desfigurează că trăsnet incinde ;
 Focu negru și roșu lumina se preface,
 Plumb ȧ ușurința și cerul se desface ;
 Cadu rebeli 'n spațiu, și vijiiie cădând,
 Chaos, abys mare 'i așteptă căscând
 Pică și se schimbă pe quāt trecu din ceru :
 Capete de angeli, de demoni picióre,
 Arripă ceréscă una se mai vede,
 Alta infernale la valle 'nnegresce,
 Monstru la alți capul în abys precede,
 Talpele, lumínă în cer mai lucește.—
 Négră, fumegândă acum sunt volvóre
 Nume, suvenire dîn ceruri le per.

Se 'nchide Empyreul. Că fulgerul străluce
 Un gladiu de flacări que ține Michael,
 Que myriade d'angeli commandă și conduce,
 Și pacea le annunță pré blândul Gabriel.

Ca tremur și terróre să stăm pe locu cu frică
 «La toți atențiune! — Cădutul ȧ Satan! »
Satan! resună cerul, *Satan!* se 'nalță pică
Satan! din spheră, 'n spheră, și 'n chaos urla AN!!!

Cu mult este mai mare căderea spirituală
 Și nu pot fi cuvinte a se asemăna
 Cu ori-quare cădere que è materială
 E mică asemănare, concret a se-arătă

Quând aste întunereci de lumi nenumărate
 Nestrămutate astre, și sateliți planeti
 Que'și țin alle lor giruri prin călli preînsemnate,
 Sori, centre pariale spăimântători cometi ;

Quând tôte s'ar exmulge din mare concentrare ,
 Eșind din a lor axe, și nu s'ar mai ținé,
 S'ar' precipită 'n spațiu spre-eterna lor perđare,
 Și una peste alta sdrobindu-se ar cădé,

Ast net que ar facee totala anomalie
 Amnestecul, ciocmirea, sgomult material,
 In cértă elementele, cutremur in tãrie,
 N'ar facee atãta net cu-ast svon spiritual.

Cà sórele de mare, mai mare între ștelle
 Și stinși d'a lór lumină că Urius, Titan,
 Așa cadu legiône de spirite rebelle
 Moloh, Baal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan,

Cadu răpești noș dille, caderea se'ndesedă,
 Din regiune într'alta mai răpești vijiescu,
 Se 'ntorce fiă-quare, spre ceruri să mai vadă
 Și trasuete 'mmulțite din urmă îi ajung.

Cadu unul peste altul ruine spirituale
 Și se resping terribil în spațiu se 'ntind
 Minți, spirite stupide, perverse și fatale
 Că flacare în vortici tot chaosul aprind.

Si cadu cădând că mintea, s'affundă în turmente,
 Virteje ascuțite, și tot se ascuțescu,
 Și șueră vilvorea, că lupta 'n elemente,
 Și negri, quât s'affundă, cu-atâta se 'negrescu.

Plesnesce Universul, Âbysul se despică,
 Tartarul se deschide; de focu un ocean
 Se 'n tinde fără margini, și demonii tot pică
 Quei mari tot mai 'nainte, din toți mai greu Satan.

Aquesta, că alt sóre, si încă și mai mare
 Și rapede că mintea, cu netajungând,
 În Tartar urlând cade, s' affundă că 'ntro Mare
 Quât universu 'n spațiu deschide volborând.

Se varsă, stropescu flacări, — că insola resare
 Lăut în focul Gheenei, că 'n jurământ fatal
 Uimit scutură capul, se 'nnecă de turbare
 Și grință la ardiuții terribil, infernal.

Cu-aquellași scomult cade și Belzebuth, Aslaroh,
 Talnuth, Hamos, Asmode, Dagon, Mamuth, Baal,
 Asloret, Isis, Orus, Moloh, Balmol, Bria oh,
 Brihmuter, Gorgon, Bulhah. Rimnon, și Belial.

Tartarul sbiară, grință și tremară 'n turbare
 Și țipete terribili, restipă, bubuescu;
 Lung urlă și resurlă, vendictă, resbunare,
 Blestemă Provedința, la ceruri greu hulescu.

Că unde 'ntăritate quând stă o vijelie,
 Desmăsurate unde quând grele, cad, plesnescu,
 Așa munții de flacări dup'astă-anomalie
 În flisv plesnescu, se'nalță, iar cad, și iar plesnescu.

S'allină-apoi tumultul și numai ă vedere,
 Profund, mare 'ntunerecu în mișlocul de focu,
 Vârteje de fum negru rotédă în tăcere;
 Sdrobiți abia Demonii se 'ntorecu își cată locu.

Și que locu să'și mai aște ? în locul de durere
 În locul din afară și unde nu ajungu
 Nici Pace nici Repaos, nici semne de tăcere :
 Exoticu întunerecu ș'eternul suspin lungu ?

Quând s'ar luă unime în locu de măsurare
 O rață dela Sóre și pînă la Pământ,
 D'aquí pînă la ceruri è mare depărtare !
 Unimi d'astă măsură nenumărate sunt.

Sau quāt este din centru al centrelor tăriei
 Și pînă peste polul și quel mai departat,
 De șapte ori atāta Principul Fericirii
 A 'mpins Reul din ceruri damnării rezervat.

A qui statuți Demonii delunga lor cădere,
 De trăsnetele juste pătrunși și sfișiați ,
 Încep să mișuiască în vasta încăpere
 Într'un noroiu de flacări de tot desfigurați.

Jurați d'attunci la reŕle, l'a Cerului urgie,
 D'attunci assupra lumii inventă și trimit,
 Invidia-Impostura, infama Calomnie
 Si Morburile tôte, Pecatul immulțit.

Corrupțiunea tîntă, Trufia împilătore,
Codarda-Hypocrisie, parodiat amor,
Terribila Minciune, și Mórtea destructóre
Discordii paricide, Rebel necidător.

Ori-que flagel al lumii și ori-que sacrilege
Și guerrele civile aicea se încep
D'aicea sceme Iadul și domniî făr' de lege
Popórele rebele aicia se concepu.

1838.

II

HYMNUL CREATIUNII

HYMNUL CREATIUNII

I

LUMINA

Ai dis : fîă lumină ! și éttő sunt, Eterne ;
Implut-am universul cã peplu înpregiuru'ți,
Și Spiritul vieței se pórtă peste ape,
Pătrunsu-s'a Abysul d'o mystică ardóre
Și'l a coprins fiori ;

Tresare, și concepe. — Ai chaosului germini
Spre viață și spre nuntă așteptă a ta voce.

Materia inertă, și vagă, și informă
Se pune în mișcare. — E plin, plin este Cerul
De gloria'ți eternă, și peste tot splendorea'ți
Prin mine se revarsă suavă, lină, blândă.

Archangeli ai Puterii ! voi Eloimi, la faptă,
Glorificați pe Domnul prin operele vóstre,
Cantați, quóci vocea vóstră ă ănsuși armonie,
Creațiō divină.

Că fulger din tenebre am resarit lumină

Lumină creatóre,
Și'n Chaos equilibru și ordinea se pusse :
Tenebrele d'o parte iau numele de nópte,
Și părțile luminei din Țeu se numescu ȓiō.
Tot spațiul se înple, și Timpul ia măsură.
Se face prima séră, se face diminéȓă,
Si periodu-aquesta, ȓi una se numesce.
Lumină, întunerecu, glorificați pe Domnul,
In ȓiō și în noapte eternu pré-înălȓați'l !

II

FIRMANENTUL

Ai ȓis să fiu, și éttō la-omnipotentă'ți voce
Din planul Presciinȓei extinsu-m'am că domă

La sântul tabernacol, nemărginitul templu !

Țesutu-s'a 'npregiuru'mi catenă-adamantină
Prin quare se țin tóte : — și m'a încins tăria.

În tot nemărginitul, în multul 'nalt de ape,
Mai sus de quât Zenithul, mai jos de quât Nadirul
Sub talpele'ți divine ai ȕis să fiu tărie
Și solidar cu tóte. — Chi-matu-m'ai pe nume

Si Firmanent 'mi-ai ȕis.

D'assupră'mi ascindurő cã spirit ape vergini,
Și quâte se nuntirő sub mine descindurő

Sã fiã fecundate.

În miȕlocul lor, Dómne, m'ai rotunȕit cã domã,

Și ceru ȕ al meu nume,

Coprinsul fãrő margini omnipotenȕei Talle.

Te bucurã, Eterne ! Princip al Frumuseȕei !

Quȕci opera 'ți ȕ mare ; ș'o recunosci de bunã.

Se face iarő sérã, se face diminȕȕã ;

Ai Historiei Angeli, în deltele eterne

Inserieȕi ȕioa-a doa.

Glorificaȕi pe Domnul, quȕ sânt ȕ al Lũi nume.

III

A P E L E

Vocea Domnului peste ape,
Peste ape gloria Lui.

Puteri priordiale; principe, Eloimi,
La nuntă, la creare sculați ! suntem chiesmate :
Prunci-angeli ai Recórei cu arrip' diaphane
Lucide că-adamantul,
Formați-vă în roă, din roă 'n picături,
Din picături 'n plóie, cântați și trageți danțul,
Descindeți și risorgeți, formați fontân' piraie,
Luați cursul în riuri, systeme, congregații,
Împleți și văluri ș'abysuri, și Mări, pelage tóte,
Formați de oceane catena prelungită,
Și trageți, trageți hora ; încingeți tot pământul,
Scălțați'l, fecundați'l ;
Din sinul vostru éttó'l quó esse că Mirésă
Din nupțială baie.

S'aude-al picăturii încântătorul timbru
Că-adamantine córde de vânt înfiorate ;
Fontâne, sorginți vergini, uniți susurul vostru
Cu-a riului murmură, cu uetul cascadei,
Cu spumegosul gemet fugóselor torrente,

Cu gravul flisv al Mării, ș'al valurilor muget,
Pangosmie-harmonie !

Să lăudăm pe Domnul din quelle pré înalte
Și quelle mai profunde !
Că tunetu-a lui voce resună peste ape ;
A ȡis, și éttö suntem.
Quát è de biue, Dómne, quând tu ȡici quò è bine

Appari cà o mirésă, o Matter Terră sacră,
Prepară-te de nuntă ;
Pe creștetul tău pune a munților corónă,
Plini d'aur, de rubine, smeralde, hyacinthe,
Saphire, adamante, de 'ntregile'ți tesauri.
Ai munților 'nalți cedri, dumbravele-ebenine
Și fructidorii arburi adorni de multa flóre
Sunt brunele'ți cosițe, regala'ți capellură,
Aromele lor tóte, cosmeticele talle.

Să înfloréscă pomii, să'și dea alle lor fructe,
Să germine 'n tot locul și hérba ș'ori-que plantă,
Desvólte-se ori-que flóre, resfire-se mirosul
S'adórne, să profume talamul tău de nuntă;
Și așternutul candid amorurilor talle
Intindă-se 'n tapete, archetype modele

De ori-pue țessătură, de ori-que adornare.
 Ai grațiilor Angeli, formați cununi, festone
 Spre marea serbătore.

Cântați, flori, bucuriea, și lăudați pe Domnul
 Pe idioma voastră, vă exalați profumul
 Spre ceruri că thēmiie. Formați sublime-acorduri,
 Harmonie d'arome.

Natura este 'n nunta, serbare-univursală.
 La germinare plante ș'eternă propagare,
 Pe generi, și pe speții vă dați a vóstre fructe
 Cu propria semănță, ș'a lumii abondanță ;
 Glorificați pe Domnul, qu'aroma vă e hymnul
 Și sacrificiu fructul.
 Eternul se complace în existența voastră,
 Contemplă, — și è bine !

Si iar să face séră, și iar își diminéță
 In deltele eterne se 'nscrie ȑioa-atreia

IV

ASTRELE

A ȑis, și éttō suntem luminători ai lumii.
 Strălucitoare Helin, sori, principi de lumină,
 Focare archicentre de rađe, de splendóre.

Planeteți, astre, încéferi, systeme de lumină
Să laudăm pe Domnul !

Spre luminarea ȝillei, spre luminarea nopții
În firmament ne pusse drept candelé de aur
În templu său quel mare,
A fi imagini ȝnsuși nespusei lui splendóre :

Representați pe Domnul, narrați a lui putere
Și gloria'i divină prin legea que vă pusse.
Lumina vă ȝ vocea, prin ea vorbiți vederii ;
În cursul periodicu vă exprimați cuvântul,
Distingeți între vară, distingeți între iarnă,
La timpi, la anni, la ȝille fiți semne nemutabili ;
Aquesta vă ȝ legea.

Armatelor de stelle, străbateți firmamentul,
La veghieie vóstre glorificați pe Domnul,
În tot nemărginitul, fiți echo l'a lui voce,
Quȝci ȝice : *quȝ ȝ bine*.

Se face séră, se face diminéȝă ;
În tablele eterne se 'nserie ȝioa-apatra.

V

PESCI SI PASERILE

A Domnului iar voce resună peste ape,
Și aerul și Marea se imple de viaȝă.

Dau ramuri zoophyte, polypii iau simțire;
 Se împlie tot abysul, coprinsele marine
 De lucitorul năcră, de candidele perle,
 De rumenul coraliu.

Înnôță pesci 'n ape, în aer passeri svôlă,
 Și bine-cuvântate d'omnipotentă voce,
 Tresar de bucurie, celebră fiă-quare

Amorurile salle,

Spre-eterna propagare și varia 'mnuțire
 De generi și de speții.

Cântați, din arrip' bateți, ființe svolătore,
 'Nălțați la ceruri hymnul prin cântecele vóstre;
 Voi notători assemeni jucăți-vă în ape,
 Împleți coprinsul Mării, câmpiele-etherii;
 Sunt bine-cuvântate a vóstre tinerețe

Si candidé fiori.

L'aspectul vostru Domnul, exclamă, quô è bine.
 Si vine iară séra, se face diminéță,
 Se'ncheie dioa-a cincia.

VI

ANIMALELE PÊMENTULUI

La viață, la lumină, 'n sus ori-que sufflare,
 Luați formele vóstre dela insectu și verme

Și pîn' la patrupede que pasceți câmpi, dumbrave,
 Si pînă la selbatici alle pădurii fére :
 Eșiți perechie tóte în masculi și în femini ;
 Serbați nuntele vóstre, vė propagați în secol
 Pe generi și pe speții, vė reproduceți semen
 Nutriți, vė cresceți puii que își așteptă cuibul
 Ântău la sînul vostru, ș'apoi la al Naturei
 Ospețn universale que 'ntinde Provedința
 La tot que   viață, la t tă resufflarea.
 S'a pus și vo  lege, urmați dup'a ei voce,
 V  immulțiți și cresceți, glorificați pe Domnul
 În varii idiome după natura v stră,
 Qu ci bine-cuvântate, aveți o Provedință
 Que'i place să vă ții , și dice qu    bine.

Cap d'operă la t te, la vocea omnipotente,
 Drept în picióre Omul appare că un rege ;
 Cont mpl  universul, cer, s re lună stelle,
 Și par' qu  va să sv le, în sus să'și ia av ntul.
 Se uită în pregiuru'si, cont mpl  munți, v i, c mpuri
 Și tot quare germin , și tot quare resuffl  ;
 Și flori și p serelle, și arburi ș'animale,
 Și tot que este 'n mare și tot que sv l  'n aer ;

Din toate Omul simte misterioasa voce
 Que'i spune quod e typul, imagina divina.
 Contemplan, se contemplan și Deul că și Omul :
 In sus se uită unul, ardică la cer fruntea,
 Umana-intelligență simte pe deu în sine,
 Iar Creatoru 'și vede în Om asemenea,
 Și se dilictă 'ntr'ensul. — « Creat'amu pe Om dîce,
 « Imagine divina, asemenea noastră.
 « Ve înmulțiți și creșteți, și dominați pământul.
 « Vă bucurați de dînsul, a voastră-avere este,
 « Al vostru heritagiū ; și tot ce e pe dînsul
 « De domni să vă cunoască. »

Ci rege peste toate, de que Omul e singur,
 Când tot quare viață și simte și se mișcă
 Iși are și soția ? — Tot animalul este
 Un individ în parte, perechie două corpuri,
 Iar Omul e androgyn, consorteia lui e 'ntr' ensul,
 În sinul său o poartă, la inimă'i palpită
 Ș'o simpte quod viață. — Bărbatul și Femeia
 E *Ellu* și *Ea* 'n preună, aqueeasi creatură,
 Aceleași corp și carne,
 Vivificați d'un suflet, trăind aqueeasi viață,
 Amorul lor nu este unirea întemplerii
 Attracția que trage pe viață către vita ;
 E'naltul suveranul amor al Provedinței

Seraphica ardóre que sufflete mă

Ș'aquí transpare Deul.

Inalta Beatitute vëdendu'și a sa faptă

Intr'ênsa se dilectă, ș'exclamă, : *bine-fôrte!*

Se face iară séră, se face diminéță;

In daltele eterne se'nscrie dioa a șéseă,

Și'ndată Creatorul, reintră în repaos.

VII

Quât esci de mare Dómnë! și quât de admirabili
Sunt operile Talle!

Glorificați pe Domnul, Puteri, Eloimi, Angeli,
In harpele Seraphici cântați préinalțați'l :

In cer și pretutindeni resune: osană!

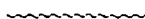
Lumină, intunerecu, puteri și elmente,
Sori, astre și lucéferi, resune firmamentul
De laudele vóstre.

Pamênte, trage danțul in cercul horei talle;
Si tot que este assupra'ți ardice a sa voce
Și rugă către ceruri. — Ai munților nalți cedri,
Plecați al vostru creștet, vë inclinați, o arbori,
Si plante quâte sunteti, verdéță, pom, și flóre,
'Nalțați profumul vostru.

Tot que viaďă 'n Mare și tot que svólă 'n aer
Și pre pămênt se mișcă, și Omu și animale

Pe idioma vótsra, pe limba' și fiă-quare
 Uniți vocile vóstre, și Cerul și Pământul
 Resune *osana* !

Materie și Minte, cântați lauda mare
 Cântarea Creațiunii, Panhymniul Ființei !
 Cântați dîoa a șéptea a Domnului dî sántă :
 Sánt, sánt, sánt este Domnul, Omnipotent Eternul !
 Plin este Timpul, Locul, plin Cerul și Pământul
 De gloria'i divină !

III

V I A T I A

SAU

ANDROGYNUL

III

V I A T I A

SAU

ANDROGYNUL

I

Se complectară toate și Cerul și Pământul

Ș'adornamentul lor.

Eră grădină mare cum n'a mai fost vr'o dată ;

Eră 'n Edenul păcii plantație divină,

Terrestru Paradis.

Acolo fu pus Omul că 'n sinul Fericirii,

Și rege peste toate, de toate a dispune

Și a se bucura

Că un străin și singur, uimit, fără să scie

Nici cum, nici unde s'afle, nici d'unde aql venisse,

Stă jos pe flori, pe herbă și resuflând profumul

În dulce reverie.

Se uită, vede lumea pe cât vederea-ajunge

Și'n toate câte vede, nu scie să distingă

De partele d'apropo, distanță 'ntre obiecte

Se pipăie și simte sensatiune dublă ;

De pune la ochi mâna, el simte tot d'o dată

Cu mâna și cu ochii ; de își atinge fruntea,

Simțirea'i e 'ndoită ; și 'n degite și'n frunte ;

Deși pipăe genuchii, asemenea simțire,

Asemenea cu peptul, cu membrele lui toate.

D'attinge 'n pregiur herba, de ia 'n mână florea

Nu simte tot asemeni că 'n prima pipăire.

Prin degite pricepe, nu ansă și prin flóre,

Ardică la cer capul, și sórele îi pare

Quó 'n ochii săi străluce, 'și 'ntinde iaró brațul.

Să ia sórele 'n mână. — Ci sare în picióre,

Quó sórele-è departe.

Asemenea cu munții, asemeni cu dumbrave,

Cu pomi, cu flori, cu fructe voiesce să le-attingă

Cum s'a attins pe sine, cum quelle din pregiuru'i.
 Se mișca și cu pasul se'ncerca să le-ajungă
 Se măsura distanța cu-a tactului simțire.
 Că ochii la lumină, așa i se deschide
 La Minte cugetarea, și 'ncepe a distinge
 Între aqul ș'acolo, între sujet ș'obiecte,
 Pe sinele său propriu din tot que nu è sine.
 La început cređusse quă tôte eră 'ntr'ensul.

Quând vine Pruncu 'n lume, 'abiă condus cu annii
 Ajunge să cunoscă în studiul prunciei
 Și al copilăriei, în annii-adolescenței.
 Quâte ajuns în flóre, că june le cunósce,
 Și judecă și scio. — Cu'ncetul se deprinde
 Cu ori-que canoscință.

Iar primul omu appare din mâinele divine
 Intregu și de o dată plin de vigóre june,
 Apt d'a distinge 'n dată din Reu și dintre Bine,
 Și mintea'i se desvóltă în quâte-va momente
 Cum nu se mai desvóltă la noi posteritatea
 Cu annii și cu secolii.

Incepe să se misce, voiesce a cunósce,
 Attinge, și numesce obiectele pe nume.
 Ea plantele d'a rîndul, se uită la văi, déluri
 La riuri, la fontane, la câmpuri la dumbrave,
 În tôte se 'nțellege, și dup'a lor natură

Prin nume le define.

Cu toate se cunoaște, cu tot quare vegetă,
 Cu tot quare viață, cu pasere cu vită ;
 Și'l recunosc iar toate de domnul lor și rege.
 Pe din ainte'i toate, voioase, fără temă
 Perechi și după specii trecu rânduri spre 'nchinare
 Trecu passeri, passerelle, și ciripă și cântă :
 Cu soçu'i Philomela, și amoros Columbul
 Cu tânăra columbă, fedela Turturellă

Cu soțul vieții sale.

Berbecele cu Oiea, Junicea lângă Taur
 Cu-a sa Lionă Leul, și Tigru cu Tigressa
 Lena, Lup, și Vulpe vin umili înainte'i,
 Cu limba îi săruta, piciorole și mână,
 Se tăvălesc, se joacă, 'și arată bucuria,
 Spre semnu de mulțumire, luându'și al lor nume
 Și trecu l'a a lor păsciune și jocuri innocente
 Junicea cu Liona sunt bune vecinelle,
 Cavalla pe Tigressă, voioasă pune narra,
 Tigressa pe Cavallă c'o labă pufulină
 O mângie ușure, și mutual se cercă ;
 Și pin'la Pisicuța, cu Soricellu 'n labe
 Și joacă resăltându'l că pruncul cu o mingo.

II

În toate Omul simte nespusă bucurie,
 Și cerul și pământul îl pune în extase.
 Frumოსă 'i pare Lumea, și *Cosmos* o numesce
 (De marea'i frumusețe) divin adornament.
 Ci n'are cui să 'mpartă nici marea bucurie
 Nici cuget, nici plăcere; quoci è cu totul singur

Și n'are șie semen.

E Omu, și n'are Ómă, cā Leul o lionă
 Ca Turturellul sócă. — Cu toate, aqueste simte
 O voce-interióră, mysteriósă voce
 Și tēnēră que'i spune quō nu è, nu è singur,
 Quō pórtă un alt sine în sinele său propriu.
 Que 'n sinul său viață, la inimă îi bate,
 Cum simte Mama 'n sinu'și quānd saltă embrionul;
 Ea șcie quō într'ēnsa începe o viață
 Din propria'i viață cā un deposit sacru,
 Ea șcie quō è fructul amorurilor sale,
 Objectul adornabil ardorilor materne.
 O șcie cum sciurō în sus d'atâtea secol
 Și tēnēra ei mamă, cum a știut Banica
 Străbunele 'n sus toate; cum șcie-ori-que femeu:
 Iar primul omu și mire, augustul nostru pater

De unde-avea să scie que saltă și s'agită
 În sinu'i l'a sa costă de inimă aproape?
 Nu scie, ci resimte, quô nu se află singur
 Și'n neastemper straniu dorințe 'l infioră
 Se 'mbrăcișadă singur, și amă cu ardore
 Și nu scie que amă Se înamoră 'n sine
 De quel mai inefabil legitim amor propriu.
 Suspină și se simte ferică 'n șufferire.
 Își retăcesce pașii; și cată în neastempăr.
 Se pune spre repaos sub arbure la umbră.
 Uimit că în extase, addorme cum dorm pruncii
 Ca 'n légăn de verdéță, de tinerelle rose,
 Și petrecut de perle unei sudori ferică.

În somru că'n aromire, că și cum è aievea
 Când Omul dulce dörme, și simte și ande
 Quâte 'npreginr se'ntemplă, appare o Ființă
 Augustă radiosă. — Eră Divinitatea.
 În formă de omu appare, cărunț și venerabil.
 Și plin de bunătate. S'appropie affabil,
 Și pune a sa mână pe costă lui din stângă.
 A tôte-creatorul operator devine,
 Și blând desparte costă și ușurel o sunulge.
 Că dintr'un argil nobil spre plastica divină;
 Și o desparte astfel precum desparte Deul
 În faptele'i divine, să dea viață nouă

In locu de a distrugge

Profundă este plaga, și omul simte dorul ;
 Cî dorul este dulce cî dorul que provine
 Din mîna Provedinței, ca dorurile-Agapei.
 Quine-a simțit amorul o scie quāt de dulce
 Ți este și durerea. — Sub mîna creatóre
 Se 'nchide 'n dată plaga cum vine la locu apa
 Quānd mana se affundă să ia dintr'ênsa parte.
 Sub mîna creatóre palpită caldă carnea
 Și cósta se mlădio. Într'ênsa Deul sufflă
 Mai mult de quāt viață, Amorul divin sufflă.
 Și edifică Domnul aquea vitale cóstă
 Que din Adam luasse, că templu, în femeie.
 Cum esse creatura din mîna creatóre
 Suavă se mlădie și mólle se-angelisă
 Și Dumneșeu vedēnd'o, din grația'i quea mare

O și numi *Mulliere*

Quānd ne tot spun poeții de fabula Minervei
 De creieri, lui Joie, d'a lui cephalalgie
 De marea 'ndemănare la mesterul Vulcan
 Si de severitatea, de candida bellețe
 A verginii Pallade, que coppie obscură,
 Que palidă-imitare, după originalul
 Al oamnei archetyp ! Si que e de poeticu
 În quea grotésca armată, à lui Vulcan secure

Cum și 'ntr'o amazonă coifată 'mpăvedată,
 Saltând totă armată, din creștetul lui Joie
 Cum ese o păpușă, saltând dintr'o cutie
 Divina noastră Evă, — și Eva è viața
 Cui mai târziu și Ebe îi disseră de poezi
 Junețe, reunoire, viața în splendore
 Divina noastră Evă, în totă nuditatea
 E tot que è mai nobil, mai grațios, ferice
 Mai adorabil auză currend și vomini vedă-o,
 Quœci èt'o quœ dispăre, pre cum dispăre Țeul
 Și Omul se destăpă din dulcea aromire.

III

La umbră lîng'un daphin că p'un așternut môle
 Pe hërba mladiósă cu flori indamascată,
 Că pruncul într'un légën dormia prima femeie.
 Cu tēmpla p'a sa mână, sublimă de inocență
 În totă nuditatea divinelor ei grații.

Că peplu peste corpu'i se respiră în rađe
 În unde de lumină cosițele'i de aur
 Și'i coperia da lungul angusta nuditate,
 Și sinul d'alabstru, și brațele'i rotunde.
 Pre frunte'i o sudore de perle transparente
 Și un surris pe buze c'al pruncului que dorme
 Spunea de beatitatea a unui vis ferice.

Susurul apei vie fântanei de aproape,
 Murmura frunzăturii, cântarea Philomelei
 Ş'a vântului suflare ca un fior pe frunte'i
 Din somn o deşteptară. Deschide la cer ochii,
 Se uită înpregiuru'şi; nu scie unde s'afă,
 Nu scie d'unde vine. Se scôlă în picióre,
 Să pipăe, tresare l'al degetelor carmen,
 Şi'n răpedea mişcare, în gestele'i naive,
 I se resfiră părul, şi părul attingend'o,
 O dulce 'nfiorare d'alungul o coprinde.
 Din toate quâte vede pe fiori îşi pune ochii.
 Şi'ncepe a culege, şi pasă în ainte
 Saltând din flóre 'n flóre.

Din multele fontâne curgea limpede apă
 Şi'n riurelle limpedi se adună 'n preună,
 Formând ca o câmpie liquidă cristalină
 Ca cerul de albastră, şi lucie şi lină,
 Quat celesteu s'ar dicce. — La lucida lui faţă
 La arburilor umbră attrasă de recóre,
 'Şi 'ndreptă-acolo paşii. Şi vrënd să se aşede
 Plecându-se spre apă, apare drept în faţă'i
 O formă 'ncântătoare. Se 'ntinde să se uite,
 Se 'ntinde ş'aquea formă. Tresare, se retrage,
 Şi forma se retrage. Revine încântată,
 Ridente 'ntinde braçe; revine iar şi forma,

Ridente 'ntinde braçe ; și brațele întinse
Attingu, turbură apa

O ast fel de 'ntemplare și unică în lume
D'a se miră în apă, ș'a se vedé pe sine
Că însuși într'un specol, și făr'a sci quô este
Imaginea sa însăși, și făr'a 'și da cuvântul
De quâte i se 'ntemplă, n'a mai putut s'adviiă
De quât primei copille que singură sub sôre
Nu mai vedusse încă imagine umană ;
Ș'apoi atât de bellă, atâta de perfectă !
Aquesta-e adevărul, aquesta prototypul
D'o scena-atat naivă, ș'atât de grațiosă.
Iar fabula antincă d'a lui Narcis fontăna
Șide înamorarea a lui cu sine însuși
E pallidă minciune, contrarie naturei.

Revine iară Eva și'și vede iar ritrattul
Se înamoră 'ntr'ênsul ; și vana ei ardóre
O face să s'arunce și 'n braçe să'l appuce.
Se scaldă 'n apa rece, și neaflân ' nimica
Remâne-extasiată, cu totul disperată
Din apă se retrage.

IV

O voce-interiôră o face să doréscă
S'și aibă o soție că forma que vedusse

Și inima îi bate d'amor și de speranță.
 Eră preocupată d'objectul que-o, ncantasse,
 Eră înamorată de bella ei figură.
 Noi nu putem descrie aquelle frumusețe
 Cî'n quâte-va cuvinte.

Ne tot vorbescu de angeli, ne tot deping la angeli,
 Sculptorii și pictorii, poezi' ntr'a lor vervă.
 Să mergem la sorgintea'i, de vrem să scim frumosul.
 A tôte-creatorul, principul Frumuseței
 Din grația divină quând trăsese idealul
 Belleței absolute, imaginii divine,
 Prin mâna'i creatore 'l-înființo în faptă
 Și'n plină realitate prin Om, a sa făptură,
 Și tôte frumusețea o puse în Femeie,
 În verginea primară. — Frumosele din secol,
 Que-au appărut ori-unde și au să mai appară,
 Cântatele lor grații, proporțiunii șymetrice,
 Fainosele bellețe într'una adunate,
 N'arintregi o Evă (que coprindea în sine
 Că'n germine tot sexul) cap d'operă-a Naturei
 Și filia dilectă divinei Frumusețe.

Mulți ochi s'asemenară cu-a cerului culore,
 Cu sori, și cu lucéferi ; — Ci, d'ați avut 'nainte
 Doi ochi que adorarăți, și rațele-amorose
 De v'an pătruns vr'o dată, que v'a păsat attuncia

D'a cerului culóre, de sóre de lucéferi,
 Pe lîngă căutarea Dilectei que vă face
 Să sciți que ă viața, que este fericirea ?
 Que comparare 'ncepe între-aquei ochi și sóre ?
 De sciți d'aquea extase, nespūsă fericire,
 Mulțiți-o, înalțați-o la maxima putere
 Și veți avé idee de ochii, fruntea Evei,
 A nobilei, divinei viragini primitive,
 Model de frumusețe la angelii din ceruri
 Quând vin qua să reveste imaginea umănă,
 Aquest fel era Eva, communa noastră Mater,
 Quând de fiori coprinsă, cu fruntea radiósă
 Cu ochii plini d'ardóre, câtă în neastêmpăr
 Părerea que vedusse și dispărusse 'n apă.

V

În intervallu-aquesta, Adam deștept sub platan
 Dup'aquel vis ferice, avea tot înainte
 Augusta, gloriósă figură creatóre,
 Și mai virtos flință din cósta lui creată
 Atat de grațiosă, bellissimă și mólle,
 Cui i s'a ȕis Mulliere ; Iar numele de Eva,
 C'o mystică putere îi mânghiă auȕul
 Și'i încantă flința. — Ci fericirea scurtă
 A visului trecusse. Trecênd și reveria

Que'l consolă atăta, vedu quô è tot singur,
 Cu totul solitaru,
 Perdënd ori-que speranță, oă 'mpus sărî 'n picîore.
 Attunci îl vede Eya ; el n'avea aquelleași grații
 Aquellași aer dulce imaginii din apă.
 Eră d'o frunusețe mai fôrte, mai severă
 Que inspirând respectul, atrage și impune.
 Cu bucuria 'n dată ș'o témă o coprinde,
 Quôci Junele vëdënd'o, veniă voios spre dënsă,
 Vëdëndu'și idealul. — Intimidată Eva,
 Își strânge sinu 'n brațe, s'accopere cu pëcul
 'Și'ntôrce 'n apoi fața că prin iustinct de fugă,
 De și nu'i desplecusse a Junelui figură.
 In forma lui virilă, în nobila'i statură
 Eră plin de vigôre și plin de maiestate.
 Quea gravitate blândă și seriosul aer
 De autoritate intimidò pe Eva,
 Și o făcù să fugă.

Adam recunoscëndu'și obiectul adorabil,
 Al visului fericire strigò, iuțindu'și pasiî :
 Stăi, bella mea dilectă, întôrce-te, o Eva !
 Osu nobil, adorabil din propriiele'mi ôse
 Din carnea mea esci carne, viață din viață'mi
 Te cată al meu suflet, fînța'mi te reclamă
 Că parte integrantă a existenței melle

Să fim în tot d'auna, precum am fost, un corp.

Stă verginea, s'arrestă, quôci fiă-quare 'și cată

Mai mult de cât soția să numai fiă singur.

Iși cată jumătatea din sinele său propriu.

Adam își simțîa dreptul que-avea într'alle salle

Și Eva datorîa nevoîea'imperiôsă

D'a revenî la sine de unde emanasse.

Vocația spre nuntă eră 'nnăscută 'ntr'ênsa,

Cu ea venisse 'n lume că și cu modestia

Virtuții virginală, că și cu consciința

D'a sexului valôre ș'a demnității salle.

Intinde mâna, cede l'ardorea juvenilă.

S'arrestă și așteptă. — C'o blândă maiestate

Adam o 'mbrățișadă; ea s'abandonă placid

I se mlădie corpul sub brațul que o stringe,

Iși lasă docil capul și'l plécă p'ai lui umeri;

Iar sinul d'alabastru în unde i se gonflă

Sub velul transparente al blondelor ei plete,

Intimpină ș'attinge, și electrisă sinul

Divinului său Mire. El tremulă ș'o strînge,

La peptu'i se lipesce, și'n sacru său deliriu

Depune p'a ei frunte, nupțialul primul băciu.

Ea își ardică ochii și amoroși și langhidi,

Și plîmi de eluquintă, că rađe de lumină

Se pun pe a lui frunte cu-aqueea tinerețe

Drept dulce recompensă l'ardentea sarutare
 Nici cerul, nici pământul nu'i offerisse-ancă.
 Que-va mai adorabil ! — Descopere într'ênșii
 Que n'a putut Edenul a'i presentă mai dulce,
 Mai răpitor, mai nobil, ș'a'l încântă atâta,
 Adam perde puterea, jos în genuchi se lassă.
 Din ast moment începe sub sóre adorarea.
 Și'n adéver Femeea fu viul edificiu,
 Insufflețitul templu que a putut să 'nspire
 Amor și adorare, și pe altarul quăru.
 Din inimă, din cuget se pusse 'n holocaustu
 Al Laudei ș'al Păcii sincerul sacrificiu.
 Lăsă-va Omul tată, lăsă-va p'a sa mumă,
 Și de a sa femeie lipise-va cu suflet,
 Ș'un singur corp va face.

.

VI

Se scólă Adam ; și Eva în brațele-amoróse
 Il strângă cu ardóre ; el mai ardent'o strângă
 Și sin la sin ferice se 'mparadisă Mirii.

Țiindu-se de mână în mutuali afecții,
 Adam duce pe Eva în légénul d'apprópe
 De flori și de verdéță. — Nici nu thalam vr'o dată

Din stanțele regale augustelor mirese
 N'avu atâtă arta nici adornare simplă
 Cu-atâta maiestate, decor mai admirabil.
 Flori, vițe în festone, cum nu produce arta,
 În totă abondanța, în totă frumusețea
 Suav decoră bolta, păreții și intrarea,
 Extasiă vederea, și încântă mirosul,
 Pe un tapet de herbă cu flori presemănată
 Se desemnă ridentă și roșă amorosă
 Si candid' iasomie, safranul, hyacintul,
 Pe așternutul môle de herbă că mătasea
 Achante, lăcrămiore, voișe viorelle,
 Odorifere plante brodă thalamul nunții.
 A tote-Creatorul, principul Frumuseței
 A fost decoratorul când a plantat Edenul.

Conduși d'al Nunții angel Mirésa cu-al seǔ Mire
 Țiindu-se de mână în sânta nuditate
 De quare n'avea tēmă nici d'angeli nici de Domnul
 Nici unul despre altul, înțarǔ 'n sanctuarul
 Mysterelor divine și d'unde-avea să éssă
 Întrégă omenirea spre-a populă pământul.
 Au fost sacrați de preoți de mână Pré înaltă,
 D'o dată cu viața venirea lor pe lume,
 De patriachi ai Legii conubiului sacru.
 Quine ar puté descrie nespusele transporturi

Candórea virginală şi graţiile Evei,
A lui Adam fervóre, întrégă fericire
Şi extrema pietate l'a ritului plinire ?
Impinşi d'angelul nunţii pe aşternutul mólle
Sunt unul lîngó altul în tótá innocenţa
Adam începe ritul; c'o dulce resistinţá
I se suppune Eva şi 'n holocaustu cede
A se 'mpliní Mysterul

Month	Number of people
January	10
February	15
March	20
April	25
May	30
June	35
July	40
August	45
September	50
October	55
November	60
December	65

Attuncia împreună în totă fericirea
Simțiră paradisul și 'ntreaga beatitudine.

Că fulger fiori multe coprinseră pământul
Ș'electrisat revarsă profumul fecundării
Si pulberea-auree zephyrii o respiră.
O pulberă amorosă ia plantele da rîndul
Se 'mbată de delicii, din flóre peste alta
Se 'nfioraró passeri d'amor, de bucurie
Din arripi, arripióre băturó și cântaró
Si celebraró rital mystereleor vieței
Lucéferi, astre, stelle, și ênsuși casta Luna
Apprinseró că marturi făcliele nuntale
Si angelii Agapei cântaró epithalamul
Si actiuni de grații, d'amorul conjugal

In chorul astor angeli, o bard al Albion-ei
O Milton, treci la rîndu'ți. De ai pierdut vederea,
Ți ȋ inima 'n lumină și geniul în ceruri;
Cu harpa ta de aur celebră Hymeneul
Salută că un vate amorul conjugal
Cu quare numai Omul a fost dotat din ceruri.

IV
ARBORUL SCIINTEI

IV

ARBORUL SCIINTEI

I

De este o cădere, a fost ș'o stare cultă
De arte, de științe, de pace, de dreptate
D'amor, de armonie, de bunuri legitime,
A fost ș'o fericire.

A Greciei cădere în sine presupune
 S'o mare 'naintare în quare înfloriră
 Virtuți, Științe, Arte, și Drept și Libertate,
 În quare se nascură ș'atât se desvolară
 Talente, Minți, și Genii, heroi și legislatori ;
 A Greciei cădere, ne dă să înțellegem,
 Din fapte 'nvederate, qu'a fost a lumii școlă,
 Precum căderea Romei ne'nvederădă 'n faptă
 Qu'a fost o dinióră și dómna și potente .

A Omului cădere de que să n'aibă 'n sine
 Aqueeași însemnare ? de que să nu ne spuiă
 D'un 'nalt grad de cultură în quare Omenirea
 A fost ajuns o dată, și a cădūt la urmă?

Toți popoli din lume conservă suvenirea
 D'o stare fôrte 'naltă din quare cădū Omul.
 Tradiția îi dette și forme variate
 Si nume după locuri : la unii evu de aur
 La alții paradise, la mulți divină eră
 Cérésca 'mpărăție, perfecta fericire.
 S'a dis quă pe attuncia locuitorii Terrei
 Eră mai sus de ómeni cu mintea, cu puterea
 Quând domni pe elemente, restrăbătea pământul
 Si aerul și Marea, quând Spațiul și Timpul
 Eră al lor domiuiu ; perfecta fericire
 Sau absolutul Bine eră a lor avere

Legitim heritagiu.

Tradițiuni c'aquestea eră 'n mare credință
 In Asia întregă, și quâți n'ar fi cređut'o
 Ar fi trecut de empii, nedemni de existență.
 Se le luăm d'a rîndul, făcend aqueeăși calle
 Que au făcut și elle prin lumea primitivă
 D'a Omului cădere.

II

Să 'ncepem d'unde 'ncepe credința despre starea
 Aquei culture 'nalte, de unde căđu Omul.
 Așă de fostul bine, d'antica fericire
 Se narră pretutindeni și 'nvederéđă fapta
 Qu'a fost que nu e astăđi, un 'nalt progres în tóte,
 In quare omenirea se bucură ferice
 De dreptul la viață.

Aquea antică eră s'arată, cum ammu đis'o,
 Sub varii multe forme, sub varii multe nume:
 In Indii se numesce Maharchiane faste
 Quóci ómeni d'attuncia eră Maharchi pelorii
 Mai mari de quăt paméntul, a tot poteuți cù đeii
 Si leii, tigri, lupii, momițele, asinii,
 Si ênsuși pescii Mării avea mai multă minte
 De quăt regii de astăđi; iar vulpile și lupii,
 Se pricepea mai bine de quăt toți pharisei;

Spre a 'ncellà și a smulge.

O singură cetate erà tot globul nostru
 Muharchii, cetățenii, aqwestei urbe vaste
 Erà quât universul de mari și formidabili.
 Pe lângă ei pământul erà cã o punteră
 Si, o minune mare! quô ei Muharchi quât lumea
 Cu mii și millione se desfătă pe dânsul
 Si bea la ambrosie și se punea la luptă
 Precum se luptă deii sau regii pînă astăzi.

În mijlocul cetății que-eră cã o grădină
 Si Arborul Științei creșcea superb spre ceruri
 Nemărginit cu trunchiul. — Că și Știința ănsăși
 Se împărția în ramur' în crace, 'n ramurelle.
 În secțiuni a parte, capitoli, paragraphe
 Articoli, Axiome, și quâte are știința
 Să semene cu pomul.

Aquest arbure mare ăra cã ori-que plantă
 În jos cu rădăcina, spre cer cu-alle lui ramur'
 Si rădăcine 'ntinse que sfredeliă pământul
 Si străbătea profunde în iad cã nisce pompe
 Quât să spăimînte mintea, și să 'nflore carnea.
 D'acolo 'și trăgea suenl și'l respândea în fructe
 Qua d'or veni vr'o dată p'a aquest pământ și ómeni
 Precum veniră 'n urmă, să nu guste dintr'ănsul
 Quôci mórtea îi aștepta în stirpea lor întrégă

În totă-eterinitatea.

F'aquest fel de credințe și Brahma și Brahmanii
Își stabiliră siguri și thronul și altarul
Și ordinea legală.

III

Un hereticu o dată potente quât Maharchii
Arhibrahman din lăgăn, sacrat de sine însuși
Și suveran pontefice, c'un braçu de 'naltă forță
Îa pomul, și smulgându'l din quelle mai profunde
'L întorce și'l înfige cu rădăcina 'n ceruri
Cu ramurile 'n quôce spre noi că nisco rađe
Să 'nvețe d'altă dată să nu mai sugă mórtea
Că pîn'atunci din iaduri; ci viață și lumină
Din quelle pré înalte; să credă fiă-quare
Quô quine din el gustă ia viață și putere
Spre a combatte Forța que se creda quô este
Ea însăși Absolutul

D'aqueastă cutedanță se sbucind pămēntul
Toți sântii, toți Maharchii strigară : sacrilegiu !
Trădare-apostasie ! quôci după dēnsii, lumea
S'a 'ntors, ca nici odată, cu josul său în sus.
Nici Anna-archierul, nici doctorul Caiapha
Cuvioșia totă, cu scribi cu pharisei
Nu'și sparseră vestmēntul și nu strigar'atata

Când incarnat Cuvântul spre nutrimentul Minții
 Iși dette al său sânge, doctrina sa divină.
 Nici însuși sântul Papa n'a fulgerat atata,
 Din culmea Vaticanului, urgie și-anatheme
 Când Luther hereticul se pusse să proteste
 Altissim să proclame și voia conștiinței
 Si liberul examen.

Eră nevoie mare în Indiele toate !
 Și de aqul 'nainte persecutări, martyre
 Furci, bende, rugi, și rôte; cu mórtea toți să móră
 Și quâți n'au attins pomul. —

Ci Arborul Sciinței fu stransplantat în China
 Cu rădăcina 'n cernri.

P'atunci China mai simplă, cu totul primitivă
 N'avea atâta 'nvețuri că quelle deprin Indii
 Chinesii 'n simplitate nu se putea pricepe
 Cum mii de universuri de colosali Maharchi
 Putea să se desfete pe glob că un grăunte.
 Au fost audît ânsă din tată la alt tată
 Qu'a fost mai din ainte timpi, dille fericite
 In quare 'și mîncă Omul fară labóre pâinea
 Si ómenii cu toții eră nici vermi, nici humă,
 Ci suverani cu toții, imperatori celebri
 In strictă alianță cu quelle pré înalte,
 Quôci cernl cu pămîntul eră că doă Staturi

Vecine și amice, în bună armonie,
 P'attunci imperatorii (qu'așă se ȋicea Omul)
 Pe călli d'argint, de aur, de fer peste tot locul
 Cu trăgători d'aramă versând flacări pe gură
 Mergea unul la alul și devorând distanța
 În quâte va minute în țăr i pré depărtate
 Iar alții 'n vehicule că stellele volante
 Cu ippogriphi de flacări că fulgerul de răpeți
 Iți străbatea prin aer de-la pământ la lună,
 Din lună drept la sóre. — P'attuncia tóta lumea
 Eră în fericire, p'attunci eră și riuri
 De miere și de lapte.

Dar cum, nu se pré scie, quó 'ncetul cu 'ncetul
 Se tot corrupse lumea, și éttó și căderea.
 Spre consolare ânsă, advine Pomul Sciinței
 Și tot gustând dintr'ênsul, (cum gustă din sciința)
 Locuitorii Chinei inventă astăȋi una,
 Inventă mâine alta; cu corpul și cu mintea
 Se pusseró 'n travaliu, se detteró la arte
 Ia maestrii, sciințe; aflaró nisce semne,
 Spre a se puté 'ntellege cu quoi que sunt de parto
 Și cu posteritatea; făcuró typographii
 Hărtia inventaró, făcuró cărți sau table,
 Țin mult la industrie, ș'a cămpului cultură
 O au drept lucru mare, quó ară ș' Împăratul;

Și le a ramas credința quô au să mai ajungă
 Tot cum mai furô-o dată, 'nainte de cădere
 Pe drumuri ferricate cu cai de acciôie,
 Și vërsetori de flacări, distanța să devóre
 Și lumea să străbata din margine la altă
 Și qu' or s'ajungă încă qua 'n clipă că un fulger
 Appus cu Resaritul să stea gară cu gură
 A se 'nțellege 'n vorbă că 'n dillele aquellea
 Que le numiă divine.

Aquestea le cred tôte și încă și mai multe
 Ci nu se pun să facă, așteptă să le viiă
 De peste mări d'ecindea, din lumea quea mai nuoă
 Din țerra lui Franklin.

Quôci ei au o credință, și țin pré mult la dënsa
 Quô sórele lumină tot dela Resărituri,
 S'a învețat să viiă ; quând alții buniôră
 Așteptă să le viiă dela Appus sau Nord.

IV

(In secolul de față progresul nu è încă
 Ia gradu 'n quare China se crede qu'a fost Omul
 'Nainte de cădere ; quând însê după șecoli
 Va tot 'naintă Omul, și dup'o catastrophă
 Ar' recadé cu totul în nuoă barbarie

Și ori-când pe el se pune al Domnului 'nalt spirit.
 Iar mythul despre Lemnul Sciinței eră încă
 În credit între stirpea lui Abraham sau Brahma,
 Ci'l narră omenesce, că și cum nu 'l ar' crede,
 Quoci pré cu pietate vorbesce de Sciința
 Que Dumneđen pussesce în inima quea dréptă
 Lui Betseel s'opere și să architectone
 A Marturiei Tindă.

El face historie din fabula trecută
 El spune quă Edennul è parte din Asia
 Prin quare trece Tigru, Gehon și Euphratul,
 Și póte și 'nsuși Istru cùl și Phison se disse,
 Grădină que-avea într'ênsa Syria-Ethiopia,
 Cu Indii înpreună, cu țërrele-Evilat.
 El spune quă acolo eră stabilit Omul,
 Cultivator, custode, de mâna pré înaltă,
 Qu'aquelle mari coprinsuri, de multa lor cultură
 Eră că o grădină cum nu è ađi Europa,
 Quă Omul mâncând pâinea în totă abundanța
 Făró sudórea feței, ne dă să înțellegem
 Machine de labóre que-an fost liberat brațul
 Ș'o mare 'naintare d'indrustrie de arte;
 Quă 'n plină libertate Femea-eră consórt
 Mai sus d'o Aspásie mai sus de quát o Sappho
 A lui Pindar emulă, și întregind pe Omul

Că demuă jumătate, uăscea fără durere
 Quă Arborul Sciinței, că 'u ori-que țerră cultă
 Crescusse 'u quea grădină, și prosperă d'allături
 Cu Arborul Vieței.

Ne spune de o stare de pace, d'harmonie
 În quare ađi Europa s'a pus pe drum s'ajungă
 Și d'unde Omenirea căđu că și Egyptul,
 Și Grăcia și Roma. — Qu' Adam că o figură
 Personifică Omul din era de prodige
 Culturei primitive, căđu în barbarie.
 Și'n marea lui cădere, lipsit c'ori-que miđlőce,
 Lipsit d'ori-que sciință, de tot que ușurăđă
 Și brațele și corpul, de ori-que iustrumante,
 Redus, pre cum se đice, într'o informă sapă
 De lemnu főrte iugrătă, și ast fel a'și susține
 Viața cu labórea, a'și blestemă ființa,
 A'și facee din fėmee o sclavă tremurândă
 Iar din posteritatea'i moștenitori Dureri
 Ai Gemetului fili.

Narrată pe-omeuesce tradiținnea-antică
 Ne face să 'uțellegem ænigma que agită
 De șapte đeci de secol, umana raținne.
 Aquí s'aude clară a Historiei limbă
 Que-atata se distinge d'al Fabulei character.
 Que ne descrie anii și đillele de aur

Ai evului ferice atâta de contrariu
Cu  nsu i fericirea.

O via ă monotonă d'o 'ntrégă nemi care,
Qu nd riurele d'ast  i er  riuri de lapte
Pir ie curge-miere, qu nd fructele din arbori
Er  p me de aur,  i  menii la umbră
 i neatin i de s re sta resturna i c  prunci
In l g n de m tasse, f r'a mai sci de m ine,
 i arborii de sine plec  alle lor ramur'
De fructe inc rcate c  m ma que  i pl c 
Cu tinere e sinul l'a pruncului seu buze.
Nici artă, nici sciin  , nici frem ntarea min ii
Nici semn de rațiune. — Se p te fericire
In plină neac iune, monotonie 'ntrégă?
 i'n quare locu al lumii au fost aste terr muri
In visele-indiene ? in c mpuri elisee ?
Gradinele-hesperide c'aquelle inc ntate
Gradine-alle Armidei create că prin fermecu
 i quare nici o dată  i nic iri n'avur 
Nici locu nici existen   ?

IX

In ad ver căderea a fost  i este-o faptă,
Qu ci degradat f  Omul mai jos  i de qu t vita
 i ori-quare-ar'fi forma prin quare se transmise

Invederădă timpii de 'ntregă fericire
 Și d'o cultură 'naltă, quāt li s'a dat și nume
 De timpî divini, timpî d'aur.

Ci quare ȃ cuvântul căderii deplorabili
 Al unei catastrophe atăta de complete?
 — Să ascultăm răspunsul sau paradoxul mare:
 Quȃci cutedȃ să guste din Arborul Sciinței!!!
 Și que, au mȃre Omul quānd gustă temerarin
 Din fructele Sciinței?

Problema se presentă mai mult de quāt ænigma.
 Ci studiānd progresul cu Historia 'n mână
 Se pȃte qua'n ænigmă s'affām și adevurul,
 Să trecem peste tȃte quāte putȃ să 'nvente
 Și să fabrica Omul spre a lui necesitate
 Inventiuni de vase; de varii instrumente
 Cu usul profitabili, cu-abusul desastrose.
 Sunt ænsē legi eterne, coprīse 'n marea carte
 Que s'a numit Natură, ș'aquāror existența
 Și 'ntregă împlinire fu ordinea Naturei
 Quānd a eșit din Chaos, și quare nu se calcă
 Nepedepsit de nimeni.

Pe apă nu se æmblă, prin aer nu se svȃlă;
 Sciința ænsē vine și îi produce vase
 Și nave și batelle, ș'aerostate ænsuși.
 Aqueste admirabi alle Sciinței fructe

Gustate fără cuimpăt sau fără sprovedere
Pe lûng' a lor folóse addusseró și mórtea

Tot fructe-alle Sciinței sunt ș'armele de luptă
Măciuca, or securea, or gladiul, or spada,
Săgêta, arcul, lancea, făcute spre-apperare
Și 'n fond spre a distrugge.

Progresul   mai mare. sciința mai departe
Qu nd ne produce fructe c  pulbera tonante
Ș'all turea cu d nsa fulger t re arme
Și tot mai mortifere c  quelle mai din urmă
Și quelle que cu timpul mai răpede vor stinge
Și arde și distrugge.

Qu ți  ți gustat din  ste ingenio se fructe
Tot fructe-alle Sciinței spre a subjuga, distrugge
Ș'a domină c   ei, trăit'îți cu viața
Sau  ți murit cu m rte, facându-v  or Caini
Or victime c  Abel ?

Să punem hypothesea de que-ar put  s'advi 
D'acum în qu ți-va seculi d'enventiuni, progrese.
Se 'ntram  astăđi Omul cu electricitatea,
Dispune după voeia'i d'a aburilor forță ;
Și toți le recunóscem folósele immane.
Ci tot mai   progresul pe qu t există încă
Și mai există Timpul.

Străbată-se uscatul de forțele de aburi

Mulțiască-se (à pescii pe Mare pyroscaphe
 Din popul la alt popul, dela un Stat la altul,
 Din urbă l'altă urbă, și din comună l'alta
 Incingă-se pământul de căile ferrate;
 Locomotive, fabrici mulțiască-se 'n tot locul;
 Consume-se cărbunii, și imple atmospha
 De gazuri, quând Natura ni'i dă 'n stare compactă;
 Să își inagine Omul la que grad ar' ajunge
 Progresul în doi seculi și quei que-au să viiă,
 Ci fără Presciință sau fără prevedere
 Que-ar fi quând atmospha d'o dată s'ar' apprinde
 În general incendiu, și cataclismu de flacări?
 Ar' arde ș'ar reduce Progresul în cenușă?
 Aquest fruct al Sciinței nu ar adduce mórtea
 Lă quăți au vrut să'l guste lipsiți de presciință
 Și ênsuși la aqueia que u'au gustat dintr'ênsul
 Posterității ênsuși din germinie extinse
 'Nainte d'a se nasce?

Sau fără a ne întinde în hypotthesi assemeni,
 Prin alte catastrophe, invasiuni de barbari
 Ar' recadé iar Omul precum cădù Egyptul
 Și Grecia și Roma și n'ar rămâné semne
 De marea 'naintare în quare s'afă lumea,
 Quine-ar' scăpă attuncia din astă catastrophă
 Ar' spune cum pot spune căduții și barbarii

De quâte-a perdut Omul. Prin forme variate
 Tradiția-ar' iucepe a deveni iar mythuri,
 Divini, fabuloși secol. — Și or credul or scepticu
 Or humă or deū Omul, din nou ar' reîncepe
 Tot în sudórea frunții să'și țiiă o viață
 De chinuri, de durere; prin luptă, prin travaliu
 Din nou ar' reîncepe o calle lăcrămósă
 D'o lungă grea labóre și aspră și ingrata
 D'invențiuni târdie, quât șapte deci de secol
 De luptă de turmente sudând, laborând unii
 Și tot culegând alții n'ar fi d'ajuns qua Omul
 Să viiă iar în starea în quare ajunsesse
 Nainte de cădere.

X

Scriptura quam aquest fel ne desvelésce mythul
 Que străbătusse lumea; într'ênsa aflăm miđlôe
 A deslegă ænigma.

Moys' crescut în Egypt mai conservă d'acolo
 Și datin' și doctrine, și tot mai întreveđe
 Divinitatea 'n Forță, și Eloimî îi dîce.
 Că stirpe-abramiană reține iar credința
 Sciinței prohibite; d'aquesta în Cenese
 Mai dă Divinității antice attribute
 Sau qualități păgâne, o lasă că și alții

Tenace în vendictă, terribilă 'n mînie
 Avară și gelosă în cauza Științei;
 În fond ănsă 'l repunîm Absurdul și Nedreptul :
 În Eloim transpare Divinitatea veră.
 Quoci ănsuși prin Femeie prescrie rentregirea
 Regenerarea plină umanității'ntrege.
 Ea are să strivască. culpabila perfida
 A Șerpelui rea țestă.

E cu method Scriptură : quoci attestând căderea
 Ne spune quâte-există și cum vorbesce lumea
 De Arborul Științei, și lassă o speranță
 De quâte au să fiă, prin contradiceri ănsuși
 Des opere-adevărul.

Căderea este-o faptă, s'asă o recunoșce;
 Ci quare è cuvîntul ? de unde provenisse ?
 Scriptura ni'l transmite așa cum se didesse
 D'adoratorii Forței, satrapi-antichității,
 Și pare quă s'adresă la mintea Omenirii
 Dicîndu'i « Au se pôte un deu gelos și pater ?
 Un deu plin de vendictă în marea'i bunătate ?
 Un deu plin de rancurră în lunga lui clementă ?
 Și daqua vreți cuvîntul căderii deplorabili
 Vi'l spuî cum vor să'l spuîă potenții, impostorii :

Creat cu simțiri Omul, dotat cu judicată,
 Distins prin rațiune cu 'naltă facultate

Să studie, s'observe și altor să communice,
 Ideea, cugetarea, aqnesta este Omul,
 Imagine . divină.

De altă parte iară, o lege de terróre
Divinamente dată, nerevocabil pusă
 Să nu cum va să puiă în us aqneste darnri
 Să nu cum va să guste din Arborul Sciinței
 Que-âtât se desvoltasse în lumea cunoscută
 Quât paradis se dîsse ! quă va muri cu mórte
 În tot supertativul și el que-a comis fapta
 Ș'a lni posteritate :

Prin aste contradicceri Scriptura ne deschide
 Un drum de judicare și d'a conchide singuri :
 De este cu puțință nu den pervers cu mintea
 Gelos d'a sa făptură, nedrept, cunplrit, terribil,
 Neconsequent cu sine lipsit de rațiune
 Intr'un delir culpabil de nrră de vendictă
 Să dea pe mâna morții nmanitatea 'ntrégă,
 Să martyrise filii d'a tatălui păcate
 C'o nrră nempăcată, să'si facă nu deliciu
 Din lungele suspine, ș'nniversalul genet ?
 Aquel den nu există și n'a putut să-existe ;
 E denl ficțiunii infamilor que vrurő
 Să împile Omenirea, în numele credinței
 De dênșii inventată, facend divinitatea

Egală și complice cumplitelor lor crime

Scriptura îi denunță prin contradicții ănsuși
 Și totă neștiința, că deii Ficțiunii
 Dispare că Mincia când Adevăr-appare
 În Iehovă Ființa, și când mai din'ainte
 Prin luptă decisivă și foarte neleală
 D'o noapte foarte lungă, învinse Omul Forța
 Que pe lungă tărie adăogia și dolul
 Puindu'i mii de pedici, la cósă lui virilă

În alba dimineții terribila fantasmă
 Divinitatea-Forță, cu totă-a ei tărie
 Manopere și curse eră jos resturnată
 Iacob è cu genuchii pe peptul și gâtlegiul
 Lui Eloim quel tare, que grație îi quere.
 Nu grație, ci pumnă, te luptă d'apul Ome
 Desmoștenit te luptă,
 Cu propriul tău sânge respinge inonanța
 Nu crede imposturei Scriptura que'ți depringe
 Figurele Errorii, te face să vezi singur
 A ta regenerare în fructele Științei
 În Dumnezeu-Cuvântul.

Cađut'ai prin errórea'ți, lipsit de presciință ;
 Prin Dumnezeu-Cuvântul te 'nalță la splendórea
 La starea'ți primitivă,

Desparte din substanța divinității vère

Nedemnele-attribute que'i dette Impostura
In legile-Harmoniei veđi legea Provedinței
Principul bunătății, divinitatea 'ntrégă
Sta ănsuși in Dreptate, quând faptele'ți perverse
Restórnă equilibru. Quând eși din calea dréptă
Și predomină Reul, convinge-te quă Bunul
Resare din excesul al Reului ; și Darul
S'adaoge-ori-unde Păcatul se 'mmulțesce
Că lucea din tenebre, din Rău Binele esse.

V
MOARTEA
SAU
FRATII

IV

MOARTEA

SAU

FRATII

I

Căderea-a fost șt'este, nu ânsă preursită
Din planul Provedinței, ci din fatală-erróre.
D'aquí în inuoranță, în lipsă cădut Omul,
Ajunse-a se susține că férrele cu prada,

Că passeri cu ciupitul, sau laborând pământul,
 În chinuri și sudore, cu palmele, cu brațul,
 În lipsă d'instrumente, a se armă cu lemnul
 Și mai târziu cu pétra spre a resturnă pământul.

Dotat cu rațiune, își construi umbrarul,
 Castorul, Rôndurella îi fură drept maestri
 Spre a'și clădi coliba, și alte animale
 Spre a'și căta spelunce și a scobi pământul
 Să se alberge iarna.

Domò Cavallul, Boul, și le împinse jugul
 D'a tragge greutatea cu dânsul din preună
 La asprele lui sarcin'. — Domestici și passeri,
 Formò de vite turme, dispuse d'al lor lapte,
 De lână și de pelle, d'a lor progenitură.

Cu fêra veni 'n luptă, și vingător adesea,
 Intréga'i despuiere îi atestò valórea
 Si'l revestì că mantă, emblemă de victorie
 Tropheu al luptei salle.

Cu furie mai mare, cu urră mai cumplită
 Veni cu Omu 'n luptă, și vingător sau pradă
 Ajunse or despotul or sclavul miserabil
 Al fratelui său ênsuși, carnefix or vîctimă.

Urmând după Scriptură, luă-vompinu înainte
 Drept archetyp de viață adamiana stare,

Famillia întrégă que representă 'n sine
 Viața primitivă ; vommu spunne cu durere
 De quelle întemplate după cădere 'n dată
 Că nisce consequințe.

Perdù Adam Edenul, primara fericire
 Cădù Omul din culmea progreselor cântate
 De toți propheții lumii popórelor antice.
 Un cataclismu terribil, universal incediu
 Se pare quô coprinse, distrusse moștenirea
 Averea omenirii ; quô cherubimi de flacăr'
 Sta custodind intrarea, romphea fulgerante
 Rotă neîmpăcată. Nu mai eră speranță
 Cu mâinele atêrnate cu palmele 'ncleștate
 Iși plécă Omul fruntea și jos la pământ cată.
 Iar sventurata'i sócă în lacrăm' stă în urmă'i
 Cu părul în desplete în marele său dolliu.

Expatriat è Omul, desmoștenit cu totul
 Din marele său bine, din totă-a lui avere ;
 În faptele lui tóte è blestemat pământul ;
 E roșu de arsură, triboli abia produce
 Și spini și palamidă ; chin și sudori 'l așteptă
 Spre a 'și susține viața, mai vine și insectul
 Să'i dispute să'i ródă productele laborii. —
 Pe lûng'aquestea-o voce din sinul său se 'nalță
 Și'i spune implacabil quô nu è de quât humă

Și'n hună a să reintre.

Frumoșa lui consorte, quea grațioasă Eva
 Ducile îi urmădea, suppusă servitoare;
 În lacrim' și lamente, labori de tot ingrate
 Iși perde ai ei carmeni, și grațiile toate
 I se pălesce fața, i se desecă peptul
 Și buzele îi crapă. — Cu scobitorn 'n mână
 Drept instrument laborii, i se 'n aspresce lpalma,
 Când talpele, călcâiul i se 'ntărescu că osu
 Că-a vitelor copilă. — Durere o astéptă
 În viața'i lăcrămoasă spre-a nasce și a cresce
 Spre dor, spre chin, labóre tot filii ai Durerii
 Que au să 'ugrașe Câmpii cu sânge, cu sudóre
 În totă nuditatea, expuși la ger, la vânturi
 Tunice pellicee le coperiră corpul
 Și vița, sicomorul le offeriră frunđe
 Spre-a'și coperi mijlocul.

II

În astă scăpétare și lipsă despre toate
 Născu lui Adam Eva pe 'ntâiul filiu Cain
 Cu gemenea Azruna. — Că cuibul unei passeri
 Se împletî un légén de flori, plăpânde frunđe.
 Acolo puși copii că doi columbei tineri
 Fură ardicați spre ceruri de mâinele peterne

Primițiile-Agapei.

Se mai născu și Abel și gemenea Helia.
 Părinții se 'mmuiarö cu inima cu dorul,
 Cum förte des se 'ntëmpiä spre quel mai june frate
 Și gestele lui tôte, mișcări, appucăturë
 Li se părea mai tineri, mai blände gratiöse
 Quät din fatalitate, si äncö din pruncie
 Redestëptä în Cain o tristă gelosie.
 Quänd se mărirö frații, cädü 'n partea lui Cain
 A câmpului cultură, întru sudórea feței
 A'și întreține viata; iar Abel își allesse
 Viața pastoralë a turmelor sporire.

În arșița caldurei sudând laborä unul,
 Asprinduisse palma, curbandu-i se corpul,
 I se 'năspriä 'n preună și inima și cuget.

În urma turmei salle la umbră, la recóre
 Sta în veghiere altul cu inima în pace
 Cu suffletu 'n repaos.

Stätut de labori unul, că negura de nóptea
 Se returnä la tindă; își intristä părinții
 Si tënëra soție,

Bländ, plin de bucurie cu oile, cu mnei
 Veniä voiosul Abel ridente că seninul
 În brațele Heliei, ambilor sëi genitori.
 Famillia întrégă era în voie bună,

Quôci devenise Abel quel mai dilect al casei.

Pe lâng' auestea iară intrasse 'n-alle rugai
In quâte își expande spre cer inima Omul
Și datina d'a-adduce din fructe ș'animale
Spre-a le 'nchină de sacre l'altar în holocaust.
Oblațiuni, offrande.

Cu ritul din preună, cu observări de forme
Nu mult și supravine si o credință-absurdă
D'o tēmă, d'o speranță, și pîn' la degradarea
Să uite alle rugai și să observe numai
Quând focul se aprinde cum flacărele jócă ;
Quând drept se suie fumul sau quând appucă 'n lături ;
Quând bate vîntu 'n drépta sau daqua bate 'n stînga
Quând passeri trecu sau svólă d'o parte sau de alta,
Quând victima se lasă pășând l'altar voiósă
Sau face vr'o mișcare or în apoi se ține ;
Quând mēnuntaie, óse coprind cutare semne
Que 'nsémnă, or desastre or fericire mare ;
Să mai accuse încă pe quel quare offere
D'a lui bună voință sau de vr'o coditură,
De inimă de suflet.

Adam precum se vede, că omul que innoră
Și va și el să scie, și n'are cum să afe,
Quôci n'are dela quine, observă și întrébă
Objectele inerte ; ș'at. t. quelle 'ntēplate

Quât mai virtos pe sine ; din sinul solitudinii
 Se forță-a-și da cuvântul de tot que adduce hasardul
 De jocul întâmplărilor, a tot que è materie
 Și n'are voie liberă, nici Rația drept duce,
 Voinđ pré mult să scie în suprascire-ajunge
 Și 'n locu de veritate, s'affundă 'n superstitiö
 Que órbă de lumină, să'nvölue în umbre
 Ș'a nóstră nesciință, în totă neputința
 D'a o 'nsemnă cu nume, se crede quö ajunge
 A-și deslegă problema daqua din gură 'i scapă
 Pomposul sacru nume, expressia Myster.
 Mai mult de quât tot omul Adam câtö s' jungă
 Prin via, primitiva'i imaginațiune
 În regia fantasmelor, ș'a 'și face o systemă
 În practicarea ritului și explicarea semnelor
 Și-inițiați de dënsul și Abel că și Cain
 Cu multă pietate în quelle rituate
 În séră dimineată își adducea offrandă
 L'altar în sacrificiu. — Unul veniă cu fructe
 Producte alle terrei ș'alle laborii salle,
 Cu primogeniți altul din 'mnei turmei salle.

Să fiă întêmplare, să fiă voie ênsuși
 De sus a Provedinței precum Scriptura-affirmă
 D'a preferi p'un frate așă din chiar senin
 Mai mult de quât pe altul ? Quö fumul dela Abel

Făcea colônă dréptă suindu-se spre ceruri,
Pe când quel dela Cain se disipă în laturi
Că fum desagreabil la nărrile divine.

Semnu rău ! pre cum se vede, strigară asistenții
Semnu rău, creșu în sine și Cain svânturatul.
Se negură la față creșându-se 'n urgie
In quelle pré înalte și el și alle salle.

Tentația fu mare, și o simți ca omni
Cui nu'i dă pas labórea fatica și durerea,
Că tot disgratiatul. — Mai auți ș'o voce
Que resună severă. « De que astă 'ntristare,
« Și negură pe frunte'ți ? D'adduci întru dreptate
« Intru dreptate-asemeni împarte sau desparte
« Quóci alt-fel se comite în pe deplin păcatul.
« Aquesta te allungă, și tu pune'ți puterea
« A'l domină 'nvingendu'l. »

D'a priceput'o Cain, noi nu putem pricepe
De è vr'o rațiune qu'apucă fumu 'n lături,
San vre o cuviință l'a ritului plinire
Quó se împarte offrandă la drépta sau la stânga ;
Ci scim quó Rescredința addusse relle multe.
Aquesta n'a fost vocea divinei Rațiuni,
Ci vană aiurare, tentațiô supremă
La inima dolente în omul que se vede
Desmoștenit de tôte.

Se negurò la faţă disgrăţiatul Cain ;
 I se negrirò ochii şi 'ntunecat ia câmpii.
 În inimă 'neuibată Invidia 'l coprinde
 'L agită şi 'l turmentă ; astămpăr nu'i dă urra
 Necuteđënd s'abhorre pe fratele său Abel,
 Se blestemă pe sine, doresce starea Vitei,
 Dorece nefiinţa, şi va să móră 'n dată.
 La cugetarea Morţii îi vin părinţi 'n minte
 Ş'un dor nespus 'l appucă de tristeţele lor đille
 De filii, de soţie şi de suror şi frate.
 Cu repentirea'i-vine dorinţa să'i mai vadă,
 'I è frică şi ruşine 'naintea lor s'appară,
 'I è frică d'al său sine.

Trist, palid, plin de spaimă, statut d'atâtea chinuri
 De dor, de repentire, îşi rătăcesce paşii
 Şi intră în umbră să'şi caute repaos.
 Acul rupt de fatică, bătut de remuşcare,
 S'aşedă să resuffle, şi cugete 'n amestec
 Il turbură cu mîntea, cu corpul il frămîntă.

Acul în murgul serei, în mijlocul tăcerii
 Nu mai avea 'nainte de quăt o viaţă-amară
 Şi grea que-avea să tragă prin căile spinóse,
 Şi nici o consolare, şi nici o bucurie
 I se părea puđ este obiectul unei urre
 Ori-unde s'ar întórce.

Din cuget în alt cuget eră în neastâmpăr
 Și orele de nóptea trecea fără să pótă
 A'și mai închide ochii sau vr'un repaos s'affle
 Spre dîo în turmente somnn greu pe dînsul cade
 Și visuri vin grămadă să'i prelungească chinul ;
 I se părea quô vede, quô 'n nîmilita'i stare
 'L amenință sclavia. Simțîia famea și setea
 Angaria, labórea, amarurile, jugul
 Posteritățîi salle într'ênsul resumate,
 Le resimțîia în corpu'i, pe peptu'i grămădite.

Gemea de greutate, mugiă, nu că un taur
 Mugiă, că om că tată que simte cû simțîirea
 A mil de individe și scumpe și dilecte.

P'attunci eră și dîo și Abel își mișcasse
 Către pășciune turma și o 'ndreptasse 'n partea
 Dumbravei nnde Cain își petrecnse nóptea,
 S'appropie, îl vede. — Dormiă și gemea încă
 Se miră se attristă vedendu'l așa singur
 Voiesce să 'l ia 'n braçe, ci îi respectă somnul ;
 Stă 'n locu și nu cutédă să 'l misce, să 'l deștepte.
 'L aude și'l observă cum geme și s'agită
 Și quô è 'n prada vr'unui horribil vis tenace
 Pătruns de tinerețe, d'ardórea lui fraternă
 Se plécă și cu 'ncetul îl nișcă și ! chiamă :
 « Te scólă, frățióre, te scólă pré dilecte. »

Cà inpuns, speriat Cain resare și se scólă
 Feroce, spaimăntabil că unul que è 'n luptă
 C'un inemicu de mórte ; i se sbirlisse pěrul
 I se 'ncruntasse fruntea, cu ochii plini de flacări
 Și cu furórea 'n față : Que ! fi mei sclavi voé ?
 « In servitute fi, a mea posteritate ?
 « Mai bine jos despoții ! De jos din rădăcină
 « Să móră Tyrannia ! » recnesce, se răpede
 Ia furios măciuca, și capul drept în doé
 Lui Abel il despică.

Cà fulgerul jos cade blând innocentul frate
 Și'n ultima'i cătare restrălnei clemența
 Amorul și iertarea că cu un surris pe buze'i
 Fiori il petrecurő și'i coperirő ochii.
 Se stinse. Și pământul săltă coprins d'horróre
 De sângele que curge ș'horibil îl întină
 Cade și Cain țipă, ia răpede în brațe
 Victima que făcuse ; și vede svénturatul
 Quó nu eră phantasmă, nu inemic de nópte
 Ci fratele seu ănsuși uccis de a sa mână.
 Îl chiamă, îl sărută, îl mișcă, iar îl chiamă,
 Cutremur il appucă, și crede quó 'l appucă
 Pe din apoi o mână, și quó aude o voce.
 Eră divina voce cui dicem Consciință :
 « Și unde este Abel ? și unde-e-al teu frate ?

Que are să respundă ? — Nu știu ! (quăci n'are încă
 Întrégă cunoștiința d'a faptei împlinire)

« Nu știu ! . . . u'am fost custode ! » (1)

Și quănd își veni 'n sine; quănd își addusse-amin e
 De quelle de cu séra, de cugete sinistre
 Que uu'l lăssă să dórma; de visele horribili
 Și de suprema luptă să'și appere copii,
 Posteritatea 'ntrégă de férre, de sclavie,
 Attuoci disperat strigă : « Uccidător de frate
 « O miserabil Cain ! Iertare quât de mare
 « Quât Dumneșeu de mare păcatul meu o 'ntrece
 « Și nu mai ă speranță. — Deschisu-s'a pământul
 « Și buzele lui sânge vërsat de a mea mână
 Al fratelui meu sânge, a sugt ; și în rëruuchi'i
 'La appucat cutremur. Să fugu . . . « Și pînă astăzi
 Așa fugu fraticidii, așa fugu criminalii.

III

Și frica, remușcarea 'l împing că o tempeșă
 Que împinge peste valuri uu vas lipsit de cîrmă
 Ș'al quôruia pilotul ă și uebun de spaimă,
 Nu scie unde fuge, quănd răpeșit la drépta
 Quănd sbuciuat la stînga. Îi pare quă pământul
 Îi fuge sub picióre. Stătut cu corp, cu mintea

Jos cade, și'i detună și creeri că locul,
 Că mort aquí rămâne și stă 'n nesimțire ;
 Durerea îl deșteptă . . . și când îi vine 'n minte
 A fratelui figură, fatală lovitură
 Resună într'al lui suflet ; că pe cărbuni se simte
 Și sare plin d'ardórea să'l mai revadă-o dată ;
 Alérgă și ajunge la locul de păcate,
 Și cade peste corpul abandonat de suflet.
 La peptul său îl stringe, și țipă se lamentă
 Curgu lacrem' de durere, ferbinți îi ardu vederea
 Și rói cadu, se 'nchiagă cu innocentul sânge
 E desecat cu dorul que 'l sparge și 'l sfîșie
 Sughitele 'l înecă, își perde resufflarea,
 Cu mâini, cu capul cade pe peptul adorabil
 Mai micului său frate.

În mare neastîmpăr de multa întîrziere
 Adam, Eva, Helia, Azruna după dînșii,
 Cătă pe Cain ș' Abel, și 'n astă prosternare
 Îi află . . . O spectacol ! Părinții, copii, soție,
 Vă lamentați și plângeți, vă sinulgeți în cap pîrul
 Țipați, quó éttă Mórtea în pragul tindei vóstre
 Horribil grînță dinții.

Disgrațiat Adame, al patrilor Părinte !
 Mult lăcrămosă Evo, a mamelor strămater !
 Pe quine-aveți d'a plânge ? pe justul que trepasă

Sau pe uccidătorul maihide de quât crimă
 Horribil de cutremur, de spaimă repentiri ?
 Quôci unul că și altul sunt scumpii vostri filii.

Că tată Te 'ntrebu, Dómnne, al totului părinte,
 De quine simți durerea mai mult și pietatea
 De fiul que blând cade uccis de al său frate,
 Sau de disgrățiatul uccidător freneticu ?
 Intreci sau te 'ntrecu, Dómnne, părinții în durere ?
 Mai bine deci de filii la ori-quare părinte
 Ucciși de mâna Morții (de s'ar puté vr'o dată
 o ast-fel de urare) de quât un singur filiu
 Uccidător de frate !

Dă, Dómnne-acolo lacrym' și grația Ta tóta
 Impacă (de se póte) disgrățiatul sufflet
 Damnat de sine însuși turmentelor eterne !
 Aibi pietate, Dómnne ! miserere lui Cain !
 Clementă, rentregire la sventurata ginte,
 A lui posteritate ! Rescumpere-se 'n seculi
 Prin chinuri que'i astéptă, prin gemet prin labóre
 Prin cuget și travaliu ! Mulțiască-se iertarea
 Ori unde ẽ păcatul mai mult, mai deplorabil.

Fiorător spectacol. Tabellul se presentă
 Horribil, plin de sânge. E amplu și se 'ntinde
 Quât *Omenirea* 'ntrégă trecută și presente
 Și 'n secoli se destinse ca doé mari figure

Que ne'ncetat arată que-a fost și este Omul :
 Când Fără când Victimă : sus unul în picioare
 Și tremurând și livid ă Cain fraticidul,
 Jos palid justul Abel scădat într'al său sânge
 Lăsând orphani copii, se vede pînă astăzi
 Din secol în alt secol, din ginte l'altă ginte,
 Trecînd din dogmă 'n alta, din lege 'n alta lege.

Vedeți după cadere cât este de horribil
 Lugubru tot aspectul. Figure două 'n sine
 Resună Omenirea, și o desparte 'n două
 În Caini și în Abeli. Scriptura ne-o descrie
 Și o personifică în doi frați que eşiră
 Din sinul tot aquella și din aqueeși cîpsă.
 Și Cain se însemnă pe frunte'i că cu-o stemă,
 Să nu'l ommore nimeni ; și Cain nu mai mîre
 Că'nsuși Despotismul que 'n secolii se succede
 Schimbînd formele tôte, luînd tótă figura
 Ș'a libertății însuși. Și de se mai nascu Abeli,
 Vin tot spre-a fi victime, tentație Invidiei.
 « Dă frate și uccide, desmiardă-te 'n sudorea'mi
 « Te 'mbată d'al meu sânge ! » Aqueasta ă strigare
 Și țipetul quel mare de șapte deci de secolii,
 Juni, vergini dați la fere, dați și mai rău orgiei,
 Mii, mii de hecatombe idolului de Marte,
 Damnării de-inquișiții și auto-da-fede,

In holocaustu corpuri, și sufflete asvîrlite
 La flacărele Ghenei! Maciuca. Lance, Gladiu,
 Rngu, Furci, și Róta, Cruce — Salpetră și Pucioșa
 Plumb, Ferru, Bronz, Accioie — Jug, Carcere și bende
 Cepi, Férre și Verige, Sclavie, Servagiu, Glebă,
 Imposite, usură

IV

Dispare de durere, de frenesie Cain
 Numai putea să véďă îndolorați părinții
 Horribilul spectacol, cu-atâta mai lugubru
 Cu quât quelle umane acum de prima óră
 Și pe neașteptate se 'nspiméntarǎ horrend
 D'atâta catastrophă.

Ci Abel stă cu fața și palidă și rece
 Că quel quare așteptă spre cer și mut imploră
 O grația din urmă. Lămentele 'nccetarǎ
 Părinții și soția cu quât cătă la dēnsul
 Și 'l mai sorbiă cu ochii, și'l mai luă în brațe
 Și 'l sărută pe frunte cu-atât simția neveiea
 Sau marea veritate d'eternă despărțire
 N'o cunoscusse încă, ș'acum le-o spunea suffletul
 Convins d'a sa durere. Avea supreme drepturi
 Disgrațiatul Abel, ș'aquestea-imperióse
 Se înpun că datorie l'ai sei que îl contēplă.

A fost mai naturală din toate datoriele
 L'asemenenea mari perderi, l'asemenenea durere,
 La o transfigurare atât de spaimântabilă
 Şă facă să dispară tot ce era horribil ;
 Nu mai putea să vadă aquel scump sacru sânge
 Negrându-se 'n tăcere cu cât se 'nchiegă rece
 Şi 'i maculă tot corpul ş'aurea lui comă
 Lipindu i în desordin pe frunte şi pe temple
 Şuviţele lugubre, şi 'l desformă atata.
 Spălară, curăţiră, cu lacrym' inundară
 Aquelle scumpe membre ; îi sărutară fruntea
 Şi mâinele şi ochii, şi vrea qua să 'l adorne
 Magnificu să 'l prepare spre-a mai facee un pas
 Qua să apară candid în faţa Creatorului.
 'I acoperiră corpul cu flori, tinere plante,
 Şi fruntea îi încinseră cu lauri ş'amaranthe
 Îi pusseră ca arripe da lungu 'n ambe părţile
 Stălpări de palmifer, cântând toţi alleluia.
 Si totă solitutea ce stă atât d'attentă
 Resună în lamente din valle pînă 'n valle
 Ca angeli Durerii : amin şi alleluia !
 Eterna lui memorie ! mai disseră Părinţii,
 Ca-a noastre lungi suspine ! şi frunzele din selbe
 Înflorat răspunseră : ca-a noastre lungi suspine !
 Se uita 'n toate părţile, la cer câtă părinţii,

Si par' quò quer o grație, vr'o naltă provedere
 Spre a veghiă cu Martyrul într'o viață nua
 Unde n'avea nici sócă, nici mater să'l adóre
 Nici pater să'l conducă.

Cu toți laetemente își adressarö vocea
 Ne-avënd cui să se róge, și Eva în durere
 Aquest-fel se exprimă.

« O aer que verși viața spre-a resufflă 'n suspine »
 Nu mai resufflă Abel! . . . 'L abandonăți, ethere! —
 'L ai curățit o Apă! Albitu-'l-ai că lăna
 Si c'al Albanei nectar; stropitu-'l-ai în unde
 Ca lacrymele melle que m'ardu . . . și lui căldura
 Nu pot să'i mai adducă. — O santefocu, divine
 'L așteptă-a talle flacăr' că 'mnelul 'n holocaustu
 Îmi queri ast sacrificiul în arderea de tot;
 Ci ardu și frigu cărbuni și dorul è pré mare
 Si nu'mi lași pînă 'n urmă nici dulcea lui imagine
 Să nu'mi mai vadă mintea de quāt cenușă stinsă
 De ar' simți oița quând i se arde 'mnellul,
 Si d'ar avé putere, nu 'l ar lăsa să'l ardă.
 Nu 'l pot prědă la flacăr' O mater, sacră Terră!
 Ia'l tu 'n brațele talle, să'i ții tu locul meu
 Deschide'ți al teu pântece și pórtă'l tinerellă
 Precum 'l am purtat ênsumi, pînă să 'l nasci d'adoa
 Spre o viață mystică și fără chin durere.

În sinul tău, o mater, depun pe al meu fiu ! »

Adam își sterge ochii, se scolă în picioare
 Cu grăvida idee que'i destepțase Eva,
 Și ia genuchii fiului, îi mai sărută-o dată,
 Îi stringe cu vigore, și stinsul corp încovăie
 Și îl mlație-atâta, cât pumnii și genuchii
 'I aduce pîn'la gură, qua filiul să'i semene
 Cu pruncul când se află în pânțele materne
 L' aqwest aspect patheticu cu toți se consolară,
 Și toți pusseră ochii la stânca colosală
 Pe quare blândul Abel își aducea offrandele
 În séră, dimineată la cer în sacrificiu,
 Și unde eră grotta, cui, prunci încă copii
 Ei singuri îi disseseră în jocuri innocente :
Aidem în sinul Terrei, dicend stancei, Dolman

Luară cu toți corpul, prin norii de profume
 S'acolo 'l mormentară dolenți și plini de lacrym'
 Iar angeli Blandetei drept preoți intonară
 Cântarea despărțirii ș'a sărutării ultim',
 Și hymnul Nemuririi.

În grottă lîngă Abel îi pusseră drept steme
 Și vîrgă pastorală, și gladiul de cremene
 Prin quare 'njunghiă 'mnei l'altar în sacrificiu,
 Velocile sagete de silex, adamante
 Și totă armatura que-avea că un păstor.

Aquea stâncă și grottă ca monument remasse
Ca punct de demarcațiō hotar între doi secol
Între edenianul, sau dîssul evu de aur,
Si între durul aspru evu de sudori, labóre.
D'aquí se începnrō ș'antiul evu de cremene
Si epoha faimósă, epocha a Dolmanilor.

NOTA LA PAGINA 154

Un asemenea cass'a întâmplat în România în zilele noastre.

Înainte de 1848 vizitând ocele, și pe quei arrestați acolo pentru crime și delictе, cercetând cauzele pentru quare eră deținuți și studiând physionomiile și caracterele lor, îmi attrasse mult atențiunea un june que mai mult sufferiă de durerea sufletului de quāt de încatenarea și privațiunile corpului.

Vrënd a mă informă de sôrta sau de cauza que îl precipitasse a'și petrece viața în ocnă, aflaiu quō 'și ar fi uccis juna sa soție după trei luni dela a lui căsătorie în prima lună de miere.

Vruiu a me informă dela dēnsul ēnsuși despre aqueastă nequalificabilē împregiurarre, și a'i studiă în șirul narrațiunii tôte expressiunile.

— M'am însurat, îmi disse, luându'mi femeea din dragoste ; trăiam nedespărțiți ; mi se părea qu'o perdu din ochi la ori-que mișcare, o urmam la tot pasul ; și ea mă urmă tot asemenea. Amēndoi eșiam la munca câmpului, amēndoi lucram împreună, amēndoi ne odihniam la umbră ; amēndoi ne întorceam a casă.

Intr'o zi după o asemenea viață de trei luni, eșirōm că tot d'auna la munca câmpului ; după o sapă bună que amēndoi detterōm porumbului, ne trasserōm la umbra copaciului unde ne făceam tot d'auna prânzul.

Dupō que ospătarōm și băurōm împreună, după mai multe glume și întrebări obicinuite despre que ammu facce unul fără altul, mă apucō un somnu greu, simțiiu, quāt-va o greutate pe pept pînō me furō somnul în gōnduri triste despre o întēmplare de 'mi așu perde nevasta.

Nu sciu quât am dormit; ci visaiu quô unde stam în preună cu nevasta. éttô un lup quô vine assupra ei să o rupă; me lup-tam cu dênsul disperat, țipam, mugiam, que mai sciu eu, mă balăbêniam pôte în vis; și pôte quô nevasta vrênd să mă deș-tepte, mă mișcă, mă sguduia să mă scôle și mie mi se părea quô m'appucă lupul, quô mă luptam cu dênsul.

Deșteptat în spaimă, cu ochii futunecați de zăpăcială și de furóre, pusseiu mâna pe secure; și credênd quô dau în lupu, plesniu în capu cu tótă puterea și tăria pe biata mea femeie que murî pe locu scotênd, vai de mine! un țipêt, que și. acum îmi resună în sufflet.

Nu mai sciu que-au făcut și que-au mai ȑis părinții și socrî mei. Femeea mea a murit de securea que 'i am dat eu; cum? que fel? n'am nici un martur; eu singur nu pot mărturî cum a cădut păcatul pe mine. Săracul Cain! Domnule, Il blestemă lumea, 'l am blestemat și eu, și m'a ajuns păcatul.

Pentru pedêpsa mea, m'au osândit aquî la ocnă; or fi vr'o trei anni de quând mă chinuescu; ânsê que este ocna asta, que sunt chinurile, și férrele astea pe lîngô ocna, sau mai bine iadul que este îu suffletul meu? . . . »

Nu pot spune impressiunea que'mi a făcut aquest interesant disgrățiat. Dreptatea umană la condamnat la ocnă pe viață; Que va face Dreptatea divină cu suffletul lui?

Pretutindeni și în tot d'auna am admirat Cartea Cărților sau Cartea lumei que în adevér se numesce Biblie sau Carte. Tot d'auna ânsê m'a revoltat principul cu quare începe și din quarc fatalemente consequințele au cătat să éśă și mai relle.

Errórea de a începe dela uu singur centru de procreațiune a generelui uman, adicô dela uu singur omu sau Adam, adduce fatalemente quô primele nunte se comitu prin încestu între fratê și suror gemeni; și prima mórte que appare între ómeni să se împlinêscă prin fraticidu.

Dupô moravurile și deprinderile ómenilor de patru mii de

anni, éttő doă mari immoralităţi prin quare debută Biblia sau Sânta historie que dăm în mâinele copiilor noştri âncă din pruncia lor.

Mi se spunea quând eram copil quă Dumneđeu   bun, misericordios  i a tot potent ;  i qu nd auđiiu  nt ia dată qu  fratele mai mare Cain a uccis pe quel mai micu frate Abel, m'am infiorat la numele de frate  i îmi điceam în sine'mi: « bine qu  n'am avut nici un frate !

Nunta iar între fraţi  i surori mă revoltă cu totul,  i mai t rđiu îmi era ruşine qu  noi  menii ne tragem din asemenea ammestecu de sânge.

Mai t rđiu îmi điceam ; cum Dumneđeu qu nd este a tot potent  i a tot bun, n'a putut să facă mai bine, qua să nu se  nt mple a queste doă mari păcate ?

Mai  nquoaci  ns   i f rte t rđiu qu nd am început a traduce a studi   i a comment  Biblia, a'icercet  originea sau sorgintea de unde a e it, sau mai bine educaţia que a avut autorul ei sau al Pentatencului, Moyse, m'am convins qu  nu Dumneđeu af cut a  , ci  menii interesaţi 'i au aruncat asupra nisce asemenea attribute sau fapte.

Partea sacerdotală a Egyptului, c   i airea, vr nd a' i da o origine divină, a se constitui într'o castă sacră  i a se distinge din quelle lalte caste profane ' i- u inventat un Seth, drept strabuni qua noi que ti lalţi  meni să n'avem d  străbun de qu t un fraticid c  Cain.

 n nesciinţa despre procreaţiunea Omului nici  nsu i despre t te părţile p m ntului, adopt nd principul despre un singur prim om Adam, despre doi filii ai lui, Cain  i Abel,  i primul fraticid, a fost natural qua sacerdotala castă să ' i invente un alt străbun c  Seth,  i să ne lasse no  pe Cain.

Moyse n'a putut sc p  de influinţa primei educaţiuni făcute de hierophanţii Egyptului. Cu t te a questea, qu nd omul scapă din  queast  fatală influenţă, qu nd esse din regiunea errorii

que ajunge că o atmosferă vitală pentru omul pervertit, și cade că într'o cursă attras de éscă rațiunii în mijlocul adevărului, atunci îl vezi quô își uită de unitatea lui Adam și face pe Cain, în fuga lui, să dea peste alți ómeni cu quari fondă cetatea Enochia que n'au avut nici de cum de tată sau străbun pe unicul Adam.

Vezi Cartea Genesii Cap. IV, Vers. 16 și 17. « . . . Eși daró Cain dela față lui Dumneđeu și locui în țerra Naid spre resăritul Edenului.

«Și cunoscú Cain pe femeéa sa, quare, concepând nascú pe Enoch, și se pusse a edeficá cetate și supranumí cetatea (Enochia) după numele fiului său Enochu. »

De ar' fi început Moyse dela rațiunea sa iar nu dela tradițiunile sacerdotali; de ar fi început dela mai mulți genitori, ai generelui uman, primele nunte s'ar fi urmat că mai târziu prin alianțe de familie, prin încurserire, iar nu prin incest și primele morți ar fi venit prin morburi, accidente naturali, sau și prin uccideri între adversarii sau rivali, iar nu prin fraticid.

Cain al lui Moyse é mai disgrațiat și mai deplorabil de quât junele despre quare vorbiu.

Cain și Abel nu este o invențiune a lui Moyse, sau vre un adevér descoperit prin Apocalypse, ci un mythu cu mult mai anticu de quât dânsul.

Sciința în đioa de astăzi ajunse a lumină și pe quei mai credincioși și virtuosi Archiepiscopi ai Christianismului.

Daqua mytul lui Adam este o hypothese și daqua hypotesea de mai multe centre de procreațiune sau de graduală venire a Omului din alte animale anterióre și mai puțin perfecte s'a luat în cercetare de sciința moderă, un prelat al Engliterrei quând a fost întrebat daqua cu aqueastă hypothese nu se restórnă Scriptura, respunse :

« Mai bine aşu dorì că omu să fiu un orangutan perfecţionat pînă în gradul unde se află umanitatea astăzi, de quāt un Adam decăzut, degradat, pervertit din reu în mai reu. Legea progresului mă face a crede în mai mulţi Adami, din diverse epoce patriarhale a mai multor nuanţe sau varietăţi. »

